

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО

Лінгвістичні науки

Збірник наукових праць

№ 39

Видається з липня 2005 року
Виходить два рази на рік

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Засновник: Державний заклад: «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Головний редактор збірника — **Олександр І. Ліаді**, доктор філологічних наук, професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна)

Редакційна колегія:

Наталія Г. Ареф'єва, д-р філол. наук, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства, ОНУ імені І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна);

Грасльда Блаженс, д-р філол. наук, професор, Інститут литовської мови (м. Вільнюс, Литва);

Марія Вереш, канд. філол. наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу, Ужгородський національний університет (м. Ужгород, Україна);

Володимир А. Глущенко, д-р філол. наук, професор, зав. кафедри загального, германського та слов'янського мовознавства, Слов'янський державний педагогічний університет (м. Слов'янськ, Україна);

Тетяна В. Громко, д-р філол. наук, професор кафедри англійської філології та перекладу, Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса, Україна);

Ангеліна І. Демчук, канд. філол. наук, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна);

Тетяна Є. Єременко, канд. філол. наук, професор, зав. кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна);

Тетяна М. Корольова, д-р філол. наук, професор кафедри філології, Одеський національний морський університет (м. Одеса, Україна);

Сергій П. Михида, д-р філол. наук, професор кафедри української літератури, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький, Україна);

Олена М. Мітіна, канд. філол. наук, доцент, зав. кафедри англійської філології та перекладу, Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса, Україна);

Олександра В. Попова, д-р пед. наук, професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна);

Інна В. Ступак, д-р філол. наук, професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна);

Олег В. Тищенко, д-р філол. наук, професор, зав. кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів, Україна);

Анастасія А. Юмрукуз, канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна)

Заступник головного редактора: **Люба М. Дерік**, кандидат філологічних наук, доцент, зав. кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний заклад «ПНПУ імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

SCIENTIFIC RESEARCH ISSUES

OF SOUTH UKRAINIAN
NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
NAMED AFTER K. D. USHYNSKY

Linguistic Sciences

The Scientific Research Issues Collection

№ 39

Issued since 2005 roky
Frequency: biannual

Publishing House
“Helvetica”
2024

UDC 81(066)

<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2024-39>

Founder: State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

Chief Editor – *Alexander I. Iliadi*, Doctor of Philology, Professor of the Department of Translation, Theoretical and Applied Linguistics, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine)

Editorial Board:

Natalia G. Arefieva, Doctor of Philology, Professor at the Chair of General and Slavic Linguistics, Odessa I. I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine);

Grasilda Blažienė, Doctor of Philology, Professor, a full member of the Lithuanian Academy of Sciences, Institute of the Lithuanian Language (Vilnius, Lithuania);

Mariya Veresh, Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Translation Theory and Practice, Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine);

Volodymyr A. Glushchenko, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of the General, Germanic and Slavic Linguistics, Slovyansk State Pedagogical University (Slovyansk, Ukraine);

Tetiana V. Hromko, Doctor of Philology, Professor at the Department of English Philology and Translation, Odesa Polytechnic National University (Odesa, Ukraine);

Angelina I. Demchuk, Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of the Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine);

Tetiana Ye. Yeremenko, Candidate of Philology, Professor, Head of the Department of the Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine);

Tetiana M. Korolova, Doctor of Philology, Professor at the Department of Philology, Odessa National Maritime University (Odesa, Ukraine);

Serhii P. Mykhyda, Doctor of Philology, Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Literature, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University (Kropyvnytskyi, Ukraine);

Olena M. Mitina, Candidate of Philology, Associate Professor, Head of the Department of English Philology and Translation, Odesa Polytechnic National University (Odesa, Ukraine);

Oleksandra V. Popova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine);

Inna V. Stupak, Doctor of Philology, Professor at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine);

Oleh V. Tyshchenko, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Foreign Languages and Translation Studies, Lviv State University of Life Safety (Lviv, Ukraine);

Anastasiia A. Yumrukuz, Candidate of Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of the Western and Oriental languages and Methods of their Teaching, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine)

Deputy editor-in-chief: *Ilona M. Derik*, Candidate of Philology, Associate Professor, head of the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» (Odesa, Ukraine)

UDC 811.16-112

<https://doi.org/>

MISCELLANEA ETYMOLOGICA: SLAVICA. IV¹

Alexander I. Iliadi

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Chair of Translation,
Theoretical and Applied Linguistics
State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»,
Odesa, Ukraine
e-mail: alexandr.iliadi@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5078-8316>

SUMMARY

*The paper deals with the results of etymological analysis of a group of lexemes in the vocabulary of Eastern and Western (Polish) Slavonic languages. The aims of this study: a) to give the etymological explanation of several Slavonic lexemes, which hitherto have not been the object of linguistic analysis or examined as «not entirely clear» in the special literature; б) to clarify the etymological relations and the structure of the words which have already got a preliminary assessment in the investigations of the paper author predecessors. The treatment of these words enables not only to clarify their genetic relations to the cognates and determine the details of their structure, but also substantiate their Proto-Slavonic age, having supposed the areal limitation of corresponding Proto-Slavonic prototypes. It is about the following words: *balogъ or *bolologъ (along with Lith. Lång-a-balė, where inversion of the components is presented), *xomila, *obxobъje, *termъkъ or *tъrmъkъ, *tyr^(ʹ)a, *vorma (the dialectal morphological innovation to the original *verma), *vъrgo-lykъ. Proto-Slav. *xomila, *termъkъ, *tyr^(ʹ)a, evidently, belonged to the terminological (hunting, fishing and agricultural) vocabulary.*

Key words: etymology, comparative-historical method, prototype, derivative, Slavonic languages.

¹ Previous articles of this series: *Paradigm of Knowledge*. 2019. № 4 (36), pp. 81–102 (I); *Paradigm of Knowledge*. 2020. № 2 (40), pp. 95–113 (II); *Paradigm of Knowledge*. 2020. № 5 (43), pp. 116–137 (III).

Introduction. The empirical base of etymology as a special branch of linguistics is formed with the sum of facts i.e. etymological versions, put forward according to results of applying of the methods of etymological and comparative-historical analysis to the words and the separate morphemes, lexico-semantic groups, genetical clusters. This base is permanently extended, furthermore time after time the existing etymological versions are clarified or radically revised, that implies the genetical reorientation of all cognates or a reexamination of their structure. As in other areas in linguistics, here the process of improving of the technique of work with word morphology takes place because of introduced new data into scientific usage. Any etymological study is always **relevant**, if one suggests new ways to solve old tasks (regarding the genesis and structure of the lexemes) with taking into account a previously unknown material.

The aims of the proposed paper are: a) to give the etymological explanation of several Slavonic lexemes, which hitherto have not been the object of linguistic analysis or examined as «not entirely clear» in the special literature; б) to clarify the etymological relations and the structure of the words which have already got a preliminary assessment in the investigations of my predecessors.

Research methods, applied in the study: *etymological, comparative-historical, method of dictionary entries analysis.*

The research material is the data of the entries of the etymological and dialect dictionaries of Slavonic and some other languages of Indo-European language family. The main sources of data: 1) Etymological Dictionary of Slavonic Languages: Proto-Slavonic Lexical Stratum [eds O. N. Trubačev, A. F. Zhuravlev, J. J. Varbot]. 1974–2021. Vol. 1–42 (further – EDSL); 2) Anikin A. K. Russian Etymological Dictionary. 2007–2024. Vol. 1–18 (further – Anikin); 3) Dictionary of Russian Folk Dialects [eds F. P. Filin, F. P. Sorokoletov, S. A. Myznikov]. 1965–2021. Vol. 1–52 (further – DRFD); 4) An Etymological Dictionary of Ukrainian Language [ed. O. S. Mel'nyčuk]. 1982–2012 (further – Mel'nyčuk).

Material of analysis and results

Pol. *Bałq*

The name of lake *Bałq* attested in the areal of Polish hydronymy, namely among the water nomenclature of the Wisla basin

(Szulowska, Wolnicz-Pawłowska, 2001: 43). To the best of my knowledge, this limnonym has not yet been under consideration in the etymological studies, although its structure deserves a special parsing against the background of other water names with conditionally singled out root base *Bal-*, cf. *Bałaty Staw*, *Bałek* – pond (Szulowska, Wolnicz-Pawłowska, Ibid.). Strictly speaking, mentioned root is surely singled out only in *Bałek* ~ Pol. dial. *bałka* ‘little lake in the valley; dry ravine in steppe’ along with Croat. dial. *bala* ‘feather grass’ (EDSL, 1974 (1: 149)). Name *Bałaty* with its clear adjective morphology with suff. *-at-* rather raises doubts as a derivative from *bal-*, because as for the area of the hydrographic terms it would be expected the derivation of the adjectives with suff. *-av-*, *-ov-* (cf. **bělava*, **rudava*, **rudova*) or *-ьn-* from Proto-Slavonic color designation **bala* ‘light, white’. I presuppose the modern form to be the result of rethinking the nomen, which became little understood to the native speakers.

Pol. *Bałq* has the structure like in rare archaic derivatives with suff. *-oq-*, motivated with the coloratives, cf. **pъstr-oqъ*, **mor-oqъ* : **mar-oqъ* etc. (see about them: Sławski, 1974: 67–68). On this basis *Bałq* could be attributed to the mentioned group of derivatives (**bal-oqъ*, cf. suffixless Croat. *bala*), but there is one more way of assessment its etymological composition, namely as the old composite **bolo-lqъ* with syncope of the syllable *lo*. The first part here is Slavonic counterpart of Lith. *bala*, Latv. *bala*, *balas*, Old Pruss. *balas* ‘swamp’, ‘wet lowland’, ‘puddle’, the second part is Proto-Slav. **lqъ* ‘water meadow’, ‘flood plain’. As a whole Proto-Slav. **bolo-lqъ* is the whole-lexical equivalent of Lith. hydronym *Láng-a-balė* (Vanagas, 1981: 180: to *lángas* ‘free of vegetation place on a swamp’, ‘abyss in a quagmire’ ~ Proto-Slav. **lqъ*, **lęqъ*; see also: Smoczyński, 2019: 871) with the reverse order of the parts. Thus, sound *a* in the place of primordial *o* is secondary, which should not be surprising, because the word underwent deetymologisation after syncope.

Ukr. dial. *вйрглик*

Ukr. dial. *вйрглик* ‘tool for weaving of postols (peasant footwear)’ (without localization) in ECUY is defined as «not entirely clear; perhaps, a derivative from **вергти*, i.e. unattested phonetic variant

of the verb *верзть* *‘to weave, knit’» (Мельничук, 1982 (1: 352)). The version about variant forms **верзти*: *верзти* is quite possible with taking into account a similar correlation in Ukr. *вйргати(ся)* ‘to throw’, Russ. *верзгать* ‘to throw, sling’, Old Russ. *верзгать* ‘to throw, toss’ (*с каменем верзяху*, XVII): Old Russ. *верзати* ‘the same’ (*от лука верзати стрѣлы* ‘to shoot a bow’, XVI), Russ. *вйргать* ‘to throw’, Old Belarus. *верзти* ‘the same’, *верзтися* ‘to throw’ (Anikin, 2012 (6: 269, 308): *вйргать* I). However, it is not enough just to single out the base *верг-* in *вйрглик* without clarifying the details his morphology (*-л-ик* or *-лик?*), since the way of derivation remains unclear. I assume in this word the composite **верго-лик* (**вьрго-лыкѣ*) with the reflex of Proto-Slav. **лыкѣ* ‘bast’ (: Serb., Croat. *лык*; EDSL, 1990 (17: 33)). Thus this technical term is derived according to the model of composition «stem + word» with subsequent loss of the connecting vowel, that is frequent phenomenon in the dialects, and rethinking the second part, where outcome *-ик* was perceived as unstressed suffix. Its semantics ‘*лыко-вяз*’ (‘knitter of bast’) impels to think about *вйрглик* as a tool, that primordial was used for knitting *личаків* – peasant footwear made of *лыка* (bast) (Ukr. *лько*).

It is interesting to note the fact of saving masculine form of Proto-Slav. **лыкѣ* in the composite; this grammatical variant is unknown as freely using unite in Ukrainian dialect areal, where attested only **лыко*.

Russ. dial. *варгэн*: Ukr. dial. *вергэн*

Russ. dial. (Voronezh) *варгэн* ‘currant wheat flatbread’ in the РЭС is provided with the follow comment: «Not clear. Geographically and semantically is difficult to identify with *варгэн* II». This last is attributed to *варгать* ‘to angrily mumble, showing displeasure; to grumb, cuss’ (Anikin, 2012 (6: 80): *варгэн* I). However, Russian word is not isolated, since it has the exact equivalent in Ukr. *вергэн* ‘sweet biscuits’. The authors of ЕСУМ treat this word as «perhaps, a derivative formation from **верзти*, i.e. unattested variant of the verb *верзть* *‘knit’» (Мельничук, 1982 (1: 352)) out of relation to Russ. *варгэн*, which, evidently, was unknown to them. The difference in the root vocalism does not prevent historical-phonetic identifying of both lexemes in view of the fact that

vowel *a* in *варгэн* is secondary to *e*, cf. development *e* (from **ь*) > *a* also in other dialectal words, formed after the pattern *ьгт*, for example, *варлеука* ‘one-eyed fabulous creature’ along *верлиука* ‘the same’ < Proto-Slav. **ьrlookъ(jь)* (Anikin, 2012 (6: 312–213)). So, Russ. *варгэн* is from older **вергэн* = Ukr. *вергэн*.

Eastern Slavonic *вергэн* is the deverbative with suff. *-ун-* from **вергѣти*, cf. Russ. dial. *дерэн* ‘flatbread cooked from grated potatoes’ < *деру*, *драть*, formed after the same model (EDSL, 1977 (4: 209)). About phonetic variance of the stem *верг-*: *верз-* see above. As regards to semantics of the lexeme, one, probably, originally denoted pastry from sweet dough in the shape of «plaiting», cf. Ukr. dial. *переплітунок* ‘pretzel, which is baked on Christmas for cow’ ~ *плість* ‘to knit’ (Мельничук, 2003 (4: 440–441)).

Inclusion Ukr. *вйрчик* ‘braided loaf’ in one entry together with Ukr. *вергэн* in ЕСУМ is the result of confusion, because in a few pages afterwards the same word quite rightly is attributed to the derivatives from *вертнити* ‘to turn, twiddle’ (Мельничук, 1982 (1: 359)).

In light of all the above identifying Russ. *варгэн* with Belarus. dial. *вургэн* ‘bump, tumor’ as the reflexes of common Proto-Slav. **ьъrgunъ* in (Шульгач, 1998: 184) seems to be incorrectly.

Russ. dial. *ворлыга*

Rus. dial. (Pskovian) *ворлыга* folklore epithet of thief (cf. *вор-ворлыга* in the example «*Жил-был барин, а у барина был мужик, его барин звал вор-ворлыга*») and clearly derivative (Vologda) *ворлыхан* ‘thieving person’, 1902 (DRFD, 1970 (5: 101)) from **ворлыган* require the phonetic comment to correct assessment of details their morphology. With taking into account dial. (Ryazan) *ворыга* ‘cunning man, deceiver’, (Pskovian) *Вор-Ворыга* (name of fairy tale), 1870 (DRFD, 1970 (5: 129)) the lexemes *ворлыга* and *ворлыхан* are the examples of emergence of epenthetic *л* as a mean of the expressive variant formation, i.e.: *ворыга* > *ворлыга*, **ворыган* > **ворлыган* > *ворлыхан*, as in the case with Russ. *Чурлило* (modern surname) – dialectal variant of the name *Чурило*. An interesting case is presented with Russ. dial. *мосторлыга* ‘cartilage in a piece of beef’ alongside with *мостолога* ‘large bone with meat’ (DRFD, 1982 (18: 294)), where, conversely, the epenthetic *р*

developed, i.e. **мостольга* > *мосторльга*. Consequently the problem of correlation of *ворльга*: *ворьга* is solved not on the level of word-formation, but in the plane of phonetics.

Concerning the examples of the extension of a stem by suffix with supporting *-z-* with the formant *-ан-* in the expressive function cf. Ukr. *дідуг-а́н* ‘old man’ (with the similar moving of stressing at *-ан-*).

An alternative treatment of *ворльга* implies identifying this word with Russ. dial. (Tver, Vyatka) *варльга* ‘lazy, leisure person’, (derivative) *варльжник* ‘lazy man’, ‘deceiver’. Regarding both words the conclusion «unclear» is made, but while presence in these words the same stem **vьrl-* as in Ukr. *верлу* ‘drawbar’ is admitted (Anikin, 2012 (6: 93); 2014 (8: 238)). Proto-Slavonic etymon **vьrl-* is quite acceptable in Russ. *варлаган* ‘giant’ (Kazan), ‘tall, clumsy and rude person’ (Saratov), *варлаган, варльган* ‘the same’ (Penza) (these lexemes are treated as the derivatives with *-ан-*; Anikin, 2012 (6: 93)), because people nicknames according to their high growth are often derived from designations of pole, club, cf. *жердь* ‘pole’ > *жердяй* ‘tall and thin person’. However, the semantics ‘deceiver’, ‘lazy’ in *варльга* and ‘thief’ in *ворльга* impels to consider them separate from *варлаган, варльган*, especially in the presence of clearly phonetically primordial *ворьга* ‘cunning man, deceiver’ without amplifying *л*.

Russ. dial. *ворумина*: Belarus. dial. *верэма, вярэма*

Russ. (Vyatka) *ворумина* ‘?’ in a child counting rhyme «Там дьякон пишет Черным огарком. Соломина-ворумина. Шишел-вышел», 1903 г. (DRFD, 1970 (5: 111)). This is hardly just a rhyming, based on a random consonance, because *соломина* is rhymed with the word, which is, probably, not just similar in word-formation structure (model with suff. *-ин-*) and sequence of sounds, but also close in semantics. Dial. *ворумина* could designate a rod, flexible branch, therefore the stem *вором-* is formally comparable to Belarus. dial. *вярэма* ‘willow thickets’ (Мартынаў, 1980: 322 «unclear»), *верэма* ‘willow bush’. Jeanne J. Varbot convincingly explains this last as a reflex of Proto-Slav. **ver-ma* < **verti*, **vьrŕ* with motivation of the name for willow bush on ground of flexibility (see: Varbot J. J. Review of the: *Кару Луукконен*.

Восточнославянские отглагольные существительные на *-m-*. I. Существительные на **-mъ/*-ma/*-mo*. Хельсинки, 1987 (Slavica Helsingiensia 5). In: *Etymology*. 1988–1990, p. 195: as a more probable alternative of etymology of *верэма* from **vert-ma* by K. Liukkonen).

Formal correlation of Belarus. dial. *верэма*, *вярэма* and Russ. dial. *ворум-ина* is relationship in the pair «archaism VS innovation»: **vertma* – the archaism with *e*-vocalism, as in the relevant verb, while **vorma* – the innovation, arose influenced by the vocalism of secondary **-voriti* ‘to bend, flex’, ‘to open’, ‘to close’. Absence of **ворома* in Russian dialectal areal indirectly speaks in favor of ancient age of the suffixal derivative.

Ukr. dial. *кундугэня*

Ukr. dial. (Odessa) *кундугэня* ‘short warm women’s coat’, *курдугэнька* ‘short fur coat, coat’, (Cherkassy) *хандагэнька* ‘cape with hood’. In ЕСУМ: «Not entirely clear; evidently, related to *гэня*, *гэнька* ‘outwear made of baize’» (Мельничук, 1989 (3: 142)). Such a wide spectrum of variability of the word structure indicates a far-reaching process of rethinking of a certain original form, and I consider it to be Modern Greek *κοντογούφι* ‘little fur coat’, ‘a kind of *katsaveika*’. This name of outwear was taken in Odessa dialects (and in some other dialects) from the speech of Greek populations of Odessa, having saved the place of stressing in Slavonic usage. Sound *y* in the first syllable of *кундугэня* and *курдугэнька* emerged in Ukrainian pronunciation, which is characterized by increase the degree of labialization of *o* before syllable with *y*, cf. *ко^oжух* > *кужух*, *го^oлупка* > *гулупка*. Sonant *p* in *курдугэнька* arose as the result of dissimilation of *н-н* > *р-н*.

In another way about these words see: (Илиади, 2019: 88–89), where Iranian etymology is suggested. It is doubtful.

Ukr. dial. *охоб’я*

Ukr. dial. *охоб’я* ‘dry branches’ (Матвіяс, 1998: 119) is absent in the entries of etymological dictionaries. The lexeme reproduces Proto-Slavonic form **ob-xob-ъje* with root *o*-vocalism, which is variant to **xabъje* (: Czech dial. *chábn* ‘brushwood, sticks’, Pol. dial. *chabie* ‘brushwood, branches’) and **o(b)xaba/*o(b)xabъ*

(: Ukr. dial. *охаба* ‘thick log’, *ухаб* ‘crooked tree with knots’) etc. with long $\bar{o} > a$ (EDSL, 1981 (8: 9); 2000 (27: 61)). Analyzed form is missed in EDSL.

Ukr. dial. *теремук*

A technical term *теремук*, *-мкá* ‘trap from the fishing net for catching of birds’ (Аркушин, 2000: 196), attested in the areal of Western Polesie dialects, has clear word-building structure, being the derivative with suff. *-ок-* from the stem *терем-*, cf. Russian synonym *силук* ‘loop for catching of birds’ < dial. *силу* ‘the same’, formed similarly. It is harder to define the etymological relations of the base *терем-*, which is probably to interpret twofold.

Let’s look at the first way. Fullvoice form of the stem prompts reconstruction its original look as **term-* as a part of the noun ***termǫ*, which is correlative to the verb **tǫrmati* ‘to pull’, ‘to weave’, ‘to tangle’, cf. such its reflexes as Rus., Ukr. dial. *тáрмату* ‘to tear, tangle’, Ukr. *тáрмату* ‘to tear, pinch’, Sloven. dial. (Carinthian) *termati* ‘to weave’ (about the verb see: Kurkina L. V. Etymological Notes. In: *Etymology*. 1974, pp. 44–45 (with references); Мельничук, 2006 (5: 554): Slovenian reflex is not mentioned). The nature of the correlation of the root vocalism «full e-grade (noun) : grade of reduction (verb)» in ***termǫ*, **term-ǫkǫ* : **tǫrmati* is the same as in the pares **verteno*, **vertel’b* : **vǫrtati*, **vǫrtěti*, **vǫrtnoti* (see, for example, in: Varbot J. J. Proto-Slavonic Morphology, Word-Formation and Etymology. 1984, p. 92).

The second way of the stem *терем-* explanation enables not to recede from proposed etymology; combination *epe* is just treated not as a result of development of Proto-Slav. *tert*, but as a phonetic innovation – a case of the second Eastern Slavonic fullvoice *тѣт > тѣтъ*, i.e. Old Russ. **тѣрьмѣкъ > Ukr. теремок*. As a whole it is talking about the deverbal Nomen Instrumenti **tǫr-m-ǫkǫ* ‘net (= what tangles)’ < **tǫrmati* ‘to pull, yank’, ‘to tangle’, cf. *смичук < смѣкати*.

Regardless of details of the etymology we are dealing with the obvious Proto-Slavonic lexeme **termǫkǫ* or **tǫr-m-ǫkǫ* ‘net (for catching of birds)’ (= ‘what is woven’), saved in the archaic dialects. Its antiquity as a suffixal derivative is highly probable, since word-formative suffixless stem has not survived.

Ukr. dial. *тѡра*

Ukr. dial. *тѡра* ‘big reed fence in the form of almost enclosed circle, which set in the water for fishing’, *тѡря* ‘fence made of reed panels for fishing’ (in the dialects along the low course of the Dniester). In «An Etymological Dictionary of Ukrainian Language» one is given as «unklear» (Мельничук, 2006 (5: 571)). Vowel *u* here is etymologically ambiguous, because one may go back to Proto-Slav. *i* or *y*. If seeing here primordial **y*, then may be this technical term reproduces a Proto-Slavonic dialectal word **тyр’а* ‘enclosure’ as the etymological parallel to such Iranian lexemes as Saka *ttaura-*, *ttora-* ‘wool’ (in a translated text of Buddhist topic this word corresponds to Sanskrit *куद्या-* ‘the same’; Bailey, 1960: 33–34: here see also about Indo-European relations of Saka word).

It can not be ruled out that when analyzing we should proceed from not secondary cultural meaning ‘enclosure’, but from ‘reed’, ‘cane’ and further – ‘shield made of reed, cane’. However, the name of reed/cane, which is phonetically close to *тyр*, is absent for both Slavonians and in the languages of peoples, which had cultural contacts with them.

Ukr. dial. *хумилá*

Ukr. dial. *хумилá* ‘chopped straw, chaff, parts of ears and straw etc., which mixed in cattle food’ (Курило, 1928: 93). Suggested in ЕСУМ treatment of this word as the expressive formation based on onomatopoeia **хум* for imitation of act of chewing appears to be doubtful. It is not just a matter that **хум* as a phonetic modification of the interjection *хам* (this is how see in: Мельничук, 2012 (6: 221): «not entirely clear») is unknown, but also that the semantics of *хумилá* here is given generally, unspecifically as ‘cattle food’, i.e. with the omission of details, essential to etymology, because they indicate the search vector of cognates. It is important, that it is about the chopped stalks of cereal plants (straw) or their chopped parts (chaff), therefore in *хумилá* we may confidently single out the root *мил-*, common with **mil-* in the iterativum **-milati* ‘to grind’, cf. Old Russ. *сѣмилати* (in «Nikon chronicle»: *смилишеся яко пшеница*), Sloven. *mil* ‘marl soil’ (learn more about **-milati* < ***мьл*, **melti* see: Varbot J. J. Studies on Russian and Slavonic Etymology, 2011, pp. 603–605). Vocalism of noun

**мила* is the evidence its deverbal nature as in case with Sloven. *mil*. The morphological component *ху-*, preceding the root, is logically explained as wide spread in Eastern languages and their dialects the archaic prefix *хо-/ха-*, taking here the form *ху-* too (see for example: Petleva I. P. The Archaic Prefixes in Russian Dialects in: *Etymological Studies*. 1996. Vol. 6, p. 32).

Losing in the local dialects of the reflexes of Proto-Slav. **-milati* and also its nominal derivatives speaks in favor of a significant age of *хумилá*: the lexeme may reproduce even Proto-Slav. **хо-мила*. With taking into account the cases of isofunctionality of *хо-/ха-/ху-* with respect to prefixes of pronominal origin *ко-/ка-/ку-* and *че-/ча-/чи-/чу-*, which give the words semantics ‘what a’, it is permissible to suppose, that the meaning of Proto-Slav. **хо-мила* was assessive ‘what a straw/chaff’.

Ukr. dial. *чур, чурлу*

Following two dialectal geographical words are interesting not so much in etymological but rather in structural-typological term. Being derived from onomatopoeic verbs, they have close analogues in Baltic water nomenclature, also derived from verba onomatopoeica. Cf.:

Ukr. (Carpatian) *чур* ‘waterfall’ (Матвіяс, 1998: 103) and also the derivatives with suff. *-к-*, *-ок-*, cf. dial. (Eastern Slovakia) *чэрка* (as a part of microtoponym *Гу Чэрки*) < *чурнти* ‘to flow’ (Дуйчак, 1995: 348: *Гу* – preposition with the prosthetic consonant, cf. *Гу Потуку*), South-Western *чэрок* ‘small waterfall’, ‘place, where water gushes’. The motivative verbs *чурнти* ‘to flow’, ‘to gurgle’, ‘to beat the jets’, *чуръти* ‘the same’ are derived from onomatopoeia *чур* ‘murmur’, conveying the sound impression of noise of flowing water (Мельничук, 2012 (6): 357)). The equivalent of mentioned Slavonic lexemes in Baltic vocabulary is Latv. *čūra* ‘puddle’, ‘small stream’, ‘rain stream’ < *čurkt* ‘to flow with noise’ ~ Lith. *čiurỹnti* ‘to flow, murmur (of water)’ from onomatopoeia *čiuĩ* ‘imitation of the sound of running water’ (Fraenkel, 1962: 76–77; Smoczyński, 2019: 260);

Ukr. dial. (Carpatian) *чурлу* ‘water source’, ‘flow, stream’ (Ономастический архив) < *чурнти/чуръти* along with Lith. *čiurỹs* ‘flow’, ‘water jet’ (Fraenkel, 1962: 76), *čiuĩlas* ‘the same’ ~

čīurūnti (Smoczyński, 2019: 260);

So, both lexical families with similar onomatopoeic complexes in the stem demonstrate general regularities of word-formation and morphology:

Slav. чур (onomat.): чурнти, чурѣти: чур (subst.) VS Lith. *čīur* (onomat.) : Latv. *čurkt*, Lith. *čīurūnti*: Latv. *čūra* (subst.);

Slav. чурнти, чурѣти: чурлу VS Lith. *čīurūnti*: *čīurlys*, *čīurilas*.

Resemblance is complemented by close similarity of verb structure: Ukr. dial. чэркати ‘to flow’, ‘to murmur’, ‘to beat the jets’ (Мельничук, Ibid.) VS Lith. *čīurklyti* ‘to flow’, ‘to pour (about rane)’ (Smoczyński, Ibid.).

The mentioned lexical-semantic and word-formative parallels are devoid of the attention in ЕСУМ.

Conclusions. As we can see, linguistic elaboration even a small list of Slavonic words can give the important results for etymology. Suggested analysis with high probability enables to uncover their very complex, occasionally ambiguous relations, and reconstruct several Proto-Slavonic dialectal words, saved in Eastern and Western Slavonic areals, namely: **balogъ* or **bolologъ* (cf. Lith. *Láng-a-balé* with inversion of the parts), **xomila*, **obxobyje*, **termъkъ* or **tъrmъkъ*, **tyr'а*, **vorma* (a morphological innovation to **verma*), **vъrgo-lykъ*.

REFERENCES

- Аркульон G. L. (2000). Slovnyk zakhidnopolis'kykh govirok [Dictionary of Western Polesye Dialects]. T. 2: О–Я. Lutsk: Vezha.
- Bailey H. (1960). Arya II. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. Vol. 23, No. 1, pp. 13–39.
- Duičák M. (1995). Slovnyk mikrotoponimiv ukrayins'kykh sil Skhidnoyi Slovačeyny [Dictionary of Microtoponyms of Ukrainian Villages of Eastern Slovakia]. *Naukovyi zbirnyk Derzhavnogo muzeyu ukrayins'ko-rus'koyi kul'tury u Svydnyku [Scientific Collection of State Museum of Ukrainian-Russian Culture in Svidnik]*. Pr'ashiv. Kn. 20, pp. 321–447.
- Fraenkel E. (1965). *Litauisches etymologisches Wörterbuch 2*, Heidelberg, Güttingen: Carl Winter and Vandenhoeck & Ruprecht.
- Iliadi A. I. (2019). Miscellanea etymologica: Slavica. *Paradigm of knowledge*. № 4 (36), pp. 81–102.
- Kurylo O. (1928). Materialy do ukrayins'koyi dialektologiyi ta fol'klorystytiky [Materials for Ukrainian Dialectology and Folkloristics]. Kyiv: VAN.

Martynaw V. U. (ed.) (1980). *Ў́tymalagičny slownik belaruskay movy* [Etymological Dictionary of Belarusian Languages]. Minsk: Navuka i tŭkhnika. T. 2.

Matviyas I. (1998). *Varianty ukrayins'koyi literaturnoyi movy* [Variants of Ukrainian Literary Language]. Kyiv: Instytut ukrayins'koyi movy NANU.

Mel'nyčuk O. S. (ed.). (1982–2012). *Etymologičenyi slovnyk ukrayins'koyi movy* [An Etymological Dictionary of Ukrainian Language]. Kyiv: Naukova dumka. T. 1–6.

Onomastic Archive of IUL NASU.

Sławski F. (1974). *Zarys słowotwyrstwa prasłowiańskiego. Słownik prasłowiański 1: A–B* / [pod red. Franciszka Sławskiego]. Wrocław; Warszawa etc. : Wydawnictwo Polskiej akademii nauk. S. 43–141.

Smoczyński W. (2019). *Słownik etymologiczny języka litewskiego* [współpraca redakcyjna M. Osłon, wydanie drugie, poprawione i znacznie rozszerzone, na prawach rękopisu]. 2019. Available at: [www.rromanes.org/pub/alii/Smoczyński W. Słownik etymologiczny języka litewskiego.pdf](http://www.rromanes.org/pub/alii/Smoczyński%20W.%20Słownik%20etymologiczny%20języka%20litewskiego.pdf).

Szulowska W., Wolnicz-Pawłowska E. (2001). *Nazwy wyd w Polsce*. Warszawa: PAN DIT. Cz. I: Układ alfabetyczny.

Šul'gač V. P. (1998). *Zametki po donskoi gidronimii: Вареол* [Notes on the Don Hydronymy]. *Vostočnoukrajinskij lingvističeskij sbornik* [Eastern Ukrainian Linguistic Collection]. Donetsk: Doneččina. Vol. 4, pp. 182–187.

Vanagas A. (1981). *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.

MISCELLANEA ETYMOLOGICA: SLAVICA. IV

Олександр І. Іліаді

доктор філологічних наук, професор кафедри перекладу
і теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

e-mail: alexandr.iliadi@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5078-8316>

АНОТАЦІЯ

У статті викладено результати етимологічного аналізу групи лексем зі словника східно- та західнослов'янських мов (польської). Завдання студії: а) дати етимологічне пояснення деяким слов'янським лексемам, які досі не були об'єктом аналізу або ж оцінювалися як «не зовсім ясні» у профільній літературі; б) уточнити етимологічні зв'язки та структуру слів, які вже дістали попередньої оцінки у працях попередників автора статті. Трагування цих вокабул дає змогу не лише з'ясувати їхні генетичні зв'язки зі спорідненими формами й установити деталі їхньої структури, але й обґрунтувати їхній праслов'янський вік,

припустивши ареальну обмеженість відповідних праслов'янських прототипів. Йдеться про такі слова: *balogъ чи *bolologъ (поряд із лит. *Láng-a-balė*, де представлена інверсія компонентів), *xomila, *obxovъje, *terтѣкъ чи *тътѣкъ, *tur'а, *vorma (діалектна морфологічна інновація до первісного *verta), *vъrgo-lyкъ. Псл. *xomila, *terтѣкъ, *tur'а, імовірно, належали до термінологічного (промислового та сільськогосподарського) словника.

Ключові слова: етимологія, порівняльно-історичний метод, прототип, дериват, слов'янські мови.

ЛІТЕРАТУРА

- Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. У 2 т. Т. 2. О—Я. Луцьк : Вежа, 2000. 458 с.
- Дуйчак М. Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини. *Науковий збірник Державного музею українсько-руської культури у Свиднику*. Пряшів, 1995. Кн. 20. С. 321–447.
- Курило О. Матеріали до української діалектології та фольклористики. Київ : ВАН, 1928. 135 с.
- Мартынаў В. У. (ред.). Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Мінск : Навука і тэхніка, 1980. Т. 2. 344 с.
- Матвіяс І. Варіанти української літературної мови. Київ : Інститут української мови НАНУ, 1998. 162 с.
- Мельничук О. С. (ред.). Етимологічний словник української мови. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.
- Ономастичний архів ІУМ НАНУ.
- Шульгач В. П. Заметки подонской гидронимии: *Варгол. Восточноукраинский лингвистический сборник*. Донецк : Донеччина, 1998. Вып. 4. С. 182–187.
- Bailey H. Arya II. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. 1960. Vol. 23, No. 1, pp. 13–39.
- Fraenkel E. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg; Güttingen : Carl Winter and Vandenhoeck & Ruprecht, 1965. Band 2. 1560 S.
- Piadi A. I. *Miscellanea etymologica: Slavica. Paradigm of knowledge*. 2019. № 4 (36), pp. 81–102.
- Ślawski F. *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. Słownik prasłowiański 1: A–B / [pod red. Franciszka Ślawskiego]*. Wrocław ; Warszawa etc. : Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1974. S. 43–141.
- Smoczyński W. *Słownik etymologiczny języka litewskiego [współpraca redakcyjna M. Osłon, wydanie drugie, poprawione i znacznie rozszerzone, na prawach rękopisu]*. 2019. Retrieved from: [www.rromanes.org/pub/alii/Smoczyński W. Słownik etymologiczny języka litewskiego.pdf](http://www.rromanes.org/pub/alii/Smoczyński%20W.%20Słownik%20etymologiczny%20języka%20litewskiego.pdf). 2239 s.
- Szulowska W., Wolnicz-Pawłowska E. *Nazwy w Polsce*. Warszawa : PAN DIT. Cz. I: Układ alfabetyczny, 2001. 337 s.
- Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius : Mokslas, 1981. 408 p.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2024

УДК 811.161.2'0 + 811.161.1'0

<https://doi.org/>

THE PRINCIPLE OF HISTORICISM AND THE ORIGINS OF THE COMPARATIVE-HISTORICAL METHOD

Volodymyr A. Glushchenko

Doctor of Science (Linguistics), Professor at the Department
of Germanic and Slavonic Linguistics
State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University»,
Sloviansk, Ukraine
e-mail: sdpunauka@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

SUMMARY

The principle of historicism is a leading ontological component of the comparative-historical method. It played a key role in the emergence and development of this method. Similarities between languages had long been noticed by scholars, but they were primarily interpreted from a static perspective using the apparatus of universal grammar. The idea of a genetic relationship between certain languages had also been expressed, but for centuries it did not become dominant. A certain impetus that marked the starting point for the emergence of the comparative-historical method was the discovery of Sanskrit by Europeans. G.-L. Соьурдoux, W. Jones, and other 18th-century researchers emphasized that Sanskrit, Ancient Greek, Latin, and the Germanic, Celtic, and Iranian languages belong to a single linguistic family and originate from a common source.

Comparative linguistics in the first quarter of the 19th century represented a significant advancement compared to earlier linguistic-genetic constructions. For 17th- and 18th-century linguists, linguistic material was illustrative in nature, and facts were interpreted arbitrarily. Additionally, lexical units, which are the least stable, were at the forefront. Comparative linguistics, however, bases historical comparison of languages on their grammatical and phonetic structures, and in lexicon, appeals to archaic (primary) layers.

Early comparativists identified identical functional morphemes in related (Indo-European) languages (F. Bopp), formulated the principle of regular phonetic correspondences in cognate words and forms

of these languages, and on this basis reconstructed historical phonetic laws (R. Rask, J. Grimm, A. Chr. Vostokov). They also reconstructed the common lexical stock of Indo-European languages (R. Rask, J. Grimm). All language changes were interpreted as regular.

This created a favorable basis for the refinement of the comparative-historical method in comparative linguistics in the 1870s–1930s.

Key words: comparative-historical method, comparative linguistics, principle of historicism, regularity of language changes.

Introduction. In a series of works, we have advocated for a broad interpretation of the method, particularly in linguistics. Within such an interpretation, a method is viewed as a heterogeneous phenomenon and considered a complex unit that incorporates three distinct components: ontological, operational, and teleological (Глущенко, 2017: 12; Глущенко, 2010: 41).

Under this approach, a complex of scientific techniques (operations, procedures) and the methodology for their application constitute the operational component of a scientific method. The teleological component relates to the objectives of the research.

Let us elaborate on the ontological component of the method. Ontology serves as a tool through which the researcher perceives the world as a structured whole presented to them within a system of philosophical categories. From our perspective, it is appropriate to include tools of cognition such as principles and approaches as part of the ontological component of the scientific method (Глущенко, 2017: 12; Глущенко, 2010: 42).

A scientific principle serves as the theoretical and methodological foundation of a method. Principles are broad assertions with extensive applicability.

A scientific approach, closely related to the principle, is defined as a methodological orientation of research. While the approach determines the direction of inquiry, it does not function as a direct tool of cognition; instead, approaches are reflected in the principles, techniques, and procedures of a specific method. For example, the historical approach to linguistic phenomena is embodied in the principle of historicism, as well as in the techniques of genetic identification of facts, their chronological and spatial localization, and the procedure of linguistic reconstruction (within the comparative-historical method).

The **purpose** of this study is to uncover the role that the principle of historicism played in the emergence of the comparative-historical method.

This purpose is specified in the following **tasks**:

1. To analyze the views on language held by linguists of the 11th–18th centuries.
2. To identify the most valuable aspects inherited by the founders of the comparative-historical method and comparative linguistics.
3. To demonstrate the innovations introduced by early comparativists compared to their predecessors in comparative-historical linguistics.
4. To establish the contributions of the founders of the comparative-historical method and comparative linguistics to the methodology and techniques of linguistic-genetic research.

The **research material** consists of linguistic texts, specifically works by linguists from the 11th to the 19th centuries, focusing on language history and the comparison of languages in synchrony.

The study employs the actualist **method** as a tool for linguistic-historiographical research (Glushchenko, 2017: 7).

Results and discussion. The principle of historicism is illustrative, as it demonstrates the validity and importance of identifying the ontological component within the structure of a method.

Indeed, scholars have long observed similarities between languages, but these were mostly interpreted from a static perspective: similarities in phonetics, vocabulary, and grammar were explained as resulting from the shared communicative function of languages. The idea of genetic relatedness among certain languages was occasionally proposed but did not dominate for centuries.

Let us consider some examples, distinguishing between works with a linguistic-genetic focus and comparative studies.

The Central Asian philologist Mahmud al-Kashgari, in the «Compendium of Turkic Dialects» (1072–1074), proposed the idea of linguistic relatedness (based on the study of Turkic languages), which was grounded in a historical approach to linguistic phenomena. In the 14th century, Dante Alighieri discussed the relatedness of Romance languages in his «De vulgari eloquentia», suggesting that Romance languages emerged from a common source. Similar ideas regarding various languages were later expressed by scholars

such as G. Postellus (1538), A. Bogorych (1584), E. Guichard (1606), J. J. Scaligeri (1610), M. Lithuanus (1615), G. W. Leibniz (1646–1716), L. ten Kate (1723), P.-J. Strahlenberg (1730), Ph. Ruhig (1747), M. V. Lomonosov (1755), J. Dobrovská (1792), S. Gyarmathi (1799), F. Schlegel (1808), among others (Ковалик, Самійленко, 1985: 53–57; Глущенко, Лихачова, Рибальченко, 2021: 10–16).

At the same time, most scholars viewed language as a static phenomenon, and the idea of linguistic relatedness did not become widespread. Even in the 18th and early 19th centuries, works were published comparing all known languages; while these studies had some scientific value (mainly for comparative linguistics), they did not incorporate the concept of genetic relatedness (Кочерган, 2006: 26). Language was not regarded as a historical phenomenon. For instance, P. Pallas published a dictionary in 1786–1787 containing lexical correspondences across 200 languages of Europe and Asia, which expanded to 272 languages in the 1791 edition. L. Hervés y Panduro produced a catalog (1800–1804) covering the vocabulary and grammar of 307 languages, including Amerindian and Austronesian languages. Similarly, J. Adelung and J. Vater compiled «Mithridates, or General Linguistics» (1806–1817), including observations on 500 world languages and translations of the «Our Father» prayer into these languages (Ковалик, Самійленко, 1985: 55).

Thus, the principle of historicism and the related principle of linguistic relatedness did not immediately gain acceptance in linguistics. At the same time, as V. Thomsen noted, during the 18th century, the comparative-historical method «was in the air» (Thomsen, 1927: 68). A specific stimulus was required to mark the starting point for the emergence of this method.

Such a stimulus was the discovery of Sanskrit by Europeans in the second half of the 18th century, a language previously almost unknown in Europe. It is noteworthy that as early as the 16th century, Filippo Sassetti observed similarities between Sanskrit and Italian, particularly in Latin numerals and some other words (e. g., Sanskrit *Deva* – Italian *Dio* for ‘God,’ Sanskrit *sarpa* – Italian *serpe* for ‘snake’). In the 18th century, researchers began documenting lexical and, to a lesser extent, grammatical

correspondences between Sanskrit, Latin, Ancient Greek, Gothic, and other languages.

In 1767, G.-L. Coeurdoux (1691–1779) noted the relatedness of Latin, Ancient Greek, and Sanskrit, proposing that they originated from a common source – a language that no longer exists. By the late 18th century, interest in Sanskrit was growing. The English scholar William Jones (1746–1794) emphasized that Sanskrit, Ancient Greek, Latin, as well as the Germanic, Celtic, and Iranian languages, belong to a single linguistic family and originate from a common source. These theses were supported by P. a S. Bartolomeo (Johann Philipp Wesdin), who prepared two Sanskrit grammars, a dictionary, and a treatise on the relatedness of several European languages.

Further studies of Sanskrit and its comparison with other Indo-European languages continued in the 19th century, led by scholars such as Henry Thomas Colebrooke, Charles Wilkins, Friedrich Schlegel, and others.

All these scholars of the 18th and early 19th centuries can be considered precursors of comparative-historical linguistics and the comparative-historical method. Working predominantly with lexical and, to a lesser extent, grammatical material, they substantiated the idea of linguistic relatedness, grounded in the interpretation of language as a historical phenomenon.

As noted by R. O. Shor and N. S. Chemodanov, comparative-historical linguistics in the first quarter of the 19th century represented a significant advancement compared to the linguistic-genetic constructions of the 17th and 18th centuries (Shor, Chemodanov, 1945: 264), and even more so compared to earlier periods. Linguists of the 17th and 18th centuries primarily used linguistic material as illustrative data, often interpreting the facts arbitrarily. Lexicon was given primary importance. As an example, R. O. Shor and N. S. Chemodanov cite the aforementioned dictionary by P. Pallas, which, among other things, includes a distinct language of pedlars and hawkers. Indeed, if one focuses solely on lexical composition, such an interpretation might seem logical. However, it is impossible to ignore the phonetic-phonological, morphological, and syntactic levels. Consequently, in P. Pallas's dictionary, the jargon is treated as a separate language.

On the other hand, the Armenian language contains numerous Persian loanwords, yet this does not indicate a special genetic relationship between the two languages, as these cases involve substantial borrowing from Persian into Armenian. As is well known, the lexical level is the least stable (Shor, Chemodanov, 1945: 264).

R. O. Shor and N. S. Chemodanov rightly emphasized that the lexical level is the least stable and should not be prioritized.

In the context of comparative-historical linguistics, historical comparison of languages is based on their grammatical and phonetic structures (Shor, Chemodanov, 1945: 264–266) (see below).

The introduction of the principle of historicism into linguistics underscored the importance of considering each language as an object worthy of comprehensive study. Linguists began to focus less on commonalities and universal aspects of languages and more on the differences among languages and their various historical stages.

By the late 18th and early 19th centuries, linguists had collected significant factual material that confirmed the relatedness of various languages, primarily Indo-European, as well as Turkic, Finno-Ugric, and Afro-Asiatic languages. The task was to systematize these facts, gather new data, and develop scientific methods for studying related languages to reconstruct their histories (Ковалик, Самійленко, 1985: 58).

The founders of comparative-historical linguistics and the comparative-historical method – Franz Bopp, Rasmus Rask, Jacob Grimm, and Alexander Chr. Vostokov – set these goals for themselves. Scholars consider the first quarter of the 19th century to be the time of the emergence of comparative-historical linguistics and its associated method.

Throughout the 19th century and the first quarter of the 20th century, the comparative-historical method held a leading position in global linguistics.

As is well known, the operational component of the comparative-historical method includes techniques for the genetic identification of facts, the chronological and spatial localization of linguistic phenomena, and their systematically connected sets, as well as the procedure of linguistic reconstruction. The latter is the most essential part of the operational component

of the comparative-historical method (Klimov, 1971: 58–59). However, to apply these operational elements in practice, a linguist must think historically and systematically, focusing on the identification and study of causal relationships (Глущенко, 2017: 15–23). Thus, a comparative linguist must employ the principles of historicism, causality, and systematicity (which can be considered specific manifestations of the general principle of interconnected phenomena) (Глущенко, 2017: 23), enabling them to carry out these techniques and the procedure of linguistic reconstruction.

Previously, we characterized the discovery of Sanskrit by Europeans as an important factor in the emergence of the historical approach to language. However, familiarity with Sanskrit was merely an external catalyst for the further development of linguistic thought. More substantial factors came into play, influencing the change in approaches to language and prompting the search for new methods and the formulation of a new research principle that would better align with the spirit of the era and ensure the coherence of linguistics.

This principle was historicism. It was the principle of historicism that gave rise to comparative-historical linguistics.

The orientation toward the principle of historicism arose naturally. The late 18th and early 19th centuries were marked by profound changes in scientific thought, characterized by the promotion and implementation of ideas of historicism and development.

These ideas were not only the result of the independent development of biology and linguistics but also the influence of the philosophy of history advocated by French Enlightenment thinkers and Johann Gottfried Herder's theory of language origin.

The scientific achievements of the first half of the 19th century were directly reflected in the philosophical views of Friedrich Schelling and Georg Hegel. F. Schelling formulated the universal principle of the interconnection of phenomena. This thesis was supported and further developed in G. Hegel's dialectical theory, which became the philosophical foundation of a new scientific movement.

G. Hegel's philosophical concept significantly contributed to the establishment of historicism as a defining feature of scientific thought at the beginning of the 19th century. The ideas of development found applications in the study of the history of nations,

cultures, religions, laws, literature, and languages. The realization that language evolves and that linguistic phenomena are interconnected in their changes was fully formed under the influence of F. Schelling's and G. Hegel's ideas.

Franz Bopp (1791–1867) set two primary tasks for himself: 1) to prove the relatedness of a number of languages, which would later be classified as Indo-European, and 2) to uncover the origin of inflectional forms in the languages he studied. In addressing these tasks, F. Bopp created a comparative-historical grammar of Indo-European languages. It is important to emphasize that F. Bopp's innovation as a comparative linguist lay in his focus on the grammatical forms of verbs in Sanskrit and other Indo-European languages as the object of historical comparison.

Today, it is well established that inflections, as functional morphemes, are rarely borrowed. They generally persist in languages from ancient times, undergoing modifications in accordance with the laws of language development. In F. Bopp's time, this was a significant discovery in comparative linguistics, demonstrating the effectiveness of the comparative-historical method, which began to take shape in the first quarter of the 19th century. Notably, proponents of comparative linguistics and etymology still reference the parallel forms first identified by F. Bopp in Sanskrit, Ancient Greek, Gothic, Latin, and other ancient languages with preserved written records.

F. Bopp demonstrated the common origin of Indo-European languages from Proto-Indo-European, taking into account all the groups he identified within the Indo-European family.

The scholar considered the following languages to be Indo-European: Sanskrit, Ancient Greek, Latin, Avestan, Persian, Gothic, German, Lithuanian, Old Russian, Old Church Slavonic, Armenian, Albanian, and the Celtic languages (Bopp, 1833). He proved their relatedness through the historical comparison of verbal inflections in these languages.

F. Bopp's ambition to expand the scope of comparative-historical studies led him to attempt to establish connections between Indo-European languages on the one hand and Malay-Polynesian and South Caucasian languages on the other (Bopp, 1833). However, these attempts were unsuccessful.

Rasmus Rask (1787–1832) is primarily credited with developing the criteria for determining linguistic relatedness. These criteria include:

- 1) grammatical correspondences,
- 2) phonetic correspondences,
- 3) the identity of archaic (primary) lexical layers, including terms for kinship, body parts, animals and animal products, plants and their parts, natural objects and phenomena, dwellings, tools, food items, actions, processes, and qualities.

R. Rask paid special attention to vocabulary, identifying a common lexical stock among related (Indo-European) languages. He formulated the principle of regular sound correspondences in cognate words and forms in these languages. For instance, in the Latin *pater* and Old Icelandic *fadir* ('father'), there is a correspondence between [p] and [f]; in Latin *cornu* and Old Icelandic *horn* ('horn'), there is a correspondence between [k] and [h].

R. Rask was one of the first to articulate the law of consonant shifts in Germanic languages (e. g., [p] > [f], [k] > [h], as seen in the examples above). This law was independently discovered by Jacob Grimm and Jacob Bredsdorff (although linguist historians differ on the extent of J. Bredsdorff's contribution). The consonant shift in Germanic languages is referred to in two ways: 1) Grimm's Law; 2) Rask – Grimm's Law (see below).

While 17th- and 18th-century linguists compared linguistic facts from various historical periods arbitrarily, Jacob Grimm (1775–1863) systematically studied the regular relationships reflected in ancient manuscripts of related languages. According to J. Grimm, all linguistic changes occur systematically. His primary focus was on phonetic regularities (Grimm, 1826: 265–266).

The works of the founders of the comparative-historical method reflect Romanticism, a new worldview that emerged at the turn of the 18th and 19th centuries as a reaction to the ideals of the Enlightenment. Romanticism is most vividly expressed in the works of J. Grimm. For example, in his book *Reinhart Fuchs* (1834), J. Grimm painted a poetic picture of the lives of ancient Indo-Europeans, characterized by their closeness to nature.

In the history of linguistics, J. Grimm is best known as the author of the foundational *Deutsche Grammatik* in four volumes. This work presents a historical comparison of all Germanic languages.

J. Grimm used not only ancient written records (like F. Bopp and R. Rask) but also contemporary dialect data as sources for studying linguistic history. This opened broad opportunities for future researchers and contributed to the emergence of a new linguistic discipline – dialectology.

Romantic philosophy of language, influenced by Friedrich Schlegel, is reflected in J. Grimm's development of the concept of *Ablaut* – the alternation of vowels in word roots. J. Grimm defined *Ablaut* as a systematic alternation of vowels that permeates the entire language. According to J. Grimm, *Ablaut* represents the spirit of the German language, as it is a very ancient phenomenon found in all Germanic languages. He argued that *Ablaut* is the driving force of Germanic languages, imparting beauty through the harmony of vowel alternations [10, Bd I, S. 35; Bd II, S. 1].

J. Grimm developed a detailed classification of strong verbs and related parts of speech in Germanic languages. His predecessor in studying *Ablaut* was the 18th-century scholar Lambert ten Kate [Kate, 1723].

J. Grimm is also known for his book *Geschichte der deutschen Sprache* (1826), in which he presented the first scientific periodization of German language history.

A landmark achievement in the historical phonetics of Germanic languages was the formulation of the law of the first Germanic consonant shift (e. g., [p] > [f], [k] > [h]).

It is worth adding that as early as the 17th century, J. J. Scaligeri (1540–1609) divided Germanic languages into *Water* and *Wasser* languages based on the word for 'water' (Scaligeri, 1610), thus anticipating the outlines of the Rask – Grimm Law, formulated two centuries later.

What facts about Germanic and other Indo-European languages led to the discovery of the Rask – Grimm Law?

Comparing Germanic words with those of other Indo-European languages (e. g., Latin, Ancient Greek, Sanskrit) reveals consistent correspondences, summarized as follows:

1. Indo-European voiceless stops [p], [t], [k] correspond to Germanic voiceless fricatives [f], [θ], [h];

2. Indo-European voiced stops [b], [d], [g] correspond to Germanic voiceless stops [p], [t], [k];

3. Indo-European voiced aspirated stops [bh], [dh], [gh] correspond to Germanic voiced stops without aspiration [b], [d], [g].

The Rask – Grimm Law is a vivid example of the fruitful application of genetic identification and linguistic reconstruction techniques within the comparative-historical method.

In developing the comparative-historical method and establishing Slavic comparative-historical linguistics, the work of Alexander Chr. Vostokov (1781–1864) played a significant role. Among his contributions, *Considerations about the Slavic Language* (1820) stands out for its original ideas and observations. For example, A. Chr. Vostokov identified the phonetic significance of Cyrillic *juses* and *yers*.

The determination of the phonetic significance of *juses* and *yers* was one of A. Chr. Vostokov's greatest achievements, marking the application of the comparative-historical method to Slavic languages.

A. Chr. Vostokov was the first to show that Proto-Slavic had nasal vowel phonemes, which were represented by *juses* in early (Old Church Slavonic) manuscripts written in Cyrillic. In all Slavic languages (except Polish, Kashubian, some Macedonian dialects, and one Slovenian dialect), nasal vowels disappeared, transitioning into non-nasal vowels.

This brilliant discovery was made possible by A. Chr. Vostokov's comparison of Cyrillic *juses* with the nasal vowel sounds of contemporary Polish. For example, the Old Church Slavonic words *зѣбѣ* ('tooth'), *рѣка* ('hand'), *клатва* ('oath'), and *пять* ('five') correspond to the Polish *zab*, *ręka*, *klątwa*, and *pięć* (Vostokov, 1865: 7–13). Thus, the genetic identification of the same morpheme, and consequently all its sounds in Old Church Slavonic and modern Polish, facilitated the deciphering of the phonetic value of *jus* (Глущенко, 2017: 28–32).

An essential condition for A. Chr. Vostokov's groundbreaking discovery was his introduction of an ancient Slavic written monument – the *Ostromir Gospel* – into scholarly use.

As is well known, A. Chr. Vostokov also initiated the study of the letters ѣ and ѥ. He was the first to conclude that these letters in ancient Cyrillic texts represented specific sounds distinct from [o] and [e] in East Slavic languages. Using contemporary Slavic

languages as material, where different full vowels replaced ancient [ъ] and [ь], A. Chr. Vostokov labeled these sounds «semi-vowels» (Vostokov, 1865: 7–10), emphasizing their vocalic nature.

In his research, A. Chr. Vostokov progressed from the usage of letters in ancient manuscripts to data from the live pronunciation of related languages. His linguistic reconstruction had a prospective character, which was typical of comparative studies in the 1820s–1860s. Undoubtedly, during this period, when the comparative-historical method was still in its formative stages, this approach represented the only viable and genuinely innovative path for linguistic reconstruction (Глущенко, 2017: 32). The well-known skepticism toward A. Chr. Vostokov's deciphering of the phonetic value of *juses* by J. Dobrovskэ and his follower J. Kopitar attests to the novelty and unconventional nature of A. Chr. Vostokov's reconstructions, even for leading Slavacists of the time.

As we see, the concept of phonetic law as sound shifts emerged in the work of the first comparative linguists. The term *phonetic law* was introduced into the discipline by F. Bopp. This term became entrenched in linguistics to denote the systematic sound changes that occurred under specific historical conditions. Later, the work of the Neogrammarians (of the Leipzig linguistic school) played a significant role in substantiating the principle of the exceptionlessness of phonetic laws, a concept that A. Schleicher had previously speculated about.

R. Rask's and J. Grimm's theses on the importance of lexical data, when analyzed systematically and with attention to the shared lexical stock of related languages, also sign R. Rask, for instance, to identify the Baltic group of languages within the Indo-European family for the first time (Rask, 1818), and J. Grimm to raise the question of the degree of relatedness between Germanic languages and other Indo-European languages. J. Grimm argued that Germanic languages are closest to Baltic and Slavic languages in their origins (Grimm, 1826).

Historical phonetics made remarkable progress during this period, emerging as a testing ground for the comparative-historical method. It retained a leading position throughout the 19th century and the first quarter of the 20th century, until the emergence of historical phonology. Historical phonology, in turn, would not

have been possible without historical phonetics, and it absorbed the best achievements of the latter over more than a century of development.

It can be asserted that the comparative linguists of the 19th century and the first quarter of the 20th century, who studied the history of phonetic systems in various languages, were intuitive phonologists. They appealed not to the sound as a unit of speech but to the sound type as a unit of language.

Some comparative linguists of the 19th century later sought to theorize this phenomenon. For example, M. Kolosov, a representative of the Kharkiv Linguistic School, wrote: «Reduced vowels have long disappeared in Russian (East Slavic languages – V. G.) as a separate sound category, as sounds that once consistently manifested themselves in specific cases; yet *the possibility of pronouncing* (the author highlighted – V. G.) a reduced vowel is still retained in certain dialects» (Kolosov, 1878: 7). M. Kolosov distinguished between the overt vowels replacing ancient reduced vowels and the reduced vowels as phonemes. He used the term *separate sound category* in the sense later associated with the term *phoneme*. Thus, M. Kolosov became a precursor to 20th-century linguists working in synchronic and diachronic phonology (Глущенко, 2017: 178).

Our analysis of the works of the first comparative linguists (F. Bopp, R. Rask, J. Grimm, A. Chr. Vostokov) shows that their discussions of sounds and even letters implied sound types. This is unsurprising, as true science always strives for generalization, transitioning from an empirical to a theoretical level.

As is well known, the development of phonological systems involves changes in the phoneme inventory of languages (in the set of phonemes and the system of distinctive features), changes in phoneme distribution, syllable structure, stress patterns, etc. Changes in the phoneme inventory are governed by internal phonetic laws. The reasons for these changes are not always apparent. Among phonetic laws, we distinguish:

1) laws governing the functioning of a language during a specific period — these are active phonetic processes;

2) laws of development or historical laws, which operated in past epochs.

It is worth emphasizing that in the study of phonological history, researchers focus specifically on historical laws. This was true during the early period of comparative linguistics, in the 1820s–1860s.

Conclusions and prospects for further research. Our study has demonstrated that the founders of comparative-historical linguistics applied the principle of historicism (and its associated principles of causality, systematicity, and interconnectedness of phenomena) to the analysis of linguistic phenomena. They developed comparative-historical research techniques, applied linguistic reconstruction to specific languages (primarily Indo-European), and laid the groundwork for the genealogical classification of Indo-European languages.

This created a favorable foundation for refining comparative-historical research techniques, expanding the scope of languages studied (e. g., T. Benfey, G. Curtius), and developing models of linguistic historical development (e. g., the «family tree» model by August Schleicher and the «wave model» by Johannes Schmidt and Hugo Schuchardt). During this period, the first scientific classification of Indo-European languages was established in A. Schleicher's works. A. Schleicher identified key phonetic and morphological correspondences in Indo-European languages, reconstructed Proto-Indo-European, and created a genealogical classification of Indo-European languages. At the same time, etymological dictionaries were compiled, and A. F. Pott laid the foundations for the scientific comparison of the vocabulary of related languages and outlined the theoretical principles of etymology.

The further development of comparative-historical linguistics from the 1870s to the 1930s is associated with the names of Alexander A. Potebnia, Philipp F. Fortunatov, Jan A. Baudouin de Courtenay, Ferdinand de Saussure, the Neogrammarians (August Leskien, Karl Brugmann, Hermann Osthoff, Hermann Paul, Bernhard Delbrück), Bedřich Hrozně, and others.

Studying the specifics of the comparative-historical method in the works of linguists from the 1870s to the 1930s offers promising perspectives for further research.

REFERENCES

- Bopp F. (1833). *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen*. Berlin. Bd 1. Retrieved from: https://archive.org/details/bub_gb_gVUTAAAAQAAJ/page/n3/mode/2up (дата звернення: 08.11.2024).
- Glushchenko V. A. (2010). Lihvistychnyi metod i yoho struktura [The Linguistic Method and its Structure]. *Movoznavstvo [Linguistics]*. № 6, pp. 32–44 [in Ukrainian].
- Glushchenko V. A. (2017). Porivnialno-istorychnyi metod v ukrainskomu ta rosiiskomu movoznavstvi XIX st. – 30-kh rr. XX st. [The comparative-historical Method in Ukrainian and Russian Linguistics of the 19th Century – 30s of the 20th Century]: monohrafiia. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina [in Ukrainian].
- Glushchenko V., Lykhachova A., Rybalchenko O. (2021). U vytyokiv henealohichnoi klasyfikatsii mov: istoryzm i movna sporidnenist [At the Origins of Genealogical Classification of Languages: Historicism and Linguistic Relatedness]. *Actual space of philology: [collective] monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole*. Pp. 9–17 [in Ukrainian].
- Grimm J. (1826). *Deutsche Grammatik*. Güttingen. Th. II. XI. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=cpG7sNeDP14C&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 11.11.2024).
- Kate L. ten. (1723). *Aenleiding tot de kennise van het verhevene deel der nederduitsche spraake*. Amsterdam. Retrieved from: https://www.dbnl.org/tekst/kate002aenl01_01/kate002aenl01_01_0004.php (дата звернення: 10.11.2024).
- Klimov G. A. (1971). *Questions on the Methodology of Comparative-Genetic Research*.
- Kocherhan M. P. (2006). *Osnovy zistavnoho movoznavstva [Fundamentals of Comparative Linguistics]*. Kyiv: Akademiia.
- Kolosov M. (1878). *A Review of the Phonetic and Formal Features of the Folk Russian Language*.
- Kovalyk I. I., Samiilenko S. P. (1985). *Zahalne movoznavstvo: istoriia lihvistychnoi dumky [General Linguistics: History of Linguistic Thought]*. Kyiv: Higher School.
- Rask R. K. (1818). *Undersøgelse om det gamle Nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse*. Kjøbenhavn. X. Retrieved from: <https://archive.org/details/undersgelseomde00raskgoog> (дата звернення: 04.11.2024).
- Scaliger J. J. (1610). *Opuscula varia antehac non edita*. Paris : Privilegio Regis. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?id=J_fZC_-UtA0C&pg=PP5&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 14.11.2024).
- Shor R. O., Chemodanov N. S. (1945). *Introduction to Linguistics*.
- Thomsen V. (1927). *Geschichte der Sprachwissenschaft bis zum Ausgang des 19. Jahrhunderts*. Halle: Max Niemeyer. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-history-of-linguistics/references/5B13A59D2905217F340183B4B7FFFC82> (дата звернення: 12.11.2024).
- Vostokov A. (1865). *Discourse about the Slavic Language. Philological Observations*. Pp. 1–27.

ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ Й ВИНИКНЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО МЕТОДУ

Володимир А. Глущенко

доктор філологічних наук,
професор кафедри германської та слов'янської філології
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»,
Слов'янськ, Україна
e-mail: sdpunauka@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

АНОТАЦІЯ

Для онтологічного компонента порівняльно-історичного методу провідним є принцип історизму. Він відіграв ключову роль у виникненні й становленні цього методу. Риси подібності в мовах учені побачили давно, але інтерпретували їх переважно зі статичного погляду, використовуючи апарат універсальної граматики. Висловлювалася й ідея генетичної спільності певних мов, проте вона впродовж століть не була провідною. Певним поштовхом, який став відправною точкою для виникнення порівняльно-історичного методу, стало відкриття європейцями санскриту. Г.-Л. Керду, В. Джонс та інші дослідники 18-го ст. наголосили на тому, що санскрит, давньогрецька та латина, а також мови германські, кельтські й іранські становлять єдину мовну сім'ю та походять з єдиного джерела.

Компаративістика першої чверті 19-го ст. стала важливим кроком уперед порівняно з попередніми лінгвогенетичними побудовами. Для мовознавців 17-го і 18-го ст. мовний матеріал мав ілюстративний характер, причому факти інтерпретувалися довільно. До того ж на першому плані стояли одиниці лексичного рівня, а він є найменш стійким.

Компаративістика ж закладає в основу історичного порівняння мов їхню граматичну й фонетичну будову, а в лексичі апелює до архаїчних (первинних) шарів.

Перші компаративісти встановили тотожні службові морфемні у споріднених (індоєвропейських) мовах (Ф. Бопп), сформулювали положення про регулярні звукові відповідності у спільнокореневих словах і формах цих мов і на цьому ґрунті відновлювали історичні фонетичні закони (Р. Раск, Я. Грім, А. Х. Востоков), реконструювали спільний лексичний фонд індоєвропейських мов (Р. Раск, Я. Грім). Усі мовні зміни інтерпретувалися як закономірні.

Це створило сприятливий ґрунт для вдосконалення порівняльно-історичного методу в компаративістиці 70-х рр. 19-го ст. – 30-х рр. 20-го ст.

Ключові слова: порівняльно-історичний метод, компаративістика, принцип історизму, закономірність мовних змін.

ЛІТЕРАТУРА

- Глушенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44.
- Глушенко В. А. Порівняльно-історичний метод в українському та російському мовознавстві XIX ст. 30-х рр. XX ст. : монографія. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2017. 255 с.
- Глушенко В., Лихачова А., Рибальченко О. У витоків генеалогічної класифікації мов: історизм і мовна спорідненість. *Actual space of philology* : [collective] monograph. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2021. P. 9–17.
- Ковалик І. І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: історія лінгвістичної думки. Київ : Вища школа, 1985. 216 с.
- Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Академія, 2006. 424 с.
- Bopp F. *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen*. Berlin, 1833. Bd 1. 488 S. URL: https://archive.org/details/bub_gb_gVUTAAAAQAAJ/page/n3/mode/2up (дата звернення: 08.11.2024).
- Grimm J. *Deutsche Grammatik*. Güttingen, 1826. Th. II. XI. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=cpG7sNeDPi4C&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 11.11.2024).
- Kate L. ten. *Aenleiding tot de kennise van het verhevene deel der nederduitsche spraake*. Amsterdam, 1723. URL: https://www.dbnl.org/tekst/kate002aenl01_01/kate002aenl01_01_0004.php (дата звернення: 10.11.2024).
- Klimov G. A. *Questions on the Methodology of Comparative-Genetic Research*. 1971. 87 p.
- Kolosov M. *A Review of the Phonetic and Formal Features of the Folk Russian Language*. 1878. X, 270 p.
- Rask R. K. *Undersøgelse om det gamle Nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse*. Kjøbenhavn, 1818. X, 312 s. URL: <https://archive.org/details/undersogelseomde00raskgoog> (дата звернення: 04.11.2024).
- Scaligeri J. J. *Opuscula varia antehac non edita*. Paris : Privilegio Regis, 1610. 502 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=J_fZC_-UtA0C&pg=PP5&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 14.11.2024).
- Shor R. O., Chemodanov N. S. *Introduction to Linguistics*. 1945. 280 p.
- Thomsen V. *Geschichte der Sprachwissenschaft bis zum Ausgang des 19. Jahrhunderts*. Halle : Max Niemeyer, 1927. 101 S. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-history-of-linguistics/references/5B13A59D2905217F340183B4B7FFFC82> (дата звернення: 12.11.2024).
- Vostokov A. *Discourse about the Slavic Language. Philological Observations*. 1865. P. 1–27.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2024

UDC 81'44: 811.161'2, 811.17'2

<https://doi.org/>

THE SIGNIFICANT IMPACT OF COGNITIVE LINGUISTICS ON THE URBANONYMS AS IMPRINTS OF CULTURAL MEMORY (ON THE EXAMPLE OF THE CITIES KYIV AND VILNIUS)

Viktoriiia S. Husak

Doctoral Student at the Research Centre of the Baltic Languages and Onomastics
Institute of Lithuanian language,
Vilnius, Lithuania

e-mail: vikanal27@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-9210-0350>

SUMMARY

The article has been dedicated to the description of the considerable influence of cognitive linguistics on the urbanonyms on the examples of the cities Kyiv and Vilnius. The total amount of the analyzed street names is 60 (40 Ukrainian and 20 Lithuanian). The problem of the research is urgent taking into consideration the street naming and renaming processes as the indicators of the fatal changes in the countries; is it possible to view the street names as imprints of people's cultural memory; how the collective memory works; how the nation's experience influences; is phenomenology the backbone of the street naming/renaming processes.

This research is an attempt to analyze phenomenology and apply the prototype theory within the scope of the street naming or renaming processes in Kyiv and Vilnius, the countries with the same past and the different ways out the USSR. It is investigated how people's memory operates and how the national awareness and cognitive processes can change the course of the events. The phenomenology is directly concerned with humans' cognitive process which in its turn has the particular consequences to the nation and the state building.

The research definitely has perspectives for the future. The street names are insufficiently explored and are not debated to the full extent. The main purpose is to observe how the street titles are categorized in mind and what are the reasons of their renaming, involving the mutual

historical background as the parts of the USSR. Nevertheless, the phenomenon of such an enormous time gap in European route between Kyiv and Vilnius can be explained with the help of national cognition and its development.

Key words: urbanonyms, prototype theory, street naming/renaming processes, phenomenology.

Introduction. Language is a way of organizing knowledge which depicts interests, needs and experiences of individuals/nations/countries/cultures. Cognitive linguistics is regarded as an approach to language study which has a purpose to explore the interaction and intersection between language and cognition. It is scientifically admitted that almost all linguistic phenomena can be explained with the help of general cognitive principals.

Previous research. Cognitive linguistics is relatively new scientific approach according to the fact that the roots of it dates back to 1959 (the XXth century) which was presented by Noam Chomsky's critical review of B. F. Skinner's «Verbal Behavior» (Greenwood, 1999). On the contrary, there was a coalition of George Lakoff and Ronald Langacker, a so-called 'Lakoff-Langacker agreement', who firstly used the term 'Cognitive Linguistics' with the aim to undermine the generative grammar (Peeters, 2001).

There are three key characteristics of Cognitive Linguistics: the primacy of semantics in linguistic analysis, the encyclopedic nature of linguistic meaning and the perspectival nature of linguistic meaning. The idea that linguistic meaning has a perspectivizing function is theoretically elaborated in the philosophical, epistemological position taken by Cognitive Linguistics (Johnson, 1987; Lakoff, 2006; Geeraerts, 1993). See also: (Fleischer, 1962).

Many scholars have recently reflected upon the shortcomings of Cognitive Linguistics and have put forward many beneficial suggestions, which are in full compliance with the basic law of 'negation of negation' followed by the development of the discipline. After years of rethinking, it is considered that the Embodied Philosophy and Cognitive Linguistic mainly have the following problems, which are briefly described below for reference by scholars.

The first flaw is although G. Lakoff and Johnson have referred to a lot of philosophical contents and discussed the Embodied Philosophy which is the foundation of Cognitive Linguistics,

but the philosophical standpoints of ‘materialism, humanism and sociality’ are absent in their works. The second shortcoming lies in the fact that G. Lakoff and Johnson have never been able to rise to the height of the postmodernist philosophy of embodied humanism, because they simply opposed to N. Chomsky’s concept of the ideal human based on which they have strongly criticized the minuses of the previous linguistic theories. The third drawback is that the scientists actually did not rethink Anglo-American analytic philosophy and did not clearly state the difference between Embodied Philosophy and analytical philosophy. The fourth disadvantage is that they have sometimes made mistakes of mixing the Western traditional philosophy with Postmodern Philosophy. According to the latter, the ‘Embodied Philosophy’ they have proposed is a challenge to the entire Western philosophy which has completely changed the traditional creed, then the Embodied Philosophy should completely belong to the category of Postmodernist Philosophy, such as ‘unconsciousness thought’, ‘metaphorical concept’ and so on all having distinct characteristics of post-modernity, but they have failed to realize this. They (Lakoff, Johnson, 1980) have mentioned the need for rational reconstruction, which is a guilty of ‘embodied rationality as the only right way’, misleading from time to time to reveal the Embodied Philosophy and the Cognitive Linguistics can deal with everything and solve all the problems. This is the fifth downside. Human beings can only go along the road of «negation of negation» forever, which is a long road of continuous exploration of truth, far from the absolute truth. To strive while there is life to live. The sixth weakness is that even though there are many synonymous terms used in Cognitive Linguistics: ‘framework’, ‘model’, ‘schema’, ‘prototype’, which connotation is overlapping and boundaries are blurred, the worst is that only the term ‘cognition’ is highlighted in the subject name ‘Cognitive Linguistics’, which fails to distinguish it from the N. Chomsky’s research on language cognition. The last shorting is connected with ‘phenomenology of perception. It is believed that it should be based not only on the inside of the ‘body’, but also on the ‘real world’ which is outside the body. Humans ought to reflect the principled of materialism and the Embodied Philosophy,

and adapt to the embodied humanism in postmodern philosophy, but G. Lakoff and Johnson failed to realize this principle well.

In a nutshell, G. Lakoff and M. Johnson (Lakoff, Johnson, 1980) have summarized all the past philosophical theories as Objectivism and have conducted in-depth criticism. On this basis, they have put forward ‘nonobjectivism’, and they have pointed out that if the conceptual metaphor is true, all objectivist views on meaning and knowledge are false (Lakoff, Johnson, 1980: 273). G. Lakoff (Johnson, 1987: 158) also says that all the doctrines of objectivism about human thought and language are problematic if they are not completely wrong. This clearly shows that all the previous theories are wrong, and naturally it concludes that their theory is the only correct option which is obviously inconsistent with the pluralism emphasized by postmodernist philosophy.

Cognitive Linguistics has made great achievements over the past 20 years (Wen, 2014). «The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics» was edited by D. Geeraerts and published by Oxford University Press in 2007, where the whole panorama of Cognitive Linguistics is exhibited. Two collections «Cognitive Linguistics: Basic Readings» (2006) edited by D. Geeraerts and «The Cognitive Linguistics Reader» (2007) edited by Evans, Bergen and Zinken have incorporated a big number of classic essays concerning Cognitive Linguistics and have a great importance to linguists.

One more significant accomplishment of the expansion of Cognitive Linguistics over the past years is that Cognitive Linguistics associations have been founded in many countries. Besides the International Cognitive Linguistics Association (ICLA), there are many other affiliates including Discourse and Language Association founded in 2005, French Cognitive Linguistic association (AFLiCo) in 2005, The Scandinavian Association for Language & Cognition in 2006, the Ukrainian Association of Cognitive Linguistics and Poetics (UACLIP) in 2012, Czech Association for Language and Cognition established in 2018.

Cognitive psychology formulated a great amount of theories of concepts and categorization, stating that human’s theories of the world implement conceptual knowledge and their organization is partly represented in the theories. The prototype theory is one of them. It is based on Rosch’s ground breaking

research of the internal structure of categories It appeared as a result of a growing dissatisfaction of the cognitive linguistics classical-definitional theory and componential analysis (Murphy, 2002). According to Eleanor Rosch's studies, the categories in our mind are structured around prototypes (Rosch, 1988).

There are some vital features relating the prototype theory: categories are represented in the mind by prototypes; category membership is determined by the degree to which items resemble the prototype; there are no clear rims; the different degrees of typicality are presented in the items of a category.

Despite the fact that the studies in the paradigm of Cognitive Linguistics share a common set of guiding principles and assumptions, they may have different perspectives or orientations. The content «Phenomenology-based Cognitive Linguistic research» is applied to this scientific work. The research from this perspective is primarily based on phenomenology, which is proposed by Husserl. One important slogan of phenomenology is «Go back to the thing itself». In other words, we should get rid of all prejudices and confront the thing itself rather than what's behind it. Cognitive Linguistic research based on phenomenology mainly consists of prototype theory, prototype semantics, lexical network theory, conceptual metaphor theory, conceptual metonymy theory, embodied realism and cognitive pragmatics, etc. It is well-known that prototype theory is the footstone of Cognitive Linguistics.

Theoretical background. Urbanonyms are considered rather well-researched area of toponyms (a proper name of a separate geographical location, such as a town, village). However, the street names are not involved in this process to the full extent. More and more scientific researches are dedicated to detailed analysis of urbanonyms nowadays.

Tarpley Fred (1996) and Willy Van Langendonck (2007) study this topic as a separate branch of onomastics. Tarpley Fred (1996: 1498) gave the following definition to the «Urbanonyms»: «these are some names selected randomly without regard to a system and others are chosen deliberately to aid in their location. Street names are sometimes bestowed to reflect the region's personality or of the namegiver. As with the patterns of language, architecture, religion, food, and other social elements, street names may be used

to delineate areas of cultural geography». Willy Van Langendonck (Van Langendonck, 2007: 270) considers the notion ‘name field’ as the structuralists ‘application in post-war onomastics.

The street name is at the focus of the scientific interest nowadays. Moreover, the prehistoric conditions and factors of its occurrence. They are an integral part of toponymic vocabulary and that is why onomatologists pay a great attention to this issue. Ukrainian researcher Yu. O. Karpenko works with a conceptualization of toponyms and the realization of mental models as a part of Indo-European language family (Karpenko, 1967). Iryna Mahrytska’s scientific attention is focused on the impact of urbanonyms on the cultural identity of cities/towns. The scientist Laimute Balode works with the connection of names of the inner-city objects with national identity as a resource as well as semantic and sociolinguistic feature of urbanonyms (Balode, Вульс, 2007). Valeriya Yu. Neklesova’s surveys deal with the reflection of the national and linguistic image of the world in the onymic landscape (Neklesova, 2010). Stefan Brink explores cultural, historical and geographical transfers of proper names (Brink, 2016). Katalin Reszegi’s «Mental Aspects of Proper Names» is worth mentioning, because it is an attempt to involve the achievements made in psycholinguistics and neurolinguistics on the mental representation of proper names (Reszegi, 2018).

The aim is to compare the linguistic and cultural Ukrainian and Lithuanian features of the urbanonyms as imprints of cultural memory, their cognitive and linguistic aspects.

My scientific choice of these particular countries is based on two factors. Firstly, both languages are parts of the Slavic Baltic languages of the Indo-European language family. Secondly, two countries have the mutual historical soviet past, but the time frame of its existence is different: Ukraine [1922–1991] and Lithuania [1940–1990].

At present the number of occurrences for analysis includes Ukrainian and Lithuanian urbanonyms. The total number is estimated at 80 urbanonyms (60 Ukrainian ones and 20 Lithuanian).

The following **objectives** were set to achieve the **aim** of the research:

1) to present the reasons of the street naming/renaming processes;

2) to classify the street names according to 4 criteria: the criterion of its naming based on a proper name (religious/historical figure), a historical building or event, a geographical name, a commonly used vocabulary;

3) to analyze the common and different features of Kyiv and Vilnius urbanonyms in soviet and post-soviet time frames.

Methodology. Material for the analysis of Ukrainian and Lithuanian urbanonyms were collected from electronic databases: «Vietovardžių žodynu» (Vietovardžių žodynu, 2007; see also: The list of streets in the city of Vilnius 2023), handbooks: «Київський топонімікон», «Короткий топонімічний довідник», historical documents: «Закон про декомунізацію датований 21 травня, 2015 № 317-VIII» (The law on decommunization, 2015). A mechanical search of urbanonyms was also used as well in order to obtain more reliable and accurate results.

The following methods are used during the practical part of the research: a statistical method – was implemented in order to give mathematical calculations of urbanonyms in Kyiv and Vilnius during two different periods; a descriptive method – was applied for the critical analysis of origins, motivation, functions and semantics of the selected urbanonyms; a comparative method – was used to compare the urbanonyms of two capitals: Kyiv and Vilnius as well as two historical periods in the street renaming process: soviet and post-soviet.

This research is an attempt to apply the prototype theory to the scientific work as a part of Cognitive Linguistic based on Phenomenology. Phenomenology is the analysis of structures of consciousness as experienced from the first-person point of view. The most prominent representatives of this philosophical subject are Heidegger, Husserl, Merleau-Ponty, Sartre and etc (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2003). The procedure of naming or renaming the streets is a cognitive process, where language and cognition work for the same aim: the emergence of the appropriate street titles, which corresponds the history aspect, the cultural aspect, the national aspect, as well as the linguistic one.

Findings. The first group is the urbanonyms based on a proper name. The first criterion of the database analysis has got its foundation on street naming, which is based on a proper name (historical figure).

The number of street names based on a proper name (historical figure) in Kyiv in soviet period is 32, in post-soviet period – 40, so there is a slight difference. The situation in Vilnius is practically the same: 15 units in soviet period and 10 in post-soviet time frame.

The prototype theory can serve for clarification of this process. Thus, the first example of the prototype for Ukraine and Lithuania in the soviet period is the leader of Soviet Union, in particular Volodymyr Lenin and Joseph Stalin: *Stalino prospektas* (1945–1961) – *Lenino prospektas* (1961–1989) – *Gedimino prospektas* in Vilnius, Lithuania.

Also, during the soviet reigning there was a tendency to name the streets in honor to the supporters of this regime: *K. Giedrio gatvė* (Kazys Giedrys was a Lithuanian revolutionary and communist political activist) – *Įvento Ignoto gatvė* in Vilnius, Lithuania; *Вулиця Фрунзе* (Mikhail Frunze was a soviet revolutionary, politician) – *Вулиця Кирилівська* in Kyiv, Ukraine.

The significant amount of the soviet streets is named after the culture and scientific figures: *Justas Paleckis gatvė* (he is Lithuanian journalist, poet, writer) – *Totxrių gatvė* in Vilnius, Lithuania; *Вулиця Мічуріна* (Ivan Michurin was a soviet practitioner of selection) – *Вулиця Ломаківська* in Kyiv, Ukraine.

It can be distinguished one more prototype, according to which the street titles obtain their name after the historical event – World War II. This category includes a certain quantity of prototypes: a war veteran, a city/town where the biggest battles happened, a particular war terminology. *Вулиця Маршала Гречки* (he was a soviet military commander and Marshal of the Soviet Union) – *Вулиця Івана Виговського* in Kyiv, Ukraine; *Krasnoarmiyska gatvė* (the army and air force of the Soviet Union) – *Savanoriu prospektas* in Vilnius, Lithuania.

The post-soviet period in Ukraine can be described by two major events: Revolution of Dignity (2015) and Russo-Ukrainian War (2022). Consequently, the street renaming process is based on nowadays heroes and the long-forgotten figures: *Вулиця Олександра Бестужева* – *Провулок Кузьми Скрябіна* (he was a Ukrainian singer, poet, writer, TV presenter, producer and actor, Hero of Ukraine who fought against the then government). However, Lithuanian street names have got more peaceful script,

therefore most new titles incorporate the names and surnames of the distinguished people who were cancelled by the Soviet authorities: *Lenino prospektas – Gedimino prospektas* (this historical figure was Grand Duke of Lithuania); *Lenino aikštė – Juozo Tumo-Vaižganto gatvė* (this person was a Lithuanian writer, press worker, literary historian, critic, public figure, pedagogue, priest).

One more prototype is the street name which is honored to a historical building or event. The street titles which are named after a historical building or event in Kyiv in soviet period enumerates 2 and in post-soviet period – 2: *Бульвар Дружби Народів* (it was opened on 7 November 1982, amidst the celebration of the 1,500th Anniversary of Kyiv, to commemorate the 60th Anniversary of the USSR and the «reunification of Ukraine with Russia in 1654») – *Бульвар Миколи Міхновського*. The example of such a street is absent in Vilnius in soviet times, but there is 1 in the independent period: *Dominikonų gatvė* (named after the Dominican monastery and the Dominican Church of the Holy Spirit).

The third group involves the street titles that are named after some geographical features. The geographical feature is the basis for 11 in Kyiv in soviet period and 11 in independent: *Вулиця Красноводська* (in honor to Krasnovodsk, the Turkmen city) – *Вулиця Хотинська* (to commemorate a Ukrainian present-day town Khotyn); *Вулиця Московська* (this street title gained its name due to the fact that Moscow was the capital of USSR) – *Вулиця Князів Острозьких*.

The amount of these streets in Vilnius are much less: 2 streets in soviet period and 3 in the independent time frame: *Suzdalska gatvė* (Suzdal is Russian town) – *Taraso Ševčenkos gatvė*; *Zakretowa gatvė* (after the name of the area in which the Viliia River makes a wide loop) – *М. К. Čiurlionio gatvė*; *Muziejaus gatvė* – *Vokiečių gatvė* (it is one of the oldest streets in Vilnius and its name arose from the 14th century when the German merchants and craftsman settled there).

The fourth group is the urbanonyms which have a commonly used vocabulary in them. The street names which are based on commonly used vocabulary in Kyiv in soviet period are made up of 15 units and in post-soviet time frame – 5: *Вулиця Тимірязєвська* (a proper name) – *Вулиця Садово-Ботанічна* (common name).

Vilnius has got another number of occurrences: 3 units in soviet period and 5 in post-soviet time frame. *Krasnoarmiyska gatvė* (a common name) – *Savanorių prospektas* (a common name).

Conclusions. The process of creating the new street titles is a cognitive action which engages language and cognition at the same time for the same purpose. This cognitive procedure is based on the historical, cultural, national and linguistic aspects. The research applies the prototype theory as a component of Cognitive Linguistic based on Phenomenology, the analysis of structures of consciousness as experienced from the first-person point of view.

The prototype theory was chosen to show a strong interconnection between cognitive linguistics and the research ‘Urbanonyms as imprints of cultural memory’.

To sum it up, according to the category of the street names, it follows that the most frequent prototype in Kyiv and Vilnius is the street title which has got a proper name (historical figure) as its part. The second often used prototype is a common vocabulary in the street names. The implementation of a historical building or event is present in Ukrainian streets, but almost does not happen in Lithuanian. The geographical name in street titles is a widespread phenomenon in Kyiv in both time periods, but it is rare for Vilnius.

The category of urbanonyms based on a proper name includes the following prototypes: the leader of Soviet Union, the supporters of this regime, the veterans of the World War II, the culture and scientific figures in the soviet period in both countries. The post-soviet time frame involves the next prototypes: the modern heroes and the historical, old figures in Ukraine due to the Revolution of Dignity (2015) and Russo-Ukrainian War (2022). Meanwhile, the Lithuanian street titles are renamed after famous Lithuanian people who contributed to the development of the country.

Considering the prototype of the street titles which are named after a crucial event or a historical building is not as widely used as urbanonyms based on a proper name. The historical buildings are mainly shown by the religious places: churches and monasteries. The essential historical events are based on the counties’ soviet background.

The prototype of the street titles that are named after some geographical features is founded on the name of cities, towns, relief

and areas. The soviet time frame in both countries had a purpose to glorify the Russian cities, that is why there are a great amount of them. Relating post-soviet period of time, the street names are significantly returned to their roots.

The last prototype of the category urbanonyms: street names are ones which have a commonly used vocabulary as part of them. Ukrainian street names in soviet period have more titles which incorporate the commonly used vocabulary (19%), than in post-soviet time frame – 6%. The Lithuanian urbanonyms has a contrary situation: 15% in soviet and 25% in post-soviet ones.

In the final analysis, there can be concluded that the street naming procedure is a cognitive process. This research is an attempt to show the interconnection between cognitive linguistics, especially the prototype theory, and the phenomenon of naming and renaming Ukrainian and Lithuanian streets in the soviet and post-soviet periods. The main limitation of the prototype theory is that categories are not always represented by prototypes, because they do not have precise boundaries and it is not clear to what extent it is possible. However, the main strength of the prototype theory relies within the idea of structuring the categories around the prototypes. This one exactly is used in this analytical synthesis.

REFERENCES

- Balode L., ВУЛЬС О. (2007). Semantic and Sociolinguistic Aspects of Latvian Urbanonymy in the 20th Century. *Onoma*. No. 42, pp. 7–38.
- Brink S. (2016). Transferred Names and Analogy in Name-formation. *The Oxford Handbook of Names and Naming* [ed. Carole Hough]. Oxford: Oxford University Press, pp. 158–166.
- Fleischer W. (1962). Zur Frage der Namenfelder. Leipzig: Wissenschaftliche Zeitschriji Universitat Leipzig, Gesellsch. Sprachw, pp. 319–326 [in German].
- Geeraerts D. (1993). Cognitive linguistics and the history of philosophical epistemology. *Conceptualizations and mental processing in language* [eds Richard Geiger and Brygida Rudzka-Ostyn]. Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 53–79.
- Lakoff G., Johnson M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chikago: University of Chikago Press.
- Lakoff G. (2006). *Conceptual Metaphor: The Contemporary Theory of Metaphor*. *Cognitive Linguistics Research*. 34 [ed. Dirk Geeraerts]. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, pp. 185–238.
- Johnson M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: University of Chicago Press.

Karpenko Yu. O. (1967). Toponimy Bukovyny: Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia nauk. stupenia doct. filol nauk [Toponyms of the region Bukovyna]. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Murphy G. (2002). *The Big Book of Concepts*. Mass, Cambridge: The MIT press A Bradford book.

Neklesova V. Yu. (2010). Kognityvna pryroda vlasnykh nazv na poznachennia chasu: Dys. ... kand. filol. nauk. Odesa: ONU imeni I. I. Mechnykova. Peeters B. (2001). Does cognitive linguistics live up to its name? *Language and Ideology* [eds Renй Dirven, Bruce Hawkins, Esra Sandikcioglu]. Vol. 1: Theoretical Cognitive Approaches. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, pp. 83–106.

Reszegi K. (2018). Mental aspects of proper names. *Onomastica Uralica*. No. 10, pp. 149–167.

Rosch E. (1988). Principles of Categorization. *Readings in Cognitive Science*. Amsterdam: Elsevier, pp. 312–322.

Tarpley F. (1996). Street Names as Signpost of Word Cultures. *Name Studies: an International Handbook of Onomastics*. (Handbuch zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. 11.2.) [Steger H., H. E. Wiegand (Hrsg.)]. Berlin; New York: Walter de Gruyter, pp. 1481–1499.

Van Langendonck W. (2007). *Theory and Typology of Proper Names* (Studies and Monographs). Berlin; New York: Mouton de Gruyter.

Wen X., Yang K., Kuang F. (2014). Cognitive Linguistics: Retrospect and prospect. *School of Foreign Languages, Southwest University*. No. 2. China: Tiansheng Road, Beibei, Chongqing, pp. 56–68.

The law on decommunization (2015). Law of Ukraine. Retrieved from: <https://pkrv.dp.gov.ua/news/zgidno-zakonu-pro-dekomunizaciyu-174/> Retrieved November 7, 2023.

The list of streets in the city of Vilnius that were renamed (2023). Distributed by New Media Group. URL: <http://surl.li/qywtr/> Retrieved December 15, 2023.

Vietovardzių žodynu (2007). Distributed by Lithuanian Language Institute. Retrieved from: <http://vietovardziai.lki.lt/> Retrieved February 3, 2024.

ЗНАЧНИЙ ВПЛИВ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ НА УРБАНОНІМИ ЯК ВІДБИТКИ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА ТА ВІЛЬНЮСА)

Вікторія С. Гусак

аспірант центру досліджень балтійських мов та ономастики,
Інститут литовської мови,
Вільнюс, Литва
e-mail: vikanal27@gmail.com

АНОТАЦІЯ

Стаття має зацентрувати на описі вагомого впливу когнітивної лінгвістики на урбаноніми на прикладах міст Києва та Вільнюса. Загальна кількість проаналізованих назв вулиць

становить 60 (40 українських і 20 литовських). Проблема дослідження є актуальною з огляду на процеси найменування та перейменування вулиць як індикаторів фатальних змін у країнах, а також з огляду на те, чи можна розглядати назви вулиць як відбитки культурної пам'яті народу, як працює колективна пам'ять, чи враховується при цьому історичний досвід народу, чи є феноменологія основою процесів найменування / перейменування вулиць.

Це дослідження є спробою проаналізувати феноменологію та застосувати теорію прототипів у межах процесів найменування чи перейменування вулиць у Києві та Вільнюсі, країнах з однаковим минулим і різними шляхами виходу із СРСР. Досліджується, як працює пам'ять людей і як національна свідомість і когнітивні процеси можуть змінити перебіг подій. Феноменологія безпосередньо стосується процесу пізнання людини, який, зі свого боку, має певні наслідки для народу та державотворення.

Дослідження видається перспективним у плані того, що назви вулиць недостатньо досліджені й не обговорюються повною мірою. Основна мета – спостерігати за тим, як класифікуються назви вулиць і які причини їх перейменування в сучасних Литві та Україні (з урахуванням їхнього спільного історичного походження як частин колишнього СРСР). Проте феномен такого величезного розриву в часі європейського шляху між Києвом і Вільнюсом можна пояснити національною обізнаністю та інтенсивністю розвитку країни.

Ключові слова: урбанімі, теорія прототипів, процес найменування/перейменування вулиць, феноменологія.

ЛІТЕРАТУРА

- Balode L., Вульс О. Semantic and Sociolinguistic Aspects of Latvian Urbanonymy in the 20th Century. *Onoma*. 2007. No. 42. P. 7–38.
- Brink S. Transferred Names and Analogy in Name-formation. *The Oxford Handbook of Names and Naming* [ed. Carole Hough]. Oxford : Oxford University Press, 2016. P. 158–166.
- Fleischer W. Zur Frage der Namenfelder. Leipzig : Wissenschaftliche Zeitschrijj Universität Leipzig, Gesellsch. Sprachw., 1962. P. 319–326 [in German].
- Geeraerts D. Cognitive linguistics and the history of philosophical epistemology. *Conceptualizations and mental processing in language* [eds Richard Geiger and Brygida Rudzka-Ostyn]. Berlin : Mouton de Gruyter, 1993. P. 53–79.
- Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
- Lakoff G. Conceptual Metaphor: The Contemporary Theory of Metaphor. *Cognitive Linguistics Research*. 34 [ed. Dirk Geeraerts]. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2006. P. 185–238.
- Johnson M. The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. Chicago : University of Chicago Press, 1987. XXXVIII + 233.

Karpenko Yu. O. Toponymy Bukovyny: Avtoreferat dysertasii na zdobuttia nauk. stupenia doct. filol nauk [Toponyms of the region Bukovyna]. Kyiv : National Academy of Sciences of Ukraine, 1967. 43 p. [in Ukrainian].

Murphy G. The Big Book of Concepts. Mass, Cambridge : The MIT press A Bradford book, 2002. 568 p.

Neklesova V. Yu. Kognityvna pryroda vlasnykh nazv na poznachennia chasu: Dys. ... kand. filol. nauk [Cognitive Nature of Proper Names for Denomination of Time]. Odesa : ONU imeni I. I. Mechnykova, 2010. 231 p.

Peeters B. Does cognitive linguistics live up to its name? *Language and Ideology* [eds Renй Dirven, Bruce Hawkins, Esra Sandikcioglu]. Vol. 1: Theoretical Cognitive Approaches. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2001. P. 83–106.

Reszegi K. Mental aspects of proper names. *Onomastica Uralica*. 2018. No. 10. P. 149–167.

Rosch E. Principles of Categorization. *Readings in Cognitive Science*. Amsterdam : Elsevier, 1988. P. 312–322.

Tarpley F. Street Names as Signpost of Word Cultures. Name Studies: an International Handbook of Onomastics. (Handbuch zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. 11.2.) [Steger H., H. E. Wiegand (Hrsg.)]. Berlin; New York : Walter de Gruyter, 1996. P. 1481–1499.

Van Langendonck W. Theory and Typology of Proper Names (Studies and Monographs). Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2007. 378 p.

Wen X., Yang K., Kuang F. Cognitive Linguistics: Retrospect and prospect. *School of Foreign Languages, Southwest University*. No. 2. China : Tiansheng Road, Beibei, Chongqing, 2014. P. 56–68.

The law on decommunization (2015). Law of Ukraine. Retrieved from: <https://pkrv.dp.gov.ua/news/zgidno-zakonu-pro-dekomunizaciyu-174>.

The list of streets in the city of Vilnius that were renamed (2023). Distributed by New Media Group. Retrieved from: <http://surl.li/qywttr>.

Vietovardžių žodynu (2007). Distributed by Lithuanian Language Institute. Retrieved from: <http://vietovardziai.lki.lt>.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024

UDC 81.462
<https://doi.org/>

EXPERIMENTAL PHONETICS IN UKRAINE: MAIN STAGES

Tetiana M. Korolova

Doctor of Philology, Professor at the Philology Department
Odessa National Maritime University,
Odesa, Ukraine
e-mail: kortami863@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3441-196X>

SUMMARY

The aim of this work is to mark the most significant stages of experimental phonetics development in Ukraine.

The researches in phonetics in Ukraine was intended to meet the needs of the society: mastering a foreign language where adequate pronunciation e contributes to successful communication. This urgency determined the necessity of theoretical studies of phonetic structure of a foreign language in comparison with the mother tongue, caused the necessity of systematic comparative scientific investigations of phonetic structure of the languages under investigation.

At the beginning of the 20th century the phonetic investigations in Ukraine was based on examining the speech sounds articulation using the experimental methods of palatograms, linguagrams and photography; the purpose was to obtain a detailed and exact data of position of the speech organs when producing speech sounds. The first laboratory of experimental phonetics was organised by A. I. Tomson, a professor of Odessa University in 1912.

A very important period of linguistic research of sounding speech took place in Ukraine in 1950s–60s. The laboratories of experimental phonetics were organized in Odesa and Kyiv. (Shevchenko Kiev National University, at the National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa National University).

Nowadays global Internet communication is one of primary social requirements and thus the quality of oral messages is to meet the requirement. Despite the presence of a certain range of problems, the development of computer technologies in human activities makes a significant contribution to the process of oral speech generating and analysis.

Key words: *experimental phonetics, methods and techniques, oral communication.*

Introduction. The period of the 20th–21st centuries is characterized by intensive development of linguistics, its contact with different humanitarian disciplines. The achievements of the scientists in the sphere of theory in linguistics, the new trends to approach the treatment of various problems, the development of new methods and apparatuses of experimental studies dictate the necessity to revise the main steps in Ukrainian theoretic and experimental investigations development. Special attention is paid to experimental phonetics.

Topicality. It should be said that linguists got interested in the nature of speech sounds centuries ago, but scientific study of speech sounds began at the end of the 19th and the beginning of the 20th century (Sweet, 1906; Tomson, 1912). The factors that stimulated the development of phonetics as a science were:

- 1) more thorough acquaintance with the functioning of the human speech apparatus;
- 2) the investigation of many linguists who studied languages that had no alphabets;
- 3) the compiling of alphabets for such languages.

The definition of phonetics as the science of speech sounds, given by most linguists of that time (Sweet, 1906; Shubiger, 1953) included segmental level. Nowadays phonetics is understood as a science which studies all the phonetical means of semantic expression in oral speech – speech sounds, stress and intonation (Bagmut, 1958; Brovchenko, Korolova, 2021).

Segmental units – speech sounds and syllables are examined from physiological, acoustic and functional point of view but they constitute only one of the elements of the phonetic system of the sounding speech. Suprasegmental units of speech – sense-groups, phrases, overphrasal unities and the text – were considered as the highest suprasegmental units of speech.

The researches in phonetics in Ukraine was intended to meet the needs of the society: mastering a foreign language where adequate pronunciation e contributes to successful communication. This **urgency** determined the necessity of theoretical studies of phonetic structure of a foreign language in comparison with the mother tongue, caused the necessity of systematic comparative scientific investigations of phonetic structure of the languages under investigation.

The aim of this work is to mark the most significant stages of experimental phonetics development in Ukraine.

Methodology. The author of the investigation applies the experimental methods in phonetics.

Discussion. It should be noted that a very important period of linguistic research took place in Ukraine in 1950s–60s. Contrastive linguistics is not a purely practical branch of linguistics, it is a theory of language groups and classification of languages according to their types. The first attempt to describe comparative characteristics of speech units of different European languages was registered at the beginning of the 20th century. W. Wiltor (1904) compared some phonetic characteristics of German, English and French. A. I. Tomson, a professor of Odessa University, published some articles and essays (1912, 1922) devoted to the comparative description of Russian, Ukrainian and Armenian languages.

A start to researches in contrastive linguistics in general and contrastive phonetics in particular in Ukraine was intended to meet the needs of the teachers of foreign languages who understood that not only vocabulary and grammar are important to succeed in mastering a foreign language but adequate pronunciation of a foreign language contributes to communication. This urgency determined the necessity of theoretical studies of phonetic structure of a foreign language in comparison with the mother tongue, caused the necessity of systematic comparative scientific investigations of phonetic structure of the foreign and native language of the learner.

At that period the investigation of the speech sounds articulation in Ukrainian was based on the experimental methods of palatograms, linguagrams and photography; the purpose was to obtain a detailed and exact data of position of the speech organs when producing speech sounds. Some specific peculiarities of the shape and the position of the speech organs, typical of Ukrainian and unknown before, were registered. The results gave the opportunity to imitate the sounds of foreign speech consciously, comparing them with the peculiarities of the mother tongue.

Alongside with phonetic physiology some new approaches were suggested. One of them was the treatment of the acoustic nature of word stress in Ukrainian (Brovchenko, 1981; Taranets, 1981).

It has been proved that the main acoustic characteristic of word stress in Ukrainian, as well as in other languages with the dynamic type of stress, is the total acoustic energy, which is defined as intensity over time, i.e. the result of coordination of two components of the total energy – intensity and duration. It has been proved experimentally that the share of duration and intensity is not equal and depends upon the peculiarities of the phonematic structure of the language. These hypotheses were supported by the results of the experimental analysis of objective, relative and subjective parameters of stressed and unstressed syllables in English and Ukrainian.

A thorough description of the components, functions and the intonation structure of the utterance in various communicative types of utterance and under various conditions of speech production were dwelt with.

About three thousand languages, existing in the world, are exceptionally different in their sound system, word stress, intonation, lexical and grammatic systems. There are universal features in the phonetic, grammatic, lexical means of all the languages or some groups of languages. There are features that are common for all the languages in the world – they are the **structure** of the language and its **function**. It is possible to single out two levels – lower and higher in the structure of the language. The units of the lower level, sounds for example, have no meaning of their own. The units of the higher semantic level, for example sense-groups, phrases, overphrasal unities, obtain some meaning. Each linguistic unit of the semantic level has some definite sounding, connected with some meaning due to what communication among the people of a definite language society can be realized.

Among the two main types of information – written and oral – nowadays the last one is wide spread (radio, television, the Internet and various talking devices) thus, oral speech information acquires great significance.

In modern phonetics several branches are distinguished, either is of great importance for modern technologies. The main of them that involved in communication and contribute to successful socializing are:

Articulatory phonetics is a branch of phonetics that studies the production and the articulation of sound means in oral speech.

Acoustic phonetics is a branch of phonetics that studies acoustic qualities of speech sounds, syllables, phonetic words, syntagmas, phrases, overphrasal unities and the text.

Auditory phonetics is a branch of phonetics which studies the perception of all the phonetic means of oral speech and their interpretation.

Phonology is a branch of phonetics which studies the semantic functions of speech sounds and other phonetic means of semantic expression in verbal communication – speech sounds (phonemes), word stress and intonation.

As stated above in Ukraine comparative (contrastive) linguistics and typological analysis of different languages began to be applied in the middle of the 20th century. In 1954–1958 the results of systematic synchronous comparison of a foreign and the Ukrainian speech sounds, based on experimental investigations, were published: «Comparative analysis of consonants in modern German and Ukrainian languages» (Prokopova, 1958) and «Comparative analysis of systems of English and Ukrainian vowels and consonants» (Brovchenko, 1954).

In the 1960s a fundamental textbook for teachers, «Comparative Grammar of Ukrainian and English languages» (Zhluktenko, 1960) and the manual «English Phonetics», based on the experimental bilingual contrastive analysis of phonetic systems of English and Ukrainian languages by T. A. Brovchenko and I. N. Bant were published (Brovchenko, Bant, 1964). See also (Brovchenko, Korolova, 2021).

The scientific works mentioned above, based on the results of original contrastive investigations, were valuable not only for the teachers and learners of English and German languages whose native language was Ukrainian, for translators and interpreters, but contributed to the theory of contrastive phonetics.

In the collective monograph, «Intonation of Socialist Republics» (1963) an article written by I. V. Borysiuk, «Intonation characteristics of rhetoric questions in Ukrainian and French dialogical speech» was the result of comparative experimental investigation of the intonation of rhetorical questions in French in comparison with the native language of the learners – Ukrainian.

The intonation structure of English and Ukrainian utterances in dependence on the position of the semantic centre was investigated by T. A. Brovchenko in the article «Intonation contour of semantic centre in English and Ukrainian speech». The comparative analysis made it possible to reveal acoustic characteristics of the intonation structure of the utterances with different positions of the semantic centre common in English and Ukrainian and those specific in each of the analysed languages.

The collective monograph, «Comparative investigations of English, Ukrainian and Russian languages» published in 1981 by the Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, edited by Yu. A. Zhluktenko, was devoted to the problems of comparative analysis of phonological, morphological and syntactic peculiarities of the three languages (Porivn'al'ni doslidzhenn'a, 1981).

In the section, «Comparative analysis of English, Ukrainian and Russian phonological systems», T. A. Brovchenko came to theoretically and practically well founded conclusions about the main specific and common phonetic peculiarities of speech sounds characteristics of the phonematic systems of the examined languages. A list of the most typical mistakes of Ukrainians learning English and the methods of avoiding them was presented (Brovchenko, 1981).

At this period of time the work of prof. A. I. Bagmut devoted to semantics of intonation in the communicative process was published. The research carried out in Ukrainian National Academy was based on experimental data and had a great resonance among the phoneticians in Ukraine (Bagmut, Borysiuk, Olijnyk, 1980).

In the monograph, «Typology of emotional speech intonation», E. A. Nushikian gave a detailed analysis of acoustic characteristics of various types of emotions in English in comparison with the corresponding emotional variants in Ukrainian, and presented an original classification of English and Ukrainian emotions (Nushikian, 1986).

In the monograph, «Intonation of modality in sounding speech», by T. M. Korolova the phonetic structure and functions of modal utterances in English and Ukrainian speech were investigated. Original systematic semantic approach and electronic experimental analysis made it possible to determine intonation

peculiarities of the main types of modal utterances and their variants (Korolova, 1989).

Experimental methods in phonetics began to be systematically applied since the beginning of the 20th century. In this respect special interest present the laboratories of experimental phonetics opened all over the world and in Ukraine in particular. The first laboratory of experimental phonetics was organized in Paris by I. P. Rousselot. At first the laboratory was equipped with experimental devices of that time – tuning forks, the simplest pneumatic apparatus. The main object of the investigations was speech sounds, especially vowels. The position of the organs of speech in producing speech sounds, the frequency characteristics of vowels and their perception were studied.

Experimental investigations of sounding speech began in Ukraine at that time too. The first laboratories of experimental phonetics were organized in Odessa and Kiev. They are the laboratories of experimental phonetics at Shevchenko Kiev National University, at the National Academy of Sciences of Ukraine, at Odessa National University. Odessa laboratory of experimental phonetics stopped its existence in 1935 after professor Tomson's death; since he had no followers the laboratory did not work for 28 years and resumed its work in Odessa nearly thirty years later in 1963.

The role of scientists in training young specialists of the newly organized laboratories in Kiev and Odessa was great. Prof. A. I. Bagmut, T. A. Brovchenko, V. G. Taranets, E. A. Nushikian, T. M. Korolova and others helped the young researchers in their work.

The laboratory of experimental phonetics in Ukraine was opened in the 1940s at the T. Shevchenko State University. Prof. J. P. Suntsova was the head of the laboratory for a long time till 1964, and from 1964 – Prof. P. I. Totskaya. The object of investigation in the laboratory were the methods of experimental investigations of speech, the way of production and perception of speech sounds and their phonological functions in different languages. Among the instruments and devices the first electric artificial palate was constructed in the laboratory and used for studying articulation of speech sounds.

The laboratory of experimental phonetics of the Academy of Sciences of Ukraine was organized in the 1960s. L. A. Bliznichenko was the head of the laboratory till 1972, and from 1973 – Prof. A. I. Bagmut.

The basic problems elaborated in the laboratory were the problems of the intonation structure of the utterance and its perception. The first electronic apparatus of speech analysis, which were developed in the laboratories, made it possible to undertake rather extensive investigations of intonation structure of different communicative types of sentences in Ukrainian and in foreign languages. Nowadays the linguists of the laboratory, on the basis of new methodology and technology, continue to investigate the characteristic features of Ukrainian pronunciation – stress, intonation and other phonetic phenomena under different conditions of pronunciation, the problems of intonation expressiveness in mass media and many others.

The laboratory of Experimental Phonetics at the Odessa National University resumed its work in 1962. T. A. Brovchenko was appointed the head of the Laboratory. At first the members of the Laboratory staff had a small number of experimental devices at their disposal – artificial palates, tape recorders, oscillographs and later a self-made intonograph designed by V. G. Voloshin – an electronic device which analysed information uttered by a speaker or recorded on a magnetic tape and produced the oscillogram, the outline of the tone and the duration of the utterance.

Beginning from the 1980s new electronic devices appeared in Laboratories of experimental phonetics in Ukraine – a spectrograph and computers – electronic devices which store information and produce the required data. Special linguistically significant phonetic programmes make it possible to receive segmental and supra-segmental characteristics of sounding speech automatically considerably shortening the analysis time.

Over a long period of time the basic problem of Ukrainian Laboratories of experimental phonetics was comparative, contrastive analysis of segmental and supra-segmental characteristics of native and foreign speech – contrastive analysis of sound systems of Ukrainian and English, word stress in English and Ukrainian, the comparative study of intonation of different communicative types of sentences and different types of texts.

It's a pity that today practically all the laboratories of experimental phonetics have stopped their research.

Experimental phonetics nowadays is closely connected with other sciences. It is connected with such sciences as psychology, physics, physiology, logic, medicine, radio-technology and others. Some theoretical principles, methods and instruments of the above mentioned sciences are adopted by experimental phonetics: observation, synthesis, analysis. Speech should be investigated by the combined techniques: theoretical and instrumental methods.

Special attention today is paid to oral speech decoding and synthesis. This aspect is wide spread in robot techniques, machine translation and other spheres. It involves experimental systems developed at a number of universities and large commercial corporations across the globe. Furthermore, to cater to different needs and demands of social communication memory system comes in many versions from the most basic to the most advanced industries.

The first electronic instruments were rather primitive and required a long processing time. Thus linguistic analysis carried out was not complete and poorly generated. The programs did not have the capability to solve ambiguities, to deal with metaphorical expressions and emotive phrases. The task of today's product is a single processing operation that stores all data in one dictionary with no separate grammar module. It is based on the principle of doing simple operations that can be done reliably and is designed to deal with more than one language. The quality of output results in speech generating systems depends on well-developed dictionaries, morphological analysis and text-processing software.

The Ruled-based approaches are the most popular in this sphere today; they involve the application of morphological, syntactic and/or semantic rules to the analysis of an oral text and synthesis of the sounding output text. The presentation must be precise and clear.

In the course of research in the field of creating models of semantic analysis based on the definition of role structures of statements, a general approach to solving this problem was formed. Most often, the solution is broken down into several stages:

- Search for predicate words in a sentence.

- Search for semantic arguments of predicate words in a sentence.
- Assigning roles to each argument independently of other arguments.
- Overall assessment and selection of the best semantic structure for all arguments of a given predicate or the entire sentence.

To solve these tasks, linear integer programming methods are used and the models ranking role structures that determine the best result among the given candidates. There are also statistical models for evaluating the entire semantic structure of a sentence or a predicate word.

Man should take into consideration the role of global Internet communication in socializing and thus the quality of oral messages is to meet the requirement. Despite the presence of a certain range of problems, the development of computer technologies in human activities makes a significant contribution to the process of oral speech generating and analysis.

Conclusions. The analysis and description of language phonetics must be founded upon the examination of prosodic units' material. It is acknowledged that the process of speech communication analysis includes three stages: speech production (phonation, articulation); a sound signal transportation in the form of sound waves, which spread within the expansible environment according to the law of physics (acoustic phase); and speech signal acceptance by the auditory system of man (perception). This is why phonetic characters of speech continuum can be carried out by means of describing the physiological processes that control the oral tract via analyzing the acoustic parameters of the sound field oscillations, which spread within the environment and by examining the process of acoustic signal perception aimed at the listener's adequate interpretation of the information send by the speaker. The approach based on prosody's interpretation in terms of speech – perceived characteristics is most frequent, the differentiation of which is provided by the melody (pitch) component, loudness, tempo (the pauses included), voice timber, sentence stress and rhythm. Practically all of the named components correlate with the corresponding characteristics of the acoustic stage and the phonetical phase, though one cannot speak of a direct correlation between them.

And last but not least: inventory and taxonomic study of the phonetic means of a language demonstrate considerable distinctions in the informative degree of either component regarding their ability to convey logic, semantic, emotional and attitudinal meanings. Phonetic components interact with each other and show a complex character in speech. That is why the problem of their hierarchy, interrelation and interdependence in speech are to be studied alongside with the problem of each component's role when executing different linguistic functions of oral communication.

REFERENCES

Bagmut A. J., Borysiuk I. V., Olijnyk G. P. (1980). *Intonaciya yak zasib movnoyi komunikaciyi* [Intonation as a mean of Lingual Communication]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Brovchenko T. O. (1954). *Porivnial'ny analis golosnykh ukrayins'koyi i anglivs'koyi mov* [A Comparative Analysis of Vowels in Ukrainian and English]. *Naukovi zapysky I-go MGPIIM* [*Scientific Bulletin of the 1-st MGPIIM*]. Vol. 8, pp. 2–13 [in Ukrainian].

Brovchenko T. O., Bant I. N. (1964). *Fonetyka anglivs'koyi movy* [English Phonetics]. Kyiv: Rad'ans'ka shkola [in Ukrainian].

Brovchenko T. O. (1981). *Osnovy kontraktyvnogo analizu mov* [Basis of the Contractive Analysis of Languages]. *Porivnyal'ni doslidzhenn'a z gramatyky anglivs'koyi, ukrayins'koyi, rosiys'koyi mov* [*Comparative investigations of English, Ukrainian and Russian languages*]. Kyiv: Naukova dumka, pp. 17–62 [in Ukrainian].

Brovchenko T. O., Korolova T. M. (2021). *English Phonetics*. Odessa: Gelvetica.

Korolova T. M. (1989). *Intonation of Modality in Sounding Speech*. Kiev: Vysshaha shkola.

Nushikian E. A. (1986). *Typologia intonacii emociinogo movlenn'a* [Typology of emotional speech intonation]. Kyiv; Odessa: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

Porivn'al'ni doslidzhenn'a (1981). *Porivn'al'ni doslidzhenn'a z gramatyky anglivs'koyi, ukrayins'koyi, rosiys'koyi mov* [Comparative investigations of English, Ukrainian and Russian languages]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Prokopova L. I. (1958). *Zistavnyi analiz prygolosnykh suchasnykh nimeckoyi ta ukrayins'koyi mov* [Comparative analysis of consonants in modern German and Ukrainian languages]. Kyiv: KGU [in Ukrainian].

Shubiger M. (1953). *The role of Intonation in Spoken English*. Cambridge: Heffer University Press.

Sweet H. (1906). *A Primer of Phonetics*. Oxford : Clarendon Press.

Taranec V. G. (1981). *Energetychna teoriya movlenn'a* [Energy Theory of Speech]. Kyiv; Odesa: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

Zhluktenko Yu. O. (1960). *Porivnial'na gramatyka ukrayins'koyi ta anglivs'koyi mov* [A Comparative Grammar of Ukrainian and English]. Kyiv: Rad'ans'ka shkola [in Ukrainian].

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ФОНЕТИКА В УКРАЇНІ: ГОЛОВНІ ВІХИ

Тетяна М. Корольова

доктор філологічних наук, професор кафедри філології
Одеського національного морського університету,
Одеса, Україна
e-mail: kortami863@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3441-196X>

АНОТАЦІЯ

Дослідження фонетики в Україні були спрямовані на задоволення потреб суспільства, зокрема для оволодіння іноземною мовою, для чого потрібна адекватна артикуляція звуків як запорука успішного спілкування. Актуальна проблема зумовила необхідність теоретичних досліджень фонетичної будови іноземної мови порівняно з рідною, так само як і необхідність систематичних порівняльних наукових досліджень фонетичної будови досліджуваних мов.

На початку ХХ століття наукові студії з фонетики в Україні спиралися на дослідження особливостей артикуляції звуків мови за допомогою експериментальних методів палатограми, лінгвограми і фотографії. Мета полягала в отриманні детальних і точних даних про положення мовних органів під час продукування звуків мови. Першу лабораторію експериментальної фонетики в цей період організував А. І. Томсон – професор Одеського університету. Створена в 1912 році, вона працювала до 1935 року.

Дуже важливий період лінгвістичних досліджень звучання мови припав в Україні на 1950–60-ті роки. В Одесі та Києві було організовано лабораторії експериментальної фонетики (в Київському державному університеті імені Т. Шевченка, Академії наук України, Одеському державному університеті).

Нині глобальне інтернет-спілкування є однією з першочергових соціальних вимог, тому якість усних повідомлень має відповідати вимогам адекватної комунікації. Попри наявність певного кола проблем, розвиток комп'ютерних технологій робить значний внесок у процес формування й аналізу усного мовлення.

Ключові слова: експериментальна фонетика, методи та прийоми, усне спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ : Наукова думка, 1980. 243 с.

Бровченко Т. О. Порівняльний аналіз голосних української й англійської мов. *Наукові записки І МГПІМ*. 1954. Т. 8. С. 2–13.

Бровченко Т. О., Бант І. Н. Фонетика англійської мови. Київ : Радянська школа, 1964. 270 с.

Бровченко Т. О. Основи контрактивного аналізу мов. *Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов*. Київ : Наукова думка, 1981. С. 17–62.

Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граMATика української та англійської мов. Київ : Радянська школа, 1960. 160 с.

Нушикян Е. А. Типологія інтонації емоційного мовлення. Київ ; Одеса : Вища школа, 1986. 159 с.

Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов / [відп. ред. Ю. О. Жлуктенко]. Київ : Наукова думка, 1981. 353 с.

Прокопова Л. І. Зіставний аналіз приголосних сучасних німецької та української мов : дис. ... канд. філол. наук. Київ : КГУ, 1958. 439 с.

Таранець В. Г. Енергетична теорія мовлення. Київ ; Одеса : Вища школа, 1981. 149 с.

Brovchenko T. O., Korolova T. M. English Phonetics. Odessa : Gelvetica, 2021. 296 p.

Korolova T. M. Intonation of Modality in Sounding Speech. Kiev : Vysshaya shkola, 1989. 147 p.

Shubiger M. The role of Intonation in Spoken English. Cambridge : Hefter University Press, 1953. 74 p.

Sweet H. A Primer of Phonetics. Oxford : Clarendon Press, 1906. 119 p.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2024

UDC 811.111:378.147

<https://doi.org/>

PRACTICAL APPLICATION OF MULTIMODAL APPROACHES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Tetiana Yu. Moroz

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine
e-mail: t.moroz0904@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6153-8136>

Svitlana S. Mykytiuk

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine
e-mail: svetasackura@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7264-0264>

SUMMARY

In today's globalized and digital society, modern communication combines various aspects within a single multimodal landscape. Foreign language teaching should consider these peculiarities to reflect real-world communication, promote purposeful language learning, accommodate a variety of learning styles, and make language acquisition more interesting and efficient. The article aims to investigate and determine successful multimodal teaching approaches and strategies that educators may use to improve foreign language teaching. For this purpose, important theoretical frameworks in language teaching that facilitate multimodal learning are studied. The potential of utilizing several multimodal activities from multimodal text analysis, educational videos, projects using collaboration or blogging, digital storytelling, multimedia (research) presentations, role-playing and drama, interactive museum projects/interactive career guidance quest-tour, multimodal vocabulary journals, interactive learning modules to online learning platforms and interactive textbooks is described. It is concluded that multimodal techniques are effective when they encourage learners to connect actively with the language in meaningful ways by using several senses and communication types.

Multimodal strategies in foreign language instruction help create a more holistic and immersive learning environment, which is conducive to better comprehension and retention, as well as the development of creativity, critical thinking, communication, and teamwork, along with other essential 21st-century skills.

***Key words:** multimodal teaching approaches, meaningful language learning, language acquisition, active engagement.*

Problem statement. Today's globalised and digitally connected world has made language learning more advanced than before when the work with textbooks and rote memorisation prevailed. The contemporary communication environment is by its very nature multimodal, using textual, gesture, audio-visual, and visual elements to communicate meaning. To promote more genuine and in-depth language learning, foreign language education and learning must adjust to these developments. Multimodal techniques, by reflecting the complexity of real-world communication and accommodating a variety of learning styles, can make language learning more relevant, successful, and interesting for today's learners, digital natives.

Recent research and publications. The study of multimodality in the language teaching contest is a relatively recent phenomenon. The notion of *multimodal literacy* and its importance in ELT was explored. It encompasses the ability to interpret and produce texts that use multiple modes. Together with written language, it calls for students to critically interact with the various elements (sounds, images, etc.) that make up a text (Oxford University Press ELT, 2023; Guo, 2023). Some researchers studied the positive aspects of the multimodal approach in language learning. C. Kalmatova (Kalmatova, 2024) paid attention that multimodal methods could foster greater student involvement by using diverse sensory inputs, thus making learning more dynamic and interesting. Additionally, it was observed that the application of multimodal techniques is in line with the demands of contemporary education, especially in light of digital technology. P. Magnusson and A.-L. Godhe (Magnusson, Godhe, 2019) noted that incorporating multimodal elements can make learning engaging for students as multimodal meaning-making is relevant to the meaning-making that students engage in outside of school or to contemporary communication in general. R. D. Paynor (Paynor, 2024) investigated the use

of multimodal teaching techniques and integration of cultural components in teaching the English language and observed significant improvement in students' academic performance due to enhanced retention and understanding. Li (2024) explored the way multimodality enhances translation teaching and cross-cultural skills. Guo (Guo, 2023) studied the positive influence of multimodal corrective feedback on writing proficiency and emotional engagement. D. Sutrisno et al. (Sutrisno, 2023) observed the impact of multimodal literacy on the promotion of student engagement, critical thinking, and communication skills in English language learning contexts. The significant improvement in English language learning and instruction by using multiple semiotic resources or modes is emphasized by A. Sugianto (Sugianto, 2023). Although the educational potential of multimodality has been investigated from various perspectives, comprehensive studies on the successful application of multimodal techniques in practice are scarce. Educators lack the expertise or self-assurance to use multimodal tactics which leads to cautious integration of multimodal literacy into traditional courses.

The purpose of the article is to investigate and determine successful multimodal teaching approaches and initiatives that educators might use to improve foreign language teaching and learning. Utilizing various communication modes may help language learners build multimodal literacy, which is important for navigating a variety of communication modalities in the modern world.

Methods. Key theoretical frameworks and practical approaches pertinent to multimodal foreign language education were investigated and integrated using the standard research methods of analysis and synthesis. The action research method received particular attention, allowing foreign language teachers to examine and improve the use of multimodal approaches in their instruction through cycles of planning, action, observation, and reflection.

Participants

The participants included the teaching staff at the Foreign Languages Department of Yaroslav Mudryi National Law University and their students enrolled in the courses *Introduction to Legal English* and *Academic English*, where the multimodal

approaches were implemented. The teachers played an active role as both facilitators and researchers, observing and documenting the impact of each multimodal technique on student engagement, comprehension, and overall language proficiency.

Materials and Tools

A variety of multimodal resources aimed at enhancing engagement and language comprehension were used in this study. Multimodal texts integrating visual and textual elements were used for reading exercises, while educational videos provided both auditory and visual context. Collaborative platforms such as blogging tools and shared digital workspaces supported group projects, allowing students to practice language skills in real-time. Digital storytelling tools enabled creative language use, and interactive learning modules from online platforms were incorporated to reinforce vocabulary and grammar through gamified exercises. Role-playing scripts and drama activities encouraged immersive language practice, while vocabulary journals allowed students to track and personalize their language acquisition process. Collectively, these tools supported a holistic and interactive learning environment, catering to varied learning styles and preferences.

Research course. Multimodality in language teaching and learning incorporates different communicative modes, such as visual, aural, and textual ones. Combining these modes results in a deeper and more comprehensive understanding of communication. To help students understand a lexeme, a teacher can use different forms of instruction, such as presenting an image, gesturing toward it, and offering its written form. The way that each mode supports the others helps learners comprehend, retain, and apply new knowledge more easily. This multiple-layered approach captures the reality of communication, in which body language, noises, pictures, and words are frequently used to create meaning. In the digital age, where a variety of media can impact students' comprehension and engagement, this method is becoming more and more pertinent. To help students interact with the target language in a way that resembles real-world conversation, language teachers have to apply a multimodal approach, which can contribute to increasing learning effectiveness and relevance while also enhancing interaction.

Multimodal learning's theoretical underpinnings come from a variety of educational and cognitive theories that describe how people process and create meaning through many communication channels. To improve learning outcomes, these theories emphasise the significance of integrating diverse sensory and cognitive inputs, including visual, aural, kinaesthetic, and textual modes. The following are some important theoretical frameworks in language teaching that facilitate multimodal learning.

1. *Systemic functional linguistics*, which has its roots in Michael Halliday's research, offers a framework for comprehending how language works in social situations. According to this idea, communication requires a variety of semiotic resources in addition to language, such as auditory and visual clues. Using this approach, multimodality in education highlights the interactions between various communication modalities, enhancing the educational process.

2. The *VARK model*, created by Neil Fleming, divides learners into four main modalities: visual (V), auditory (A), reading/writing (R) and kinesthetic (K). This model emphasizes how crucial it is to take into account students' varied learning preferences in order to maximize educational efficacy.

3. *Cognitive load theory*, developed by John Sweller, implies that people's ability to digest information is restricted. Educators can facilitate learners' perception and retention of knowledge by distributing cognitive burden over many channels (visual, aural, and kinesthetic) through the use of multimodal techniques. This strategy seeks to reduce cognitive overload by distributing the demands on working memory.

4. *Constructivist learning theory*, suggested by Jean Piaget and Lev Vygotsky, states that students build their knowledge through interactions with their surroundings and experiences. This approach is supported by multimodal learning, which promotes active participation and engagement through a variety of techniques that help students retain and gain a deeper grasp of the material (e.g., group projects, multimedia presentations, interactive activities, etc.).

Theoretically, multimodal learning combines ideas from various educational theories to produce a more comprehensive approach to teaching and learning, which demonstrates the multifaceted character of multimodal learning. Educationalists may create more

effective learning environments that meet various requirements and preferences by taking into account the effects that various modalities have on emotion and cognition.

Educators can assist their students in developing multimodal literacy abilities in a number of ways. The following are practical examples of multimodal projects and instructional strategies that utilize modality to facilitate foreign language acquisition among students. They give language learners the chance to interact with different kinds of communication, which improves their comprehension and articulation.

1. *Text analysis.* Multimodal texts, such as infographics, films, and other multimedia information are introduced to students first. Then students are assigned the task of analysing these texts, noting the various forms of communication that are employed and how each adds to the main idea. To communicate their observations, students could make little films, record audio reflections, or even draw visual representations.

2. *Educational videos.* Platforms like YouTube provide a great number of educational videos that incorporate visual, auditory, and linguistic elements. For example, law students watch a video explaining the concept of negligence which uses animated case scenarios to illustrate duty of care, while providing verbal explanations of legal principles and on-screen text to reinforce key case law and statutes.

3. *Projects using collaboration or blogging.* Students can create short films, podcasts, or maintain a class blog where they write about interesting subjects. They can also collaborate in groups to capture videos. A post may contain hyperlinks, photos, videos, text, and other formats. An activity for law students could involve creating a collaborative class blog where students are assigned to research and write posts on current legal issues, followed by peer reviews and online discussions to critique legal arguments and perspectives presented in each post. Students learn how to properly use digital tools and interact with an audience online as well as enhance their writing skills through this project.

4. *Digital storytelling.* This method has the potential to be a very effective multimodal expression tool. Students can use programs like Adobe Spark, Storybird, or Sanako Connect to create narratives

that incorporate text, pictures, and audio. This improves linguistic skills while fostering critical thinking and creativity. For example, the Department of Foreign Languages at Yaroslav Mydryi National Law University conducts the annual Digital Storytelling Contest «The Tradition of Legal Excellence Since 1804». Initially launched to celebrate the university's legacy in legal education, the contest has evolved significantly in both purpose and technological scope. While early presentations relied on basic PowerPoint, participants now incorporate advanced tools, including artificial intelligence, to craft their stories. The competition encourages students to creatively depict aspects of university life, legal education, and the institution's rich history. Through multimedia projects, students not only reflect on their academic experiences but also explore themes like the university's legacy, the impact of famous alumni, and even global legal education trends. Collaborative efforts, such as group video projects, are a hallmark of the event, fostering team spirit and pride in their legal heritage.

In their works students use a variety of modalities – visual, auditory, and textual elements – to tell their stories, often

portraying both the joys and challenges of student life. Their works range from humorous depictions of international legal quirks to thoughtful reflections on their career aspirations. The event has also adapted to the changing times, with recent presentations addressing the harsh realities of war in Ukraine, showcasing the resilience and determination of the students (Fig. 1).

Fig. 1. The digital storytelling contest invitation

5. Multimedia (research) presentations.

Law students, as part of their individual coursework,

prepare multimedia presentations on various legal topics, integrating a combination of visual aids, video clips, and text to enhance their understanding and communication of complex legal concepts. For example, a student might create a presentation on tort law, using case re-enactments and graphic illustrations to explain legal precedents and principles. This format allows them to engage with the material interactively, sharpening both their legal reasoning and digital literacy. Similarly, postgraduate students utilise multimedia research presentations to showcase their advanced legal research. These presentations typically incorporate data visualizations, audio commentary, and video explanations of intricate legal theories or findings, allowing them to present their research in a more dynamic and accessible format, appealing to diverse academic audiences. This method helps them improve their presenting abilities while encouraging them to combine information from other modalities.

6. *Multimodal vocabulary journals.* In place of traditional paper-based vocabulary lists, students engage in creating multimodal vocabulary journals. Each journal entry incorporates a range of modalities – combining the written word, its definition, a visual representation, and a sentence using the word in context. This approach taps into multiple sensory channels and cognitive pathways, fostering deeper engagement and retention of vocabulary.

During the coronavirus pandemic, the vocabulary landscape shifted dramatically across media, social networks, and daily communication. Students were tasked with investigating these linguistic changes – such as new meanings for existing words, the creation of new lexical items, and the rise of slang neologisms. Through a multimodal analysis, they illustrated the etymology and semantic evolution of these terms, culminating in an online presentation titled «Covid-19 Language: Overwhelming Domination in Global Discourse». This exercise encouraged students to interact with language across various modes, enriching their understanding and adaptability in a rapidly changing linguistic environment.

Here, modality was leveraged not only through written and spoken language but also through visual and technological media, promoting a comprehensive and immersive language learning experience.

Fig. 2. Multimodal vocabulary journal on Covid-19 language

7. *Role-playing and drama.* An example of a role-playing and drama activity for law students, incorporating modality in foreign language teaching, is organizing a mock trial conducted entirely in the target language. In this activity, students are assigned roles such as attorneys, judges, witnesses, and jurors. They prepare by researching legal terminology and procedural rules in the foreign language, drafting legal documents, and developing arguments. During the mock trial, students use verbal communication to present their cases, cross-examine witnesses, and deliver opening and closing statements. Non-verbal modalities are also employed, as students utilize body language and courtroom etiquette appropriate to their roles. Visual aids like exhibits, evidence charts, or multimedia presentations can be incorporated to enhance understanding. This immersive experience engages multiple modalities – auditory, visual, kinaesthetic – and helps students develop legal vocabulary, public speaking skills, and a deeper understanding of legal concepts while practicing the foreign language in a realistic legal setting.

8. *Interactive museum projects/interactive career guidance quest-tour.* Students can create an «interactive museum» or interactive excursion where each group presents an exhibit on a specific topic related to their studies. They can use posters, models, digital presentations, and scripts for guided tours of their exhibits. This project encourages creativity while reinforcing language skills through research and presentation.

The interactive career guidance quest-tour «Yaroslav Mudryi National Law University – Your Gateway to the Legal Profession and Happy Student Life», organized online by the Department

of Foreign Languages, brought together school students from across Ukraine. Using the gaming and educational platform Kahoot, the organizers engaged prospective applicants in a quiz featuring interesting and creative questions about the university and student life. The questions sparked interest among the students, and a video commentary on the correct answers served as a guided tour of the university. During this virtual tour, the faculty introduced students to the various opportunities the university offers for education, leisure, personal development, and professional growth.

The project effectively integrates multiple modalities to engage and inform prospective students. By using the educational platform Kahoot, the activity combines visual, auditory, and interactive elements to enhance student participation. The quiz format involves written questions, visual cues, and video commentary, providing a multimodal learning experience that reinforces the information presented. The video commentary not only explains the correct answers but also functions as a virtual tour, using visual and auditory modalities to showcase the university's academic, recreational, and personal development opportunities. This blend of interactive digital platforms, video guides, and real-time participation encourages active engagement and deeper understanding, making the legal education environment more accessible and appealing to future applicants.

9. *Interactive learning modules.* Interactive learning modules, such as educational games, simulations, and activities like Kahoot quizzes on legal topics leverage a combination of text, visuals, sound, and user interactions to create an engaging educational experience. These tools not only foster active participation but also enhance students' understanding of complex legal concepts in a dynamic way. Kahoot quizzes, for instance, encourage quick thinking and recall through interactive legal questions. By integrating these activities, learners engage with content in a multimodal environment, enhancing both comprehension and practical application of legal knowledge.

10. *Online learning platforms and interactive textbooks.* Many educational platforms integrate quizzes, videos, discussions, and readings into a single, cohesive learning experience. By utilizing multiple modalities, these platforms cater to diverse learning styles

and enhance comprehension through varied approaches. Currently, the department is working on creating an interactive unified platform that will enable students to engage in all types of speech activities and tasks in one place. This innovative resource aims to provide a comprehensive learning environment where students can seamlessly transition between different modes of learning, fostering deeper engagement and understanding of the material. By combining interactive elements with traditional educational resources, the platform will support a more dynamic and effective learning experience.

Conclusions. The research underscores the potential of the practical application of the multimodal approach in foreign language instruction, which represents a significant advancement in foreign language teaching methodology. By integrating various modes of communication educators can create a more dynamic and engaging learning environment that reflects the complexities of real-world interactions and prepares students for them. The efficiency of multimodal strategies also lies in their ability to promote deeper comprehension and articulation, encouraging learners to engage actively with the language in meaningful ways. Beyond traditional literacy, language learning in the modern century requires a new set of skills. The future lies in multimodal literacy, which integrates creativity, critical thinking, communication, and teamwork with essential 21st-century abilities. Language teachers can better prepare students for the demands of today's digitally native world by focusing on these abilities.

REFERENCES

Guo X. (2023). Multimodality in language education: implications of a multimodal affective perspective in foreign language teaching. *Frontiers in Psychology*. Vol. 14. № 1283625. Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1283625/full>.

Kalmatova C. (2024). Multimodality in teaching a foreign language to students of philological and pedagogical disciplines. *Sci Herald Uzhhorod University*. № 56. P. 2415–2421. Retrieved from: <https://physics.uz.ua/en/journals/issue-56-2024/multimodality-in-teaching-a-foreign-language-to-students-of-philological-and-pedagogical-disciplines>.

Li Y. (2024). Exploring Multimodal Translation in English Teaching and Learning. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*. № 29. P. 131–135.

Magnusson P., Godhe A.-L. (2019). Multimodality in Language Education – Implications for Teaching. *Designs for Learning*. № 11 (1). P. 127–137.

Oxford University Press (2023). *Multimodality and multimodal literacy: What are they and why are they important in ELT?*: OUP. Teaching English with Oxford. Retrieved from: <https://teachingenglishwithoxford.oup.com/2023/11/16/multimodality-and-multimodal-literacy-elt/>.

Paynor R. D. (2024). Exploring Multimodal Teaching Strategies and Cultural Integration Leading the Way to Enhance Academic Achievement in English Language Arts. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*. № 10 (6), P. 586–590. <https://doi.org/10.36713/epra17586>.

Sugianto A. (2023). Book review: multimodality in English language learning. *LLT Journal: a Journal on Language and Language Teaching*. № 26 (1). P. 403–407.

Sutrisno D., Abidin N. A. Z., Pambudi N., Adyawati S. (2023). Exploring The Benefits of Multimodal Literacy in English Teaching: Engaging Students Through Visual, Auditory, And Digital Modes. *Global Synthesis in Education Journal*. № 2. P. 1–10.

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ПІДХОДІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Тетяна Ю. Мороз

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

e-mail: t.moroz0904@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6153-8136>

Світлана С. Микитюк

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

e-mail: svetasackura@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7264-0264>

АНОТАЦІЯ

У сьогодишньому глобалізованому та цифровому суспільстві комунікація є поєднанням різноманітних аспектів у єдиному мультимодальному ландшафті. Викладання іноземних мов має враховувати ці особливості, щоби відобразити спілкування в реальному світі, сприяти цілеспрямованому вивченню мови, враховувати різноманітні стилі навчання та робити вивчення мови більш цікавим і ефективним. Стаття має

на меті визначити й дослідити успішні мультимодальні навчальні підходи та стратегії, які педагоги можуть використовувати для покращення викладання іноземної мови. Із цією метою досліджуються важливі теоретичні основи викладання мов, які сприяють мультимодальному навчанню. Описано потенціал використання кількох мультимодальних видів діяльності: мультимодальний аналіз тексту, освітні відео, проекти з використанням співпраці чи блогів, цифрова розповідь, мультимедійні (дослідницькі) презентації, рольові ігри, інтерактивні музейні проекти / інтерактивний профорієнтаційний квест-тур, мультимодальні словникові журнали, інтерактивні навчальні модулі, онлайн-платформи для навчання й інтерактивні підручники. Зроблено висновок, що мультимодальні методи ефективні тоді, коли вони заохочують учнів активно осмислено спілкуватися мовою, використовуючи кілька органів чуття та кілька типів комунікації. Мультимодальні стратегії в навчанні іноземної мови допомагають створити більш цілісне та захопливе навчальне середовище, яке сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню, а також розвитку креативності, критичного мислення, комунікації, командної роботи та інших важливих навичок, необхідних у 21-му столітті.

Ключові слова: мультимодальні підходи до навчання, осмислене вивчення мови, засвоєння мови, активне залучення.

ЛІТЕРАТУРА

- Guo X. Multimodality in language education: implications of a multimodal affective perspective in foreign language teaching. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. № 1283625. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1283625/full>.
- Kalimatova C. Multimodality in teaching a foreign language to students of philological and pedagogical disciplines. *Sci Herald Uzhhorod Univ Ser Phys*. 2024. № 56, P. 2415–2421. URL: <https://physics.uz.ua/en/journals/issue-56-2024/multimodality-in-teaching-a-foreign-language-to-students-of-philological-and-pedagogical-disciplines>.
- Li Y. Exploring Multimodal Translation in English Teaching and Learning. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*. № 29, pp. 131–135.
- Magnusson P., Godhe A.-L. Multimodality in Language Education – Implications for Teaching. *Designs for Learning*. 2019. № 11 (1), pp. 127–137. Oxford University Press. Multimodality and multimodal literacy: What are they and why are they important in ELT?: OUP. Teaching English with Oxford. 16 листопада 2023. URL: <https://teachingenglishwithoxford.oup.com/2023/11/16/multimodality-and-multimodal-literacy-elt/> (22.10.2024).
- Paynor R. D. Exploring Multimodal Teaching Strategies and Cultural Integration Leading the Way to Enhance Academic Achievement in English Language Arts. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*. №10 (6), P. 586–590. <https://doi.org/10.36713/epra17586>.

Sugianto A. Book review: multimodality in English language learning. *LLT Journal: a Journal on Language and Language Teaching*. 2023. № 26 (1), pp. 403–407.

Sutrisno D., Abidin N. A. Z., Pambudi N., Adyawati S. Exploring The Benefits of Multimodal Literacy in English Teaching: Engaging Students Through Visual, Auditory, And Digital Modes. *Global Synthesis in Education Journal*. 2023. № 2, pp. 1–10.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024

УДК 81'23'373.4:303.446.22

<https://doi.org/>

ФРАЗЕОЛОГІЯ В КАТЕГОРІЯХ КУЛЬТУРИ

Наталія Г. Ареф'єва

доктор філологічних наук, професор кафедри суспільних наук
Одеського національного медичного університету;
професор кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Одеса, Україна
e-mail: n.arefieva@onu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4974-9157>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено фразеології — одній із найзагадковіших, найобразніших і водночас найінформативніших мовних систем, яка здатна віддзеркалювати категорії культури, що й зумовило мету розвідки: продемонструвати відображення цих категорій — стереотипів, еталонів, прецедентних феноменів, символів, архетипів, кодів, кодових просторів у фразеологізмах як мовних фактах, що витворилися й усталилися саме в культурі.

Об'єктом дослідження стали фразеологізми деяких слов'янських мов, загальнонародні та регіональні. Предметом — закарбовані в них категорії культури.

Теоретична та практична цінність полягає у привертненні уваги науковців до подальших лінгвокультурологічних, етнолінгвістичних, лінгвосеміотичних, соціолінгвістичних досліджень на тлі фразеології різних мов, а також у можливості використання отриманих результатів у студіях із лінгвокультурології, етнолінгвістики, лінгвосеміотики, соціолінгвістики, міжкультурної комунікації, фразеології, перекладознавства.

На підставі наведених даних автор доходить висновку: фразеологізми як мовні знаки, що витворилися й усталилися в культурі, транслюють прадавні архетипні уявлення, закарбовують глибинні культурні смисли, виступаючи в ролі культурного знаку та виконуючи функції символізації, стереотипізації, еталонізації і т. ін.

Ключові слова: фразеологія, категорії культури, фразеологічна картина світу, концепт, стереотип, еталон, прецедентний феномен, символ, архетип, лінгвокультурний код, лінгвокультурний кодовий простір.

Вступ. Фразеологія – одна з найзагадковіших, найобразніших і водночас найінформативніших мовних систем. Фразеологізми, які проф. В. М. Мокієнко влучно називає «перлинами народної творчості» (Mokienko, 2020: 84), здатні накопичувати, зберігати й віддзеркалювати факти, що належать до глибинних прошарків культури. Саме тому дослідження фразеологічних одиниць (далі **ФО**), що виникають і викристалізуються в живому народному мовленні, і нині перебувають на вістрі **актуальності**.

Сучасні науковці-фразеологи та лінгвокультурологи досліджують фразеологізми як мовні факти, що витворилися в культурі, інтерпретують їх у категоріях культури – концептах, еталонах, стереотипах, символах, міфологемах, кодах, кодових просторах тощо, свідченням чому слугують назви дисертаційних досліджень і монографій: «Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні» (Ажнюк, 1989), «Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект» (Левченко, 2005), «Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти» (Савченко, 2013), *Linguo-Cultural Method in Phraseology: Cultural Codes* (Kovshova, 2016), «Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти» (Венжинович, 2018), «Фразеологія російських переселенських говірок Півдня України: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти» (Ареф'єва, 2021). Водночас цінними видаються такі спостереження: «у мові здебільшого закріплені і фразеологізовані ті аспекти, які асоціюють із культурно-національними еталонами, стереотипами, міфологемами» (Maslova, 2001: 87), «закріплюються в мові насамперед ті **ФО**, що асоціюються з культурно-національними стереотипами, й символами, еталонами та міфологемами, які відображають менталітет народу» (Савченко, 2013: 10). Завдяки своїй образності та емоційній забарвленості фразеологізми, як цілком слушно зауважує видатний польський етнолінгвіст Єжи Бартмінський, є «особливо цікавим і привабливим матеріалом», що допомагає реконструювати мовну картину світу (Bartmiński, 2020: 61).

Мета дослідження. Мета цієї розвідки – продемонструвати віддзеркалення категорій культури – стереотипів, еталонів, прецедентних феноменів, символів, архетипів, кодів, кодових просторів у фразеологізмах як мовних фактах, що витворилися й усталилися саме в культурі.

Матеріал і методи дослідження. Матеріал дослідження становили фразеологізми деяких слов'янських мов, загальнонародні та регіональні. Останні, на наш погляд, потребують особливої уваги, адже, за влучним висловом В. М. Мокієнка, «без діалектного матеріалу більшість лінгвістичних теорій – навіть ультрасучасних – зависають у повітрі подібно до іспанських повітряних замків, оскільки не мають надійного підґрунтя» (Мокієнко, 2020: 84). У дослідженні застосовано комплекс методів, із-поміж яких відзначимо насамперед описовий і порівняльний методи, метод лінгвокультурної інтерпретації, метод концептуального аналізу.

Результати дослідження. Вихідним положенням цієї розвідки є те, що фразеологізм як культурно зумовлена мовна одиниця здатна відтворювати такі категорії культури, як *концепт* (у нашому дослідженні ми використовуваватимемо термін «*лінгвокультурний концепт*» – найбільш ємне, на наш погляд, поняття в межах термінологічного апарату лінгвокультурології, яке передбачає ментальну сутність, відтворену мовними засобами і таку, що пов'язана з певним фрагментом культури), *стереотип*, *еталон*, *символ*, *архетип*, *прецедентний феномен*. Фразеологізми становлять будівельний матеріал для *лінгвокультурних кодів* і *лінгвокультурних кодових просторів* – антропного, природного, ірраціонального (детальніше про це див.: Ареф'єва, 2021: 98–99, 193–328). Водночас фразеологізми сьогодні активно залучають як цінний матеріал для дослідження й інтерпретації *мовної картини світу*. Усталеним є термін «*фразеологічна картина світу*» – закріплене у фразеологізмах (загальнонародних і діалектних) відображення об'єктивної дійсності, яке обов'язково передбачає загальнолюдське, універсальне й національно-специфічне, унікальне, властиве певному етносу. *Фразеологічна картина світу* завжди антропоцентрична, тобто спрямована на віддзеркалення власне людини, її характеристик, поглядів та уявлень.

Використовуючи поняття *концепту*, а саме *лінгвокультурного концепту*, ми маємо на увазі ментальні сутності, які, діставши певну назву в мові, визначають національну самобутність народу. Зокрема, в українській мові в межах *гастрономічного коду культури* прикладом *лінгвокультурного концепту* може слугувати концепт *галушка*, який вирізняється яскравою національно-культурною специфікою і не перекладається іншими мовами. *Галушки* – загальновідомий символ української кухні, повсякденна їжа українців. Галушки переважно готували на Полтавщині, проте про доволі широку географію розповсюдження цієї страви свідчать численні ФО з компонентом «галушка», що характеризують найрізноманітніші сторони існування людини через набутий життєвий досвід, цінні спостереження, пор.: *впав, як галушка* – *львів*. «безсільно, без опору впав» (ССНП, 1993: 35); *впав, як галушка в окріп* – *львів*. «потрапив у тяжку ситуацію» (Ibid.); *живе як галушка в маслі* – *полтав*. «добре, заможно живе, благоденствує» (Ibid.); *круглий як галушка* – *львів*. «про невеличкого на зріст товстуна» (Ibid.); *лежить як галушка* «про бездіяльну, ліниву людину» (Ibid.); *надувся як сич на галушки* – *чернігів*. «безпричинно сердиться» (Ibid.: 136); *попівся як дід галушками* – *полтав*. «зазнав невдачі» (Ibid.: 47). Цікаво, що за допомогою концепту «галушка» відтворюються такі важливі для людини дзеркальні смисли, як «побити, суворо покарати кого-небудь» та «діставати покарання, страждати від когось», пор. *всипати на галушки* кому – 1) «побити, суворо покарати кого-небудь»; 2) «дуже вилаяти, суворо покритикувати», пор.: *Прокіп хіба не попереджав тебе? Ілько не відповів. Ну, за це доведеться старому на галушки всипати... Я ж просив його...* (Хор.) (СФУМ, 2003: 153) та *перепадати на галушки (на горіхи, на гостинці* і т. ін.) – «діставати покарання, страждати від когось»: – *Та що це ви, Прокопе... А то дійсно заробите від мене, – виправдовувалась Віра. – О-о, я ж казав тобі, Ілюша, що... легко може перепастися й на галушки* (Хор.) (Ibid.: 620). Основою створення яскравого фразеологічного образу зі значенням «покарати / діставати покарання» стало протиставлення галушки як смачної страви, а саме приємного процесу її поїдання, вкрай образливого і принизливого для людини

факту фізичного або морального покарання, пор. створені на цьому ж підґрунті ФО *перепадати на горіхи*, *перепадати на гостинці*, *перепадати на бублики*, *дістанеться на горіхи*, *мати на горіхи*, а також ФО *вспати на галушки перцю*, в основі якої лежить теж саме протиставлення, а фізичний і душевний біль від покарання порівнюється з гіркою перцю. Отже, архетипна опозиція *приємне* – *неприємне*, *смачне* – *гірке* актуалізується в мовній свідомості українців через яскраві фразеологічні образи, до яких залучено усталені в культурі реалії, зокрема, через концепт *галушка*. *Галушка* водночас – символ влучного українського гумору, пор. приказку [як] *не вмер Гаврило (Данило), [так] галушка (болячка) вдавिला* на позначення невдахи, в основі створення якої лежить оксюморон: маленький розмір галушки, через який вона не може нікого «вдавити», створює ефект комічності, а сама *галушка* як усталений у культурі символ смачної страви, імпліцитно протиставлений усіляким негараздам – невдачам, смерті тощо, слугує будівельним матеріалом яскравого фразеологічного образу, пор. рос. *Как бедному жениться, то и ночь мала*. На думку І. О. Іонової, *галушки* утвердилися навіть у царині підсвідомого, про що свідчать дані з українського сонника: «робити уві сні галушки, щоб пригостити когось – до свята; подавати галушки на стіл, їсти їх – придбати корисне й приємне знайомство» (Іонова, 2009: 57).

Цілком поділяючи думку сучасних лінгвокультурологів про те, що символи виявляють «семіотичну навантаженість у будь-яких текстах культури» (Левченко, 2005: 66), а також про те, що «в результаті інтерпретації слів-компонентів фразеологізму в тематичних кодах культури виявляється і підтверджується символічна значущість цих слів-компонентів», які, ймовірно, вже під час створення ФО увійшли до її складу і сприяли її виникненню (Kovshova, 2016: 229), відзначимо, що давня символіка *галушок* закарбована навіть в антропоніміці українців, зокрема в численних прізвищах мешканців Полтавщини. За даними, які наводить І. О. Іонова, з'ясовано, що в Полтаві, де навіть встановлено пам'ятний знак галушці й щорічно відзначається День галушки, мешкає 542 особи, чие прізвище пов'язане із цим кулінарним символом

(Галушка, Галушко, Галушечник, Галущенко, Галушевський і т. ін), а в області таких осіб налічується майже вдвічі більше (Іонова, 2009: 59). Дослідниця цілком слушно уналежнює *галушку* до індивідуальних художніх концептів М. В. Гоголя, зауважуючи, що цей кулінарний символ виявився наскрізною колористичною деталлю майже всіх оповідань і повістей письменника, пов'язаних з українською тематикою (Ibid.: 59, 57).

Як бачимо, лінгвокультурний концепт *галушка*, який належить до *гастрономічного коду культури* й *антропного кодового простору*, наділений винятково позитивними конотаціями, становить один зі значущих фрагментів етнічної картини світу, а сама реалія, яка витворилася й усталилася в культурі, стала основою для створення яскравих фразеологічних образів, набула стійкої символічної функції.

Цікавими, на нашу думку, можна вважати приклади узуальних концептів, які відбивають картину світу певних верств населення, витворилися на місцевому ґрунті й закріплені в регіональних фразеологізмах, часто унікальних, не зафіксованих жодним словником. До таких фразеологізмів уналежнюємо приказку *что кому, а курке просо*, зафіксовану нами на Одещині у 2024 році зі значенням «про ситуацію, коли під час розмови хтось увесь час повертається до тієї самої теми»: *Што каму, а курке прѡса — я фсѣ пра сваѣ*. Лексичними компонентами фразеологізму виявилися значущі для селянина, взаємопов'язані між собою концепти *курка* та *просо*, які через створений фразеологічний образ актуалізують смисли надмірної зацікавленості, зацикленості на якомусь питанні, унаслідок чого балакучість людини може стати втомливою, дратувати оточення.

Здатність фразеологізмів відбивати *стереотипи*, тобто стійкі уявлення про щось, усталені в культурі, є очевидною. Оскільки фразеологізми за своєю онтологічною природою фіксують те, що належить до антинорми, саме через віддзеркалені в них образи й ситуації ми бачимо стереотипне вираження того, що порушує норму або чого робити не слід: Наприклад, стереотипне та загальнолюдське уявлення про те, що під час дощу треба сидіти вдома, аби не змерзнути і не захворіти, закріплено в численних фразеологізмах, де *дош*

стає символом небезпеки, біди і навіть нечистої сили, пор. власне **ФО** та їхні синоніми: **щоб тебе дощ намочив** «уживається як висловлення невдоволення ким-небудь, захоплення чи здивування перев. із гумористичним відтінком»: *Панько зачепився і впав. – А щоб тебе дощ намочив!* – невдоволено сказав він. Синоніми: **дідько б тебе взяв; аби тебе дідько сколов** (СФУМ, 2003: 268); **з дощу та під ринву** – «від однієї небезпеки та до іншої, з однієї біди в іншу, ще гіршу»: *З наймів довелося повернутися до сварливої мачухи, не краще, як з дощу та під ринву*. Синонім: **з вогню в полум'я** (Ibid.); **як на дощі вимоклий – львів**. «про бліду, хворобливого вигляду людину» (ССНП, 1993: 49); **змерз як курка на дощі** – «дуже перемерз» (Ibid.: 79). Ситуація «йти кудись або робити справи поза приміщенням в дощову погоду» набуває вторинного значення і стає символом недоречності, невчасності пор. *діал. одеськ. дощ іде, сліпè лізе* – «про ситуацію, коли робиться щось невчасно, не тоді, коли слід». Схожу структурно-семантичну модель із тим самим значенням знаходимо у «Фразеологічному словнику східнословобожанських і степових говірок Донбасу» В. Д. і Д. В. Ужченків, пор.: *дощ іде, а ми в сандалях; дощ іде, а ми на лижах; дощ іде, а ми скирдуєм (скиртуєм); дощ іде, а ми скирдуєм (скиртуєм) [сонце світить – ми спимо]* (ФССССГД, 2013: 182–183).

У межах *гендерного лінгвокультурного коду й антропного кодового простору* цікавим видається стереотипне уявлення про те, що чоловік після одруження має жити у власній домівці. Порушення цієї норми призводить до створення яскравих фразеологічних образів, найбільш ємно представлених, на наш погляд, у болгарських **ФО**, семантика яких майже завжди супроводжується принизливими й глузливими конотаціями, пор.: *зет на къща, привѣден зет, заврън зет* – «приведений зять» (тут і далі переклад наш. – Н. А.); *живѣе катò зет на привод* – «живе погано» (БПП, 2007: 32); *заврън зет се обува на дрѣвника* (букв. *приведений зять взувається в дров'яному сараї*) із тим самим значенням (Ibid.); *ще ми закачат забрадка връз капата* (букв. *пов'яжуть мені хустку поверх шапки*) – *діал.* «про чоловіка, який живе в домі дружини, – його не поважають, не визнають» (ФРБЕ, 1975 (2: 521));

жінско подкрепало (букв. жіноча підставка) і *жінска опашка* (букв. жіночий хвіст) – діал., ірон. «приведений зять» (ФРБЕ, 1974 (1: 313)). Цікаво, що в заснованому німецькими колоністами селі Веселий Кут Арцизького (нині Болградського) району Одеської області нам довелося почути від російськомовної місцевої вчительки – етнічної болгарки: *У нас в Арцызе дом. Мы бы жыли там, но мой атец ни хочет быть привидённым зятем* (Арефьева, 2021: 225–226).

У працях сучасних фразеологів і лінгвокультурологів добре обґрунтована функція *еталонізації* **ФО** (див., наприклад, у: Kovshova, 2016: 324–337), яка найчастіше виявляється у стійких порівняннях. Розуміючи *еталон* як певну реалію, яка слугує мірою чого-небудь і є усталеною в культурі, дозволимо собі обмежитися лише декількома прикладами. Усталеним еталоном незграбності, яка виявляється як у неповороткості, немоторності, вайлуватості, так і в невмінні налагоджувати довготривалі контакти з людьми, пристосовуватися до певних соціальних обставин, є *ведмідь*, і це яскраво демонструє низка фразеологізмів, пор.: *біжить як ведмідь* – «вайлувато рухається», *водиться як з ведмедем* – з ким «невдало товаришувати, спілкуватися», *ганяє як ведмідь за горобцями* – «незграбно, безрезультатно», *жавий як ведмідь за мухами* – «вайлуватий, незграбний», *звивається як ведмідь у танці* – «невміло, незграбно танцює», *повертається як ведмідь за горобцями* – «про вайлувату, незграбну людину», *преться як ведмідь на рогатину* – «діє, не звертаючи уваги на небезпеку», *проворний як ведмідь за горобцями* – полт., харк. «про вайлувату, незграбну людину», *спішить як ведмідь за горобцями* – «про вайлувату, незграбну людину», *швидкий як ведмідь за мухами* – «про вайлувату, незграбну людину», *швидкий як ведмідь за перепелицями (до перепелиць)* – дніпр., хмельн., черніг. «про вайлувату, незграбну людину», *як ведмідь* – харк. «про вайлувату, незграбну людину» (ССНП, 1883: 20–21).

Наведемо інший приклад. Як відомо, південно-західна частина Одеської області України у 20–30-ті роки ХХ століття входила до складу Румунії. Довготривалий вплив румунської мови позначився не лише на лексичному, а й на фразеологічному складі говірок Одещини. Зокрема, у мовленні носіїв

російських говірок фіксуємо фразеологізми з компонентом *бань* – назвою румунської дрібної монети. Цікаво, що цей лексичний компонент був залучений до створення фразеологічних образів і, позначаючи мінімальну грошову одиницю, став еталоном малості, нестачі й навіть відсутності чогось, пор. **ФО *пять бань не даёт*** – *несхв.* або *жарт.-ірон.* «про необачну людину, яку ніщо не хвилює, не турбує»: *У нивѡ работы нима, а он никуды ни кїдаицца, пять бань ни даѣтъ* (Прим., 2017–2018) (ФСРГО, 2020: 178); *рѡзуму на пять бань* у кого – *несхв.* або *жарт.-ірон.* «безглузда людина»: *Што с нивѡ взять, ѣсли у нивѡ рѡзуму на пять бань* (Прим., 2017–2018) (Ibid.: 182–183).

Прецедентні феномени широко представлені у фразеології. Вони можуть бути універсальними, загальновідомими, такими як, приміром, *Дон Кіхот*, або пов’язана із цим образом **ФО *битися з вітряками***, національно-культурними (*Боритися – поборете*), регіональними. Останні фразеологізми можуть зароджуватися в певному населеному пункті, мати індивідуально-авторський характер, бути зумовленими тою чи тою прототипною ситуацією, яка згодом стала знаковою для мешканців, набула з часом, за термінологією М. Л. Ковшової, «культурної ваги». Погоджуючись із її провідною ідеєю, яка полягає в тому, що «вже власне вибір “будівельного матеріалу” для фразеологічного образу не є випадковим, що до тропу мовного знаку потрапляє вже окультурена сутність» (Kovshova, 2016: 176), відзначимо, що компонентами такого роду **ФО**, за нашими спостереженнями, стають концепти, які під час створення фразеологізму вже культурно значущі, за термінологією В. М. Телія. У цьому аспекті такі одиниці становлять значний інтерес для дослідників-фразеологів, лінгвокультурологів, етно- і соціолінгвістів. Будучи пов’язаною зі знаковими для місцевих мешканців ситуаціями, а в низці випадків – із народними анекдотами, що функціонують у певному населеному пункті, внутрішня форма таких **ФО** є цілком прозорою для говірконосіїв. Яскравим прикладом прецедентних феноменів, що виникли на місцевому ґрунті, може слугувати приказка *наша цѣрковь на два пѣльца вѣше*, що містить культурно значущий для старообрядців концепт

церква. Приказка вживається в мовленні нащадків російських переселенців у селі Приморському Кілійського району Одеської області як останній аргумент під час суперечки: *Ды нихай! Гаварі ні уаварі , а наша цёркафь фсё равно на два пàльця вьшэ!* (Прим., 2017–2018) (ФСРГО, 2020: 131–132). Мотивація фразеологізму цілком зрозуміла місцевим мешканцям-старообрядцям і пояснюється ними в такий спосіб: Якось на автобусній зупинці засперечалися дві жінки-липованки з приводу того, чия церква краща – Казанської Божої матері в селі Приморському або Різдва Христова в місті Вілковому. Коли всі аргументи закінчилися, мешканка села Приморського, бажаючи якнайшвидше закінчити суперечку, вимовила таке: «Всё равно наша церковь на два пальца выше!» Люди, що стояли навкруги, розсміялися: хто вимірював висоту церков і звідки достовірно відомо, наскільки одна з них вище за іншу? (Ibid.). Вислів побудований на тлі архетипної опозиції *високе, духовне, сакральне* (усталеним символом якого є *церква*) – *буденне, профанне* (палець у фразеології – еталон малості, незначності, нікчемності, нешанобливого ставлення до кого-н., пор. *тикати (показувати і т. ін.) пальцем (пальцями)* на кого – «негативно висловлюватися про кого-небудь, відкрито засуджувати»; *висмоктувати з пальця* – надумувати, вигадувати).

До речі, саме *архетипні опозиції* становлять підґрунтя, на якому вибудовується образ багатьох фразеологізмів. Наприклад, архетипна опозиція *небо – земля* імпліцитно й експліцитно представлена в численних ФО (детальніше про це див.: Ареф'єва, 2023). Архетип *неба* як сакральної категорії, протиставленої всьому земному, звичайному, матеріальному, віддзеркалюють, наприклад, фразеологізми *добре як у небі – ів.-франк.* «гарно, безтурботно живеться» (ССНП, 1993: 100); *ходить як по дев'ятому небу* – *сум.* «вдоволений, щасливий» (Ibid.: 100); *як небо прихилив* – *полт.* «оточив увагою, турботою» (Ibid.: 108); *неначе з неба зірки знімає* – «про задавакувату, пихату людину» (Ibid.: 108).

Висновки. Отже, розглянувши на конкретних прикладах здатність фразеологізмів віддзеркалювати концепти, стереотипи, еталони, символи, архетипи, прецедентні феномени тощо, відзначимо таке: фразеологізми як мовні знаки, що

витворилися й усталилися в культурі, транслюють прадавні архетипні уявлення, закарбовують глибинні культурні смисли, виступаючи в ролі культурного знаку. Фразеологізми наділені потужним семіотичним потенціалом, виконують функції символізації, стереотипізації, еталонізації тощо. Залучення фразеологічного матеріалу допомагає сучасному лінгвісту глибше зануритися в малодосліджені проблеми етнолінгвокультурології, концептології, соціолінгвістики.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо більш розгорнуту інтерпретацію фразеологізмів у категоріях культури на тлі різних слов'янських мов.

ЛІТЕРАТУРА

Ажнюк Б. Д. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. Київ : Наукова думка, 1989. 136 с.

Арефьева Н. Г. Фразеологія російських переселенських говірок Півдня України: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02. Дніпро, 2021. 695 с.

Арефьева Н. Г. Астрономічний лінгвокультурний код у болгарській фразеології (концепт «небо»). *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки*. 2023. № 37. С. 18–33.

БПП: Стойкова С. Български пословици и поговорки. София : Колибри, 2007. 432 с.

Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 503 с.

Іонова І. А. Концепт «галушки» у картині світу українців і його естетична актуалізація в поезії М. В. Гоголя. *Мова*. 2009. № 14. С. 57–63.

Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 264 с.

Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти. Сімферопіль : Доля, 2013. 600 с.

ССНП: Словник стійких народних порівнянь / [О. С. Юрченко, А. О. Івченко]. Харків : Основа, 1993. 176 с.

СФУМ: Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. Київ : Наукова думка, 2003. 788 с.

ФРБЕ: Фразеологічен речник на българския език: в 2 т. / [К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, К. Чолакова]. София : БАН, 1974–1975. Т. 1–2.

ФСРГО: Арефьева Н. Г. Фразеологічний словник російських говірок Одещини. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020. 236 с.

ФССССГД: Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнословобжанських і степових говірок Донбасу. Луганськ : «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 552 с.

Bartmiński J. Frazeologia a językowy obraz świata. *Słowińska Frazeologia Gwarowa II*: monografia zbiorowa / [pod red. Macieja Raka i Valerija M. Mokienki]. Kraków : Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki. Księgarnia Akademicka, 2020. S. 53–62.

Kovshova M. L. Linguocultural Method in Phraseology: Codes of Culture. Edition 3. 2016. 456 p. URL: <http://www.tnu.in.ua/study/books/entry-1418345.html>.

Maslova V. A. Linguoculturology: manual for students of higher educational institutions. Academy, 2001. 208 s. URL: <https://studfile.net/preview/1713497/page:14/>

Mokienko V. M. Dialect and Historical Phraseology. Prospects of interaction. *Słowińska Frazeologia Gwarowa II*: monografia zbiorowa / [pod red. Macieja Raka i Valerija M. Mokienki]. Kraków : Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki. Księgarnia Akademicka, 2020. S. 83–91.

PHRASEOLOGY IN THE CATEGORIES OF CULTURE

Natalia G. Arefieva

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Social Sciences
Odessa National Medical University;

Professor at the Department of Applied Linguistics
Odessa I. I. Mechnikov National University,
Odesa, Ukraine

e-mail: n.arefieva@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4974-9157>

SUMMARY

The article is devoted to phraseology – one of the most mysterious, imaginative and, at the same time, most informative language system, which is able to reflect the categories of culture, that led to the purpose of this investigation: to demonstrate stereotypes, standards, precedent phenomena, symbols, archetypes, linguocultural codes, linguocultural code spaces in phraseological units as language facts, that were created and presented in culture.

The objects of the study are phraseological units of some Slavic languages, national and regional ones. The subjects are the categories of culture, which they mirror.

The theoretical and practical value consists in attracting attention of scientists to further linguocultural, ethnolinguistic, linguosemiotic, social linguistic researches based on phraseology of different languages, as well as in the possibility of using of the obtained results in studies of linguoculturology, ethnolinguistics, linguosemiotics, social linguistics, intercultural communication phraseology, translation studies.

Based on the given data, the author concludes: phraseological units as the language signs that have been created and established in culture, reflect ancient archetypical ideas, imprint deep cultural meanings, acting as cultural signs and functioning as symbols, stereotypes, standards etc.

Key words: *phraseology, categories of culture, phraseological picture of the world, concept, stereotype, standard, precedent phenomenon, symbol, archetype, linguocultural code, linguocultural code space.*

REFERENCES

- Aref'eva N. G. (2021). Frazeolohiia rosiiskykh pereselenskykh hovirok Pivdnia Ukrainy: linhvokulturolohichni ta leksykohrafichni aspekty [Phraseology of Russian Migrant Dialects of the South of Ukraine: Linguocultural and Lexicographic aspects]. *Doctor's thesis*. Dnipro [in Ukrainian].
- Aref'eva N. G. (2023). Astronomichni linhvokulturnyi kod u bolharskii frazeolohii (kontsept «nebo») [Astronomical Linguocultural Code in Bulgarian Phraseology]. *Naukovyi visnyk PNPV im. K. D. Ushynskoho: Linhvistychni nauky*. № 37, pp. 18–33 [in Ukrainian].
- Azhniuk B. D. (1989). Anhliiska frazeolohiia u kulturno-etnichnomu vysvitleni [English Phraseology in Cultural and Ethnic Delighting]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Bartmiński J. (2020). Frazeologia a językowy obraz świata. *Słowiańska Frazeologia Gwarowa II: monografia zbiorowa* / [pod red. Macieja Raka i Valerija M. Mokienki]. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki. Księgarnia Akademicka, s. 53–62 [in Polish].
- BPP: Stoikova S. (2007). Bŭlharsky poslovitysy y pohovorky [Bulgarian Proverbs and Sayings]. Sofia: Kolybry [in Bulgarian].
- FRBE: Frazeologichen rechnik na bŭlgarskiya yezik (1974–1975). [Phraseological Dictionary of Bulgarian Language]. Sofia: BAN. Vol. 1–2 [in Bulgarian].
- FSRGO: Aref'eva N. G. (2020). Frazeologichnii slovník rosiiskikh govirok Odeshchini [Phraseological Dictionary of Russian dialects of Odessa region]. Odesa: Odeskii natsionalnii universitet imeni I. I. Mechnikova.
- FSSSHD: Uzhchenko V. D., Uzhchenko D. V. (2013). Frazeolohichni slovník shidnoslobozhans'kyh i stepovyh hovirok Donbasu [Phraseological Dictionary of Eastern Slobozhanshchina and Steppe Dialects of Donbas]. Lugans'k, Lugans'k Taras Shevchenko National University [in Ukrainian].
- Ionova Y. A. (2009). Kontsept «halushky» v kartyni svitu ukrayintsiv i yoho estetychna aktualizatsiia v poetytsi M. V. Hoholia [Concept “halushki” in the World Image of Ukrainians and his aesthetic activization in Gogol's poetics]. *Mova*. № 14, pp. 57–63.
- Kovshova M. L. (2016). Linguocultural Method in Phraseology: Codes of Culture. Edition 3. URL: <http://www.tnu.in.ua/study/books/entry-1418345.html>.
- Levchenko O. P. (2005). Frazeologichna symvolika: lingvokul'turolohichni aspekt [Phraseological Symbolism: Linguoculturological Aspect]. Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].

Maslova V. A. (2001). Linguoculturology: manual for students of higher educational institutions. Academy. URL: <https://studfile.net/preview/1713497/page:14/>

Mokienko V. M. (2020). Dialect and Historical Phraseology. Prospects of interaction. *Słowiańska Frazeologia Gwarowa II: monografia zbiorowa* / [pod red. Macieja Raka i Valerija M. Mokienki]. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki. Księgarnia Akademicka, s. 83–91.

Savchenko L. V. (2013). Fenomen etnokodiv dukhovnoi kul'tury u frazeologii ukrains'koi movy: etymologichny ta etnolingvistychny aspekty [Phenomenon of Ethnocodes of Spiritual Culture and Phraseology of Ukrainian Language: Etymological and Ethnolinguistic Aspects]. Simferopol': Dol'a [in Ukrainian].

SFUM: Slovník frazeologizmiv ukrains'koi movy (2003). [Dictionary of Ukrainian Phraseological Units] / [comp. V. M. Bilonozhenko etc.]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

SSNP: Slovník stiikikh narodnikh porivnyan (1993) [Dictionary of stable folk comparisons] / [O. S. Yurchenko, A. O. Ivchenko]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].

Venzhynovych N. F. (2018). Frazemika ukrainskoi literaturnoi movy: kohnityvnyi ta linhvokulturolohichnyi aspekty [Phrases of the Ukrainian Literary Language: Cognitive and Linguistic Culturological Aspects]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.11.2024

УДК 81'25:82-5:811.111=811.161.2

<https://doi.org/>

ЛІНГВІСТИЧНІ УРОКИ СПРИЙНЯТТЯ ТА ТОЛЕРУВАННЯ МОВНИХ ВАРІАЦІЙ (за піснею Ірвінга та Джорджа Гершвінів LET'S CALL THE WHOLE THING OFF)

Тетяна В. Громко

доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології
та перекладу

Національного університету «Одеська політехніка»,
Одеса, Україна

e-mail: hromkot@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4661-4302>

Олена М. Мітіна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології
та перекладу

Національного університету «Одеська політехніка»,
Одеса, Україна

e-mail: olenamitina@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8732-2421>

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується мовна варіативність як важливий аспект сучасної соціолінгвістики, зокрема, через призму пісні *Let's Call the Whole Thing Off* братів Гершвінів. Автори вказують на те, що мовні відмінності не лише ідентифікують мовця чи соціальну групу, але й відображають культурні й соціальні напруження. Стаття акцентує увагу на важливості сприйняття цих варіацій як джерела порозуміння, а не розбіжностей. Аналіз фонетичних і просодійних відмінностей, наведених у тексті пісні, демонструє, як різниця у вимові слів може слугувати основою для взаємного збагачення та комунікації.

Крім того, стаття аналізує культурні аспекти мовної варіативності, вказуючи, що акценти не лише відображають мовне різноманіття, а й свідчать про наявність культурних і соціальних меж. Особливу увагу приділено питанню толерантності

до мовних різноманітностей, адже в кінці пісні герої вирішують *Let's call the whole thing off*, що символізує прийняття та компроміс. Студія підкреслює, що мовні відмінності можуть бути сприйнятті з гумором і толерантністю, слугуючи інструментом культурного обміну.

Дослідження патернів мовної варіативності акцентує увагу на їхній динамічній природі, що визначається соціальними, культурними та історичними чинниками. Патерни, які виявляються у фонетичних варіаціях, можуть варіюватися залежно від географічного розташування, соціальних груп і культурних впливів. Як зазначають вчені, такі патерни не статичні, а зазнають змін під впливом мовної мобільності та глобалізації. Вони стають маркерами соціальної ідентичності й культурної спадщини, водночас виконуючи функцію об'єднання, а не розділення.

Автори статті звертають увагу на те, що детермінація та стратифікація мовних варіантів поглиблюють розуміння мовної варіативності в контексті соціальних структур. Дослідники, зокрема Базіл Бернштейн та Джошуа Фішман, підкреслюють, що мовні патерни відображають культурні й етнічні ідентичності, визначаючи, як соціальні практики формують мовну поведінку. У цьому контексті стаття не лише ілюструє, як мовні варіації можуть слугувати джерелом комунікації, але й наголошує на важливості толерантності в умовах сучасного глобалізованого суспільства, де різноманітність є цінністю, а не перешкодою для порозуміння.

Ключові слова: соціолінгвістика, комунікація, мовна варіативність, толерантність, лінгвістичні патерни, фонетичні відмінності, культурна ідентичність, лінгвокультурні особливості.

Вступ. Мовна варіативність є невід'ємною частиною природної мовної системи, яка постійно змінюється й адаптується під впливом соціальних, географічних, історичних і культурних чинників. Вільям Лабов зазначає, що «мовна варіативність є основним механізмом, за допомогою якого мовна система адаптується до різноманіття соціальних вимог і культурних умов» (Labov, 1972: 54). Це явище виявляється через акценти, діалекти та індивідуальні мовні особливості, які, взаємодіючи, створюють багатогранну мовну реальність. При цьому сприйняття мовних варіацій відіграє не менш важливу роль, оскільки саме через нього визначається соціальний і культурний статус мовців, формується їхня мовна ідентичність. Пітер Труджил зауважує, що «діалекти є важливим засобом соціальної самоідентифікації, і те, як їх сприймають,

часто відображає глибоко вкорінені соціальні та культурні уявлення» (Trudgill, 1990: 23).

Мовна варіативність не лише відображає мовні та культурні відмінності, але й функціонує як інструмент, через який суспільство визначає соціальні норми та ієрархії. П'єр Бурдьє стверджує, що «мовна поведінка закріплює та відтворює соціальні структури, оскільки стандартні форми мовлення асоціюються з престижем і владою, тоді як мовні варіації, зокрема діалекти, можуть бути маркерами соціального виключення» (Bourdieu, 1991: 67). Важливим аспектом у цьому контексті є сприйняття мовних варіацій: різні акценти або форми вимови можуть впливати на те, як мовця оцінюють інші. Згідно з дослідженнями Лев-Арі та Кейсара, іноземні акценти можуть знижувати рівень довіри до інформації, яку подає мовець, що впливає на комунікативну ефективність (Lev-Ari, Keysar, 2010: 98).

Сприйняття мовних варіацій має особливе значення в умовах глобалізованого світу, де міжкультурна комунікація стає звичною практикою. У таких умовах толерантне ставлення до мовної різноманітності стає ключовим фактором успішної комунікації. Як зазначає Дебора Камерон, мовні відмінності часто мають політичний вимір, оскільки вони можуть використовуватися як засіб для посилення соціальних кордонів або, навпаки, для їх руйнування та побудови соціальних зв'язків (Cameron, 1995: 73). Тому мовна варіативність не лише відображає культурне багатство мовної системи, але й може бути інструментом соціального впливу, зокрема, у питаннях політики, освіти та культурної інтеграції.

Актуальність теми сприйняття мовних варіацій полягає в тому, що вона розкриває механізми соціальної та мовної взаємодії у світі, де мовна різноманітність стає нормою. Сучасне суспільство стикається з викликами, пов'язаними з багатомовністю, і від того, як ми сприймаємо мовні відмінності, залежить багато аспектів міжособистісних та міжкультурних стосунків. Мовна варіативність може як сприяти формуванню нових соціальних зв'язків і культурного обміну, так і ставати джерелом непорозуміння і конфліктів. Тому вивчення того, як мовці сприймають мовні варіації, має ключове значення для

створення інклюзивного, толерантного суспільства, де мовна різноманітність розглядається не як бар'єр, а як цінний ресурс.

Отже, мовна варіативність і сприйняття мовних варіацій — не лише лінгвістичні феномени, але й потужні соціальні чинники, що визначають структуру суспільства, характер міжкультурної комунікації та потенціал для подолання мовної дискримінації. Розуміння цих процесів дає змогу глибше дослідити механізми, через які мова впливає на соціальні відносини та культурну інтеграцію, що становить **завдання** і нашої статті.

У цьому ключі нашу увагу привернули рядки пісні Ірвінга та Джорджа Гершвінів *Let's Call the Whole Thing Off* з мюзиклу *Shall We Dance* (1937). Текст дійсно торкається теми мовної варіативності, хоча й не прямо ставить питання про «мовну толерантність» у сучасному науковому розумінні цього терміна. А втім, гумористичний підхід до різниці у вимові слів (наприклад, *tomato vs. to-mah-to, either vs. eyether*) фактично відображає культурне явище, яке сьогодні можна інтерпретувати як зародковий приклад дискусії про мовну толерантність. Так, у 1930–40-х роках мовна різноманітність і відмінності в акцентах між британською й американською англійською реально були помітними в соціумі. Пісня Гершвінів висміює ці відмінності, проте її гумор спирається на прийняття та толерантність до цих відмінностей, що в підсумку є головним меседжем твору: попри мовні та культурні розбіжності головні герої знаходять взаєморозуміння. У той час, коли мюзикл створювався, суспільство ще не мало чітко сформульованого поняття «мовна толерантність». Проте, через легкість та іронію пісні *Let's Call the Whole Thing Off* можна побачити, як питання мовної варіативності і навіть культурних відмінностей розглядалося з позитивного боку. Це дає нагоду припустити, що культура 1930-х років у певних аспектах уже почала визнавати важливість терпимості до мовних і культурних відмінностей, хоча наукове формулювання цього феномена з'явилося лише через десятиліття. Тобто пропонується для аналізу пісня Гершвінів, попри свою легку комічну форму, віддзеркалює суспільну дискусію про мовні варіації

і ставлення до них. Вона закладає основу для подальшого обговорення мовної толерантності, яка згодом була розроблена в науковій літературі.

Становлення поняття «мовна толерантність» як наукової категорії відбулося приблизно з 1970-х до 1990-х років, у період активного розвитку соціолінгвістики. Суспільство почало усвідомлювати важливість толерантності до мовних варіацій завдяки дослідженням таких науковців, як Вільям Лабов, Пітер Труджил та Дебора Камерон (Labov, 1972; Trudgill, 1990; Cameron, 1995). Ці вчені своїми працями підкресливали необхідність прийняття мовної різноманітності та зниження мовної дискримінації як важливого аспекту міжкультурної комунікації та соціальної гармонії. Попередній аналіз наукової дискусії щодо мовної варіативності показує, що це питання перебуває в полі зору сучасної соціолінгвістики та діалектології як розділів мовознавчої науки, зокрема прикладної лінгвістики. Серед провідних дослідників, які досліджували мовні варіації, Вільям Лабов вважається засновником соціолінгвістики. Його праця *Sociolinguistic Patterns* (Labov, 1972) детально розглядає, як мовна варіативність відображає соціальні відмінності й культурні норми. Він підкреслює, що мовні зміни є результатом взаємодії соціальних груп і культурних контекстів. Пітер Труджил у своїй праці *Dialectology* (Trudgill, 1990) зосередив увагу на тому, що діалекти не лише географічно, але й соціально та культурно детерміновані. Важливим аспектом мовної варіативності є її вплив на сприйняття мовців, що підтверджують дослідження Джона Уеллса, який досліджував акценти англійської мови в різних регіонах світу. Його книга *Accents of English* (Wells, 1982) є важливим джерелом для розуміння фонологічних варіацій англійської мови та їхнього впливу на соціальні відносини. Дебора Камерон у своїй праці *Verbal Hygiene* (1995) підкреслила політичний вимір мовної варіативності, розглядаючи питання нормативності в мовленні крізь призму соціальних відносин та влади. Леслі та Джеймс Мілрой у книзі *Authority in Language* (Milroy & Milroy, 2012) аналізували мовну варіативність як віддзеркалення соціальної ієрархії та політичної влади, акцентуючи на ролі стандартизації мови в суспільстві.

Базіл Бернштейн зробив внесок у вивчення зв'язку між мовною варіативністю та соціальним класом у праці *Class, Codes and Control* (Bernstein, 1971), де він розглянув, як мовні коди впливають на доступ до освіти та соціальних ресурсів. Студії Ральфа Фасольда зосереджені на впливі мовної політики й соціального контексту на мовну варіативність. У його монографії *The Sociolinguistics of Society* (Fasold, 1984) досліджується роль соціальних класів і мовного контакту в процесі мовних змін. Дженні Чешир вивчала мовну варіативність у молодіжних спільнотах, підкреслюючи, як молодіжні діалекти та соціальні практики впливають на мовні зміни. Усі ці дослідники погоджуються, що мовна варіативність є складним і багатогранним явищем, яке охоплює соціальні, культурні, когнітивні та політичні аспекти (див. Cheshire, 1982). Їхні дослідження, а також праці відомих соціолінгвістів, як-от Вільям Лабов, Пітер Труджил та ін., підкреслюють, що розуміння мовних варіацій важливе для аналізу соціальної динаміки, мовної політики та культурної інтеграції. Ці та подібні студії дають також змогу глибше зрозуміти, як мовні відмінності впливають на комунікативну поведінку мовців у різних контекстах, що також актуалізує це питання.

Методологія. Для аналізу мовної варіативності та її сприйняття було використано кілька ключових *методологічних підходів*, що ґрунтуються на соціолінгвістичних і лінгвокультурологічних дослідженнях. **Основним методом** став *якісний аналіз тексту*, що зосереджувався на ідентифікації лінгвістичних аспектів мовних варіацій, а саме фонетичних і граматичних елементів, а також на їхньому соціокультурному значенні. Такий підхід дав змогу виявити, як мовні відмінності функціонують як комунікативний ресурс, що підкреслює культурну й соціальну ідентичність мовців.

Критичний дискурс-аналіз застосовувався для дослідження соціальних і культурних чинників, які впливають на сприйняття мовних варіацій. Цей метод дав нагоду розкрити, як мовна ідентичність і соціальні норми формують ставлення до мовних відмінностей і впливають на міжособистісні стосунки. Додатково було застосовано *фонологічний аналіз* для вивчення особливостей вимови, що дало змогу виявити варіативні

елементи, характерні для певних соціальних і географічних контекстів, а також визначити їхню роль у соціолінгвістичній взаємодії.

Матеріалом для дослідження слугував текстовий контент, який відображає мовну варіативність у культурному контексті, зокрема, це текст пісні *Let's Call the Whole Thing Off*, у якому мовна варіативність використовується як засіб створення комічного ефекту та підкреслення культурних відмінностей. Поряд із текстом пісні було залучено наукові праці з соціолінгвістики та фонології, що дало змогу розкрити мовну природу варіативності в контексті міжкультурної комунікації.

Результати та дискусія. Аналіз мовної варіативності в контексті сучасної соціолінгвістики показує, що мовні відмінності можуть виконувати не лише функцію ідентифікації мовця чи соціальної групи, але й бути засобом вираження культурних і соціальних напружень або, навпаки, гармонії. Мовні варіації, як показують дослідження, часто слугують засобом створення соціальних відносин, і їхнє сприйняття може впливати на рівень довіри, взаєморозуміння та взаємодії між мовцями. Вивчення того, як мова варіюється залежно від соціальних умов, виявляє значну глибину зв'язків між мовними формами й культурними контекстами. Важливим є те, що соціолінгвістичні дослідження акцентують увагу на тому, як мова не тільки змінюється під впливом цих факторів, але й сама впливає на культурні відносини.

У контексті цих досліджень пісня Ірвінга та Джорджа Гершвінів *Let's Call the Whole Thing Off* є яскравим прикладом того, як мовна варіативність може бути використана для підкреслення гумору в культурних і мовних відмінностях. Пісня грає на фонологічних відмінностях у вимові таких слів, як *tomato* [tə'metəʊ] і [tə'mɑ:təʊ], або *either* ['i:ðər] і ['aɪðər], що відображає різницю між британською та американською англійською. Використовуючи ці відмінності, пісня створює комічний ефект, підкреслюючи, що різниця у вимові слів може бути джерелом як непорозуміння, так і взаємного порозуміння. Лінгвістично цей приклад демонструє, як фонетичні варіації можуть використовуватися не тільки для ідентифікації різних регіонів, але й для створення гумору та зображення

мовних і культурних розходжень як нешкідливих і навіть інтегральних факторів:

*You say eether and I say eyether
You say neether and I say nyther
Eether, eyether, neether, nyther –
Let's call the whole thing oV!
You like potato and I like po-tah-to
You like tomato and I like to-mah-to
Potato, po-tah-to, tomato, to-mah-to –
Let's call the whole thing oV!*

Пісня *Let's Call the Whole Thing Off*, написана братами Ірвінгом та Джорджем Гершвінами, є частиною їхньої роботи для мюзиклу *Shall We Dance*, який уперше вийшов на сцену в 1937 році. Цей мюзикл був створений для легендарного дуету Фреда Астера та Джинджер Роджерс, які в цей період були надзвичайно популярними завдяки своїм музичним фільмам і танцювальним номерам. Пісня *Let's Call the Whole Thing Off* стала однією з головних композицій мюзиклу, відзначеною своєю легкістю, гумором і тонкою іронією щодо культурних та мовних відмінностей. Композиція була створена в період, коли Голлівуд активно експериментував із музичними жанрами, і такі фільми, як *Shall We Dance*, демонстрували не лише хореографічну майстерність головних акторів, але й відображали важливі культурні аспекти тогочасного суспільства. Пісня стала популярною через її особливу тематичну спрямованість на мовну варіативність, зокрема різні варіанти вимови англійських слів. У пісні, що виконувалася Астером і Роджерс, персонажі сперечаються про правильну вимову слів *tomato* [tə'metəʊ] і [tə'mɑ:təʊ], або *either* ['i:ðər] і ['aɪðər] (пор. вище). Покладений на музику текст став культурного символом того, як мовні відмінності можуть використовуватися для підкреслення культурної різноманітності та водночас слугувати джерелом гумору. Її легкий, жартівливий характер був спрямований на показ того, що різні акценти та варіанти вимови не є причиною для серйозних непорозумінь, а можуть бути сприйняті як кумедна особливість, яка не заважає взаємодії.

Попри різницю в мовних звичках герої пісні врешті-решт вирішують «закінчити з усім цим», символізуючи прийняття та порозуміння. Пісня *Let's Call the Whole Thing Off* одразу здобула популярність серед публіки та критиків. Вона стала однією з візитних карток дуету Астера та Роджерс, і її виконання на роликівих ковзанах стало незабутнім кінематографічним моментом. Брати Гершвіни, відомі своїм унікальним поєднанням джазу та класичних музичних стилів, створили композицію, яка не лише гармонійно вписувалася в сюжет мюзиклу, але й стала важливим культурним явищем.

Згодом пісня багаторазово переспівувалася іншими виконавцями, зокрема Еллою Фіцджеральд і Луї Армстронгом, що підкреслювало її тривалу популярність і актуальність. Завдяки своїй універсальній темі вона залишилась у спадщині американської популярної музики як яскравий приклад використання мовної варіативності для створення комічного ефекту та демонстрації толерантного ставлення до мовних відмінностей.

Пісню *Let's Call the Whole Thing Off* можна вважати своєрідним «лінгвістичним уроком», оскільки вона ілюструє ключові аспекти мовної варіативності та сприйняття мовних відмінностей у контексті реальної комунікації. Лінгвістичний урок у цьому випадку полягає в тому, що пісня демонструє, як мовні відмінності – у вимові, акцентах, регіональних варіантах – можуть не лише існувати поруч, але й стати засобом для взаєморозуміння і навіть гумору. Це урок про те, як приймати та толерувати мовну різноманітність, показуючи, що такі варіації не становлять перешкоду для ефективного спілкування, а можуть бути частиною культурного збагачення.

Лінгвістичний урок є ширшим поняттям щодо метауроків про використання мови в соціальному та культурному контекстах. Це не просто навчання мовних правил чи граматики, але й розуміння того, як мова функціонує у різних умовах, як мовні норми можуть змінюватися й адаптуватися до контексту, а також як мовні відмінності впливають на комунікацію. Так, у пісні Гершвінів акцентовано увагу на різницях у вимові, але важливою є саме ідея, що ці відмінності не повинні призводити до конфліктів чи непорозумінь – їх можна сприймати з толерантністю та гумором. А отже, це стосується як площини

мовлення, так і комунікації загалом. Артикуляційні відмінності у вимові – не просто фонологічна особливість, а комунікаційний засіб, який показує, що мова – це не лише інструмент передачі інформації, але й спосіб вираження культурних і соціальних ідентичностей. Важливо, що ці відмінності у вимові (фонологічні варіації) не призводять до конфліктів, адже акцентується толерантне і навіть жартівливе ставлення до них. Із цього погляду пісня демонструє, як у комунікації мовні розбіжності можна сприймати позитивно, і вони не повинні бути причиною непорозуміння. Комунікативна площина передбачає не лише формальний обмін інформацією, а й вибудову взаєморозуміння, яке залежить від готовності мовців приймати різницю в мовленні інших людей. У цьому випадку пісня Гершвінів наголошує на тому, що сприйняття таких відмінностей із гумором та толерантністю може сприяти більш ефективній комунікації і соціальній гармонії.

Лінгвістичні уроки сприйняття та толерування мовних варіацій є актуальною темою в сучасному науковому й суспільному дискурсі через кілька важливих причин. По-перше, у глобалізованому світі, де люди все частіше взаємодіють у багатомовних і мультикультурних середовищах, мовна варіативність стає частиною щоденної комунікації. Як зазначають соціолінгвісти, мовні відмінності можуть бути не лише перешкодою, але й можливістю для збагачення культурної та соціальної взаємодії (Labov, 1972: 215–230). По-друге, питання толерантності до мовної варіативності набуває значення в контексті боротьби з дискримінацією та стереотипами, що часто виникають через мовні відмінності. Наприклад, різні акценти чи діалекти часто сприймаються як показники соціального статусу або освітнього рівня, що може призводити до упереджень (Cameron, 1995: 153).

Підкреслення важливості прийняття мовних варіацій як джерела порозуміння, а не розбіжностей, теоретично означає, що різні форми мовлення (наприклад, відмінності у вимові, акцентах або діалектах) не повинні сприйматися як бар'єри для комунікації або причини для конфлікту. Замість цього ці відмінності можуть слугувати основою для взаємного збагачення та порозуміння між людьми з різних культурних чи

мовних середовищ. Приймаючи різноманітність у мові, мовці можуть знаходити нові шляхи для взаємодії та співпраці, перетворюючи мовну варіативність на інструмент зближення, а не розділення.

Сутність мовної гри в цій пісні полягає в жартівливому підході до різниці у вимові слів і акцентів між двома головними героями. Головні герої обговорюють різницю в тому, як вони вимовляють певні слова, і вони навіть наводять приклади, як-от:

You say eether and I say eyether (Ти кажеш «ізер», а я кажу «айзер»).

You say neether and I say nyther (Ти кажеш «нізер», а я кажу «найзер»).

You like potato and I like po-tah-to (Тобі подобається картопля, а мені картопля).

You like tomato and I like to-mah-to (Тобі подобається помідор, а мені помідор).

З лінгвістичного погляду приклади в пісні *Let's Call the Whole Thing off* стосуються як фонетичних, так і просодійних варіацій. У рядках, таких як *eether* і *eyether* або *neether* і «*nyther*, наявна фонетична різниця, що полягає у вимові різних звуків, характерних для різних варіантів англійської мови. Фонетичні відмінності – це зміни у звучанні слів, що можуть варіюватися залежно від регіонального діалекту або акценту. Зокрема, у випадку з вимовою *eether* з американським довгим [i:] та *eyether* із британським дифтонгом [ai], демонструється відмінність у вимові фонем між британською й американською англійською. Це є класичний приклад фонетичних варіацій, де зміни у звуках на рівні вимови створюють різні акценти. Крім того, у словах *potato* та *po-tah-to*, *tomato* і *to-mah-to* спостерігаються просодійні відмінності, що включають різницю в наголосах та інтонації, які також впливають на звучання та сприйняття мови. Незважаючи на те що ці слова мають однакове значення, їх вимова змінюється залежно від регіональних особливостей мови, що є елементом просодії – важливого аспекту, який впливає на ритмічність і мелодіку мовлення. Отже, пісня «грає» на цих фонетичних і просодійних відмінностях, використовуючи їх для гумористичного ефекту в процесі комунікації.

Перелічені відмінності, які використовуються в пісні, фактично переходять у статус *лінгвістичних патернів*. Патерни в мовознавстві – це регулярні, повторювані моделі або структури в мові, які можуть бути властивими певній соціальній групі, регіону або мовній системі загалом. Вони не статичні, а динамічні явища. Відмінності у вимові схожих слів також відносять до певних патернів, які притаманні різним діалектам або варіантам англійської мови. Зокрема, фонетичні патерни детермінуються кількома ключовими факторами, наприклад географічним розташуванням, соціальними групами, історичним розвитком мови та культурними впливами. Регіональні діалекти, зокрема, виникають через ізоляцію мовців у певних географічних регіонах, що призводить до поступової диверсифікації вимови звуків. Соціальні патерни можуть формуватися залежно від класової структури, освітнього рівня та професійного середовища мовців, що впливає на те, як вони вимовляють слова.

Окрім детермінації, названі патерни можуть також піддаватися змінам під впливом різних соціальних і культурних процесів. Наприклад, мовна мобільність і глобалізація сприяють тому, що мовні патерни поступово змінюються та взаємодіють. В умовах постійного контакту між носіями різних акцентів або діалектів може відбуватися конвергенція – злиття або змішування фонетичних особливостей різних груп. Водночас патерни можуть залишатися стійкими і стабільними в певних соціальних спільнотах, що сприяє збереженню мовної ідентичності. Лінгвістичні патерни варіюються залежно від регіону (наприклад, британська й американська англійська) або соціальної групи. Пісня використовує ці мовні патерни як приклади мовної варіативності, підкреслюючи, що такі відмінності цілком природні для мовної системи і можуть бути сприйняті з толерантністю та гумором.

Фонетичні патерни в лінгвістиці не тільки слугують індикатором соціальної стратифікації та культурних змін, але й демонструють вплив соціальних, культурних і історичних факторів на мовну поведінку. Вивчаючи детермінацію та стратифікацію мовних варіантів, дослідники неодноразово звертали увагу на взаємодію між мовними формами й соціальними

структурами. Базіл Бернштейн у своїй праці *Class, Codes, and Control* (Bernstein, 1971) дослідив, як мовні патерни закріплюють соціальні відносини та класифікують мовців за соціальними класами. Він увів концепції обмежених і розгорнутих мовних кодів, які відображаються в мовній поведінці різних соціальних груп, що підтверджує соціальну детермінацію мовної варіативності. Інші дослідники, а саме Леслі та Джеймс Мілрой, у книзі *Authority in Language* (Milroy, 1985) також розглядали стратифікацію мовних патернів, звертаючи увагу на те, як соціальні інституції формують мовні стандарти та підтримують їх через процеси нормалізації і кодифікації. Вони показали, як мовні норми можуть впливати на мовні варіації та їх соціальне сприйняття, особливо в контексті стандартизації.

Джошуа Фішман у своїх дослідженнях мовного планування та мовної політики, зокрема в праці *Language and Ethnicity* (Fishman, 1989), аналізував мовну варіативність крізь етнічну призму, демонструючи, що мовні патерни часто відображають культурні й етнічні ідентичності. Він вказав на те, що мовні патерни можуть бути як маркером етнічної належності, так і засобом збереження культурної спадщини. Дослідниця Пенелопа Екерт у своїй праці *Linguistic Variation as Social Practice* (Eckert, 2000) звернула увагу на те, що мовні патерни також детермінуються соціальними практиками, як-от вік і гендер, і становлять результат постійної соціальної взаємодії мовців у конкретних контекстах. Вона показала, як мовна варіативність функціонує в соціальних групах, підтверджуючи її стратифікаційний характер.

Соціолінгвіст Джонатан Хольмс у праці *An Introduction to Sociolinguistics* (Holmes, 1992) досліджував детермінацію мовних патернів у контексті крос-культурної комунікації та соціальних відмінностей, акцентуючи увагу на ролі культурних і соціальних чинників у формуванні мовної поведінки. Його праця підтвердила взаємодію між мовними варіаціями та соціальними нормами в різних мовних спільнотах. Учений доходить висновку, що зазначені лінгвістичні патерни не лише відображають соціальну структуру, але й формуються під впливом соціальних і культурних факторів, що підтверджує їхню динамічність та інтерактивність у різних комунікативних контекстах.

Фонетичні патерни, окрім детермінації та стратифікації, мають ще кілька важливих характеристик, які роблять їх важливими для лінгвістичних і соціокультурних досліджень. Однією з таких характеристик є варіативність, яка вказує на можливість зміни фонетичних патернів залежно від соціальних, культурних чи регіональних умов (Labov, 1972). Варіативність є ключовим елементом мовної системи, оскільки дає змогу мовним одиницям змінюватися без порушення загальних мовних норм. Однак разом із варіативністю фонетичні патерни демонструють також динамічність — постійне їхнє змінювання під впливом соціальних контактів і часу (Trudgill, 1990). Незважаючи на динамічність, певні патерни можуть зберігати стійкість у межах окремих соціальних або регіональних груп, що відображає культурну спадковість (Cruttenden, 2014: 414). Патерни також мають властивість *маркованості*, коли вони стають індикатором соціальної ідентичності та належності до певної спільноти (Bourdieu, 1991: 56). Такі патерни часто функціонують як маркери належності до певного соціального прошарку чи групи.

Ще однією ознакою фонетичних патернів є *нормативність*, яка виявляється в прагненні суспільства стандартизувати вимову й формувати мовні норми. Деякі фонетичні форми кодифікуються як «правильні» і стають загальноприйнятними, що підкреслює соціальний тиск на мовців дотримуватися престижної вимови (Cameron, 1995: 119). Разом із тим патерни виконують поліфункціональну роль у мові: вони маркують не лише соціальну ідентичність, але й визначають стиль мовлення (формальний або неформальний), а також впливають на ритм та інтонацію, які важливі для комунікативної ефективності (Trudgill, 1974: 200–201). Ці характеристики роблять фонетичні патерни важливими для вивчення як лінгвістичних, так і соціокультурних аспектів мови. Ряд інших лінгвістичних досліджень підтверджує, що стратифікація та детермінація мовних патернів мають глибокий вплив на мовну варіативність. Ці патерни не лише відображають соціальну структуру, але й формуються під впливом соціальних і культурних факторів, що підтверджує їхню динамічність та інтерактивність у різних комунікативних контекстах.

Відмінності у вимові, які ілюструються в пісні, можуть розглядатися як культурна ознака ідентичності. Різниця в акцентах свідчить не лише про мовне різноманіття, але й про наявність культурних і соціальних меж. Пісня акцентує увагу на тому, що, незважаючи на відмінності в мовленнєвій поведінці, люди можуть досягати порозуміння та гармонії. Порівняння вимови таких слів, як *potato* і *tomato*, перетворюється на метафору міжкультурних відносин, де різниця в мовних практиках не повинна стати перешкодою для взаєморозуміння.

Ключовим посилом пісні є толерантне ставлення до різниць у вимові. У кінці композиції головні герої вирішують *Let's call the whole thing off*, завершуючи суперечку й погоджуючись на компроміс. Це підкреслює, що мовні відмінності не створюють привід для конфлікту, а радше уможливають культурний обмін і взаємне збагачення. Питання толерантності до мовної різноманітності є актуальним і в сучасному світі, де різні форми англійської мови співіснують у глобалізованому культурному просторі.

Із погляду літературного аналізу текст пісні *Let's Call the Whole Thing Off* є мовною грою, адже грайливо використовує фонетичні відмінності у вимові слів між персонажами. Це демонструє, що навіть за наявності мовних розбіжностей, які можуть виникати внаслідок культурних і соціальних факторів, можливе досягнення порозуміння і збереження відносин, підкреслюючи важливість толерантності до мовної варіативності в сучасному суспільстві. Така фонетична мовна гра відзначається використанням відмінностей у вимові слів для створення комічного ефекту, адже оперує фонетичними варіаціями, спостережуваними між різними акцентами, зокрема між британською та американською англійською. Головні герої пісні використовують ці відмінності, щоб показати, як однакові слова можуть звучати по-різному залежно від соціального чи регіонального контексту.

Два головні герої пісні обговорюють різницю у вимові певних слів, наводячи приклади, зокрема *You say eether and I say eyether* та *You like potato and I like po-tah-to*. Це підкреслює, що однакові слова можуть звучати по-різному через індивідуальні діалекти й акценти, що відображає мовну варіативність, притаманну різним соціальним групам і регіонам.

Гра зі словами демонструє, що різниця у вимові не повинна стати перешкодою для взаєморозуміння між людьми. Наприкінці пісні герої усвідомлюють, що фонетичні відмінності зовсім не важливі для їхніх стосунків і приймають один одного, визнаючи, що навіть із різницею в мові можливо досягти порозуміння. Пісня ілюструє, що мовні варіації можуть бути джерелом гумору, а не конфлікту, акцентуючи на важливості толерантності до мовних відмінностей у міжкультурній комунікації. Тож *Let's Call the Whole Thing Off* стає не лише розвагою, а й важливим уроком про прийняття мовної різноманітності, що робить цю композицію актуальною в сучасному суспільстві.

Фонетична мовна гра в лінгвістичному контексті не лише викликає усмішку, але й демонструє, що мовні варіації можуть бути сприйняті як частина культурного багатства, а не як бар'єр у комунікації. Така форма підкреслює важливість толерантності до мовних відмінностей, особливо в умовах глобалізації, коли міжкультурне спілкування стає невід'ємною частиною суспільного життя. У цьому контексті сприйняття мовної варіативності в позитивному ключі є важливим аспектом у сучасному лінгвістичному дискурсі.

В англійському фольклорі та літературі наявні твори, що відображають толерантність і прийняття мовних варіацій. Хоча такі твори можуть бути рідкісними, тема мовної різноманітності набула особливої актуальності в умовах глобалізації та багатокультурності. Наприклад, пісня *This Land Is Your Land* Вуді Гатрі (Guthrie, 1944) ілюструє ідею спільності, підкреслюючи, що земля належить усім, і відзначаючи культурні особливості Сполучених Штатів. Іншими прикладами є *Englishman in New York* Стінга (Sting, 1987), який досліджує досвід британця в Нью-Йорку, наголошуючи на акцентних відмінностях, і *Language Is A Virus* Лорі Андерсон (Anderson, 1986), де піднімається тема мовної різноманітності як джерела багатства.

Ці твори підвищують свідомість про важливість прийняття мовних варіацій і демонструють, як різні діалекти й акценти можуть стати джерелом комунікації, а не розділення. Вони свідчать про те, що навіть у разі мовних відмінностей можна знайти порозуміння, що є особливо важливим у сучасному суспільстві.

Пісня Гершвінів використовує прості, але ефективні літературні прийоми, як-от паралелізм, повторення та гра слів. Ритмічна структура і повторюваність фраз (You say eether, I say eyether) не лише підкреслюють фонетичні відмінності, але й створюють гумористичний ефект. Цей прийом допомагає передати ідею того, що мова – це живий організм, що змінюється залежно від регіональних, соціальних і культурних контекстів. Повторення вимов у різних варіантах надає слухачеві можливість зануритися в різноманіття мовних варіацій і сприймати їх як природні та прийнятні.

Висновки. Аналіз пісні Let's Call the Whole Thing Off Ірвінга та Джорджа Гершвінів виявляє глибокі соціолінгвістичні аспекти, що стосуються сприйняття мовних варіантів. Пісня демонструє, як фонетичні та культурні відмінності можуть стати джерелом гумору, підкреслюючи важливість прийняття цих різниць у сучасному суспільстві. Вона вказує на те, що навіть за наявності акцентів і діалектів, які відрізняються, існує можливість для порозуміння та гармонії між людьми.

У контексті глобалізації питання мовної варіативності набуває особливої актуальності, оскільки мова слугує не лише інструментом комунікації, але й важливим елементом культурної ідентичності. Спільне використання різних мовних форм стає важливим для формування соціальних зв'язків, що може зменшити ризик культурних непорозумінь. Гумористичний підхід Гершвінів до мовних розбіжностей символізує важливість толерантності, що дає змогу сприймати акценти й діалекти не як бар'єри, а як скарб, який збагачує мовний ландшафт. Крім того, пісня підкреслює, що мовні варіації можуть слугувати джерелом культурного обміну, що сприяє розвитку соціальної чутливості. Вона також наголошує на важливості прийняття мовних відмінностей у формуванні інклюзивного середовища, яке підтримує міжкультурну комунікацію. У цьому контексті сприйняття мовної різноманітності стає важливим аспектом соціальної гармонії та стабільності.

Патерни мовної варіативності відображають динаміку соціальних і культурних зв'язків, вказуючи на те, як різні форми мовлення виникають під впливом соціальних класів, регіональних особливостей і культурних контекстів. Аналіз

патернів мовної варіативності охоплює такі аспекти, як варіативність, динамічність, властивість маркованості та нормативність, що поглиблює розуміння мовних явищ у соціальному контексті. Ці характеристики дають змогу визначити, як мовні форми змінюються та взаємодіють, відображаючи соціальні структури й культурні ідентичності.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що пісня *Let's Call the Whole Thing Off* не лише розважає, але й дає важливий урок про важливість мовної толерантності, закликаючи суспільство усвідомлювати цінність різноманітності в мові. Це дає змогу створити більш відкритий і прийнятний соціум, де мовні відмінності стають джерелом єдності, а не розділення.

ЛІТЕРАТУРА

Anderson L. *Language Is a Virus*. New York : Warner Bros, 1986. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1eTSL2kopP4>.

Bernstein B. *Class, Codes, and Control*. London : Routledge, 1971. 215 p.

Bourdieu P. *Language and Symbolic Power*. Cambridge : Harvard University Press, 1991. 290 p.

Cameron D. *Verbal Hygiene*. London : Routledge, 1995. 250 p.

Cheshire J. *Language in Society: The Sociolinguistics of Early Adolescents*. Oxford : Blackwell, 1982. 305 p.

Cruttenden A. *Gimson's Pronunciation of English*. London : Routledge, 2014. 560 p.

Eckert P. *Linguistic Variation as Social Practice*. Oxford : Blackwell, 2000. 288 p.

Fasold R. *The Sociolinguistics of Society*. Oxford : Blackwell, 1984. 280 p.

Fishman J. *Language and Ethnicity*. Oxford : Oxford University Press, 1989. 330 p.

Guthrie W. *This Land Is Your Land*. New York : Folkways Records, 1944. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=llaqPRCuRhU>.

Holmes J. *An Introduction to Sociolinguistics*. London : Longman, 1992. 304 p.

Labov W. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1972. 451 p.

Lev-Ari Sh., Boaz K. «Why Don't We Believe Non-native Speakers? The Influence of Accent on Credibility». *Journal of Experimental Social Psychology*. 2010. Vol. 46. No. 6. P. 1093–1096.

Milroy L., Milroy J. *Authority in Language: Investigating Standard English*. London: Routledge, 2012. 258 p.

Sting. *Englishman in New York*. New York : A&M Records, 1987. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=d27gTrPPAyk>.

Trudgill P. *Dialectology*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 238 p.

Wells J. C. *Accents of English*. Cambridge : Cambridge University Press, 1982. 669 p.

**LINGUISTIC LESSONS IN PERCEPTION
AND TOLERANCE OF LANGUAGE VARIATIONS
(To the song of Irving and George Gershwin
«LET’S CALL THE WHOLE THING OFF»)**

Tetiana V. Hromko

Doctor of Philology, Professor at the Department of English Philology
and Translation
National University «Odessa Polytechnic»,
Odessa, Ukraine
e-mail: hromkot@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4661-4302>

Olena M. Mitina

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department
of English Philology and Translation
Odessa Polytechnic National University,
Odessa, Ukraine
e-mail: olenamitina@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0442-6837>

SUMMARY

The article explores linguistic variation as an important aspect of modern sociolinguistics, in particular through the prism of the song «Let's Call the Whole Thing Off» by the Gershwin brothers. The authors point out that language differences not only identify a speaker or a social group, but also reflect cultural and social tensions. The article emphasizes the importance of perceiving these variations as a source of understanding rather than disagreement. An analysis of the phonetic and prosodic differences in the lyrics demonstrates how differences in word pronunciation can serve as a basis for mutual enrichment and communication.

In addition, the article analyzes the cultural aspects of linguistic variation, pointing out that accents not only reflect linguistic diversity but also indicate the existence of cultural and social boundaries. Particular attention is paid to the issue of tolerance to linguistic diversity, as at the end of the song the characters decide «Let's call the whole thing off», which symbolizes acceptance and compromise. The article emphasizes that linguistic differences can be perceived with humor and tolerance, serving as a tool for cultural exchange.

The study of patterns of linguistic variation emphasizes their dynamic nature, which is determined by social, cultural and historical factors. Patterns manifested in phonetic variations can vary depending on geographic location, social groups, and cultural influences. According

to scientists, such patterns are not static but are subject to change under the influence of language mobility and globalization. They are becoming markers of social identity and cultural heritage, while serving to unite rather than divide.

The authors of the article point out that the determination and stratification of language variants deepen the understanding of linguistic variation in the context of social structures. Researchers such as Basil Bernstein and Joshua Fishman emphasize that language patterns reflect cultural and ethnic identities, determining how social practices shape linguistic behavior. In this context, the article not only illustrates how linguistic variations can serve as a source of communication, but also emphasizes the importance of tolerance in today's globalized society, where diversity is a value rather than an obstacle to understanding.

Key words: sociolinguistics, communication, language variation, tolerance, linguistic patterns, phonetic differences, cultural identity, linguo-cultural features.

REFERENCES

- Anderson L. (1986). *Language Is a Virus*. New York: Warner Bros. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=1eTSL2kopP4>.
- Bernstein B. (1971). *Class, Codes and Control*. London: Routledge.
- Bourdieu P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cameron D. (1995). *Verbal Hygiene*. London: Routledge.
- Cheshire J. (1982). *Language in Society: The Sociolinguistics of Early Adolescents*. Oxford: Blackwell.
- Cruttenden A. (2014). *Gimson's Pronunciation of English*. London: Routledge.
- Eckert P. (2000). *Linguistic Variation as Social Practice*. Oxford: Blackwell, 2000.
- Fasold R. (1984). *The Sociolinguistics of Society*. Oxford: Blackwell.
- Fishman J. (1989). *Language and Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Guthrie W. (1944). *This Land Is Your Land*. New York: Folkways Records. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=IlaqPRCuRhU>.
- Holmes J. (1992). *An Introduction to Sociolinguistics*. London: Longman.
- Labov W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lev-Ari Sh., & Keysar B. (2010). «Why Don't We Believe Non-native Speakers? The Influence of Accent on Credibility». *Journal of Experimental Social Psychology*. Vol. 46, No. 6, pp. 1093–1096.
- Milroy L, Milroy J. (2012). *Authority in Language: Investigating Standard English*. London: Routledge.
- Sting (1987). *Englishman in New York*. New York: A&M Records. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=d27gTrPPAyk>.
- Trudgill P. (1990). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wells J. C. (1982). *Accents of English*. Cambridge: Cambridge University Press.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2024

УДК 811.161.2'373

<https://doi.org/>

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГОЛОВКІВ РЕПОРТАЖНИХ ТЕКСТІВ ДІАСПОРИ (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАННЯ «НОВИЙ ШЛЯХ – УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ»)

Юлія І. Краснікова

аспірантка кафедри української мови
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

e-mail: yuliiakrasnikova@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8645-0419>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню структурно-семантичних характеристик заголовків сучасних репортажів діаспори за останнє десятиліття на прикладі видання «Новий шлях – Українські вісті» (м. Торонто, Канада). На основі аналізу досліджено, що найчастішим є використання традиційних для ЗМК коротких заголовків. У виданні автори застосовують односкладні номінативні поширені речення задля привернення уваги читачів до ключових аспектів життя українців за кордоном і подій в Україні. Продуктивними виявляються двоскладні неускладнені речення-заголовки, які характеризуються змістовністю й зрозумілістю. Під час дослідження узагальнено основні різновиди заголовків-питань, що допомагають встановити емоційний зв'язок із темою репортажу. З-поміж складних речень у заголовках репортажних текстів діаспори найбільш уживані безсполучникові конструкції. Виявлено заголовки, що складаються з двох чи навіть трьох речень, однак такі розлогі назви репортажів можуть стати перешкодою до розуміння самого тексту чи викликати байдужість до його прочитання. Також виокремлено й інші синтаксичні типи заголовків: дієслівні односкладні, інфінітивні, окличні, наказові, неповні, парцельовані структури, незакінчені речення, цитати та фразеологічні вислови. Дослідження слугує фундаментом для подальших мовознавчих розвідок щодо питання україномовних репортажів діаспори, їхньої структури, жанрової специфіки, семантичного наповнення.

Ключові слова: діаспора, ЗМК, репортаж, заголовок, односкладне речення, двоскладне речення, складне речення, неповне речення, питання-речення, окличні речення, звертання, пряма мова, фразеологізми.

Вступ. У Канаді українці становлять 3,87 % від кількості загального населення. Українська громада в цій країні за своєю чисельністю є другою у світі групою українців, яка проживає за кордоном. Українцям в Канаді вдалося створити велику кількість громадських та релігійних об'єднань, українських хорів, танцювальних ансамблів, аматорських театрів, щорічних фестивалів, фінансових установ тощо. Відтоді як до Канади приїхали перші українські емігранти наприкінці XIX століття, представники діаспори до цього часу самовіддано зберігають і примножують українську культурну спадщину. Саме тому в Торонто розташована штаб-квартира Світового конгресу українців, що представляє інтереси понад 20 мільйонів українців у 64 країнах світу.

Уперше газету українсько-канадської громади «Новий шлях» надруковано 1930 року в Едмонтоні, її засновниками були Михайло Погорецький та Іван Солянич. На той час видання стало головним джерелом інформації про події в Україні й Канаді та складалося тільки з чотирьох сторінок. У 1941 році редакція газети переїхала до Вінніпега, а в 1977 році – до Торонто, де залишається і до сьогодні. У 1988 році газети «Новий шлях» та «Українські вісті» об'єдналися з метою формування Українського національного об'єднання – канадської організації, яка боролася за незалежність України, а також інформувала канадську громадськість про українську реальність. Обидва видання розпочали роботу українською мовою як суто українські газети для іммігрантів. Однак згодом треба було адаптуватися до демографічних змін у громаді, де англійська мова стала основною для багатьох українців, що призвело до появи двомовних публікацій.

Про історію видання «Новий шлях – Українські вісті» (далі – НШ-УВ) дізнаємося з репортажу на їхній вебсторінці. Підкреслимо, що саме репортаж (у цьому виданні зазначено як featured) функціонує як провідний журналістський жанр, завдяки якому можна почерпнути актуальну інформацію

про життя українців у Канаді, про відомі особистості діаспорної спільноти, основні культурні чи суспільно-політичні події, а також відчуті сильну підтримку України в боротьбі за незалежність. 2014 рік стає потужним поштовхом для активізації теми України в діаспорній пресі, що тепер дає можливість здійснювати нові мовознавчі розвідки. Проте жанр «репортаж» у культурі журналістики української діаспори, його стилістичні можливості та структурні особливості досі загалом не досліджені. Саме заголовки є тим інструментом, що привертає увагу читача та спонукає до читання репортажу. Тому проблема структури й семантики заголовка репортажного тексту залишається актуальною для сучасних україномовних ЗМК за кордоном.

Питання заголовка як структурно-семантичної частини будь-якого завершеного тексту вивчається в таких галузях знань, як лінгвістика, журналістика, літературознавство, соціальна комунікація, психологія та ін. Дослідники відзначають, що заголовки – це важливий складник будь-якої публікації. Різні аспекти медійного заголовка аналізували такі науковці, як В. Й. Здоровега, В. Ф. Іванов, Л. Куценко, Л. С. Павлюк, Б. Потятиник та ін. Так, В. Ф. Іванов як фахівець у галузі журналістики й комунікацій досліджував мовні та стилістичні особливості заголовків, а також їхню роль у творенні новинного матеріалу (Іванов, 2000). Журналістка Л. С. Павлюк звертала увагу на функції заголовків, їхній вплив на сприйняття читачем інформації (Павлюк, 2010). Професор В. Й. Здоровега вивчав заголовки як важливий елемент журналістського матеріалу, що виконує кілька функцій: інформативну, емоційно-оцінну, комунікативну й маніпулятивну. Він наголошував на тому, що заголовки не тільки привертає увагу читача, але й формує перше враження про зміст матеріалу (Здоровега, 2004).

Попри значну кількість досліджень заголовка в українських ЗМК дотепер не дослідженими залишаються заголовки медіадіаспори. Тому **метою** дослідження є аналіз сучасних заголовків репортажів української діаспори Канади і визначення основних семантико-структурних компонентів заголовків та їхнього впливу на читача в контексті інформаційного висвітлення подій в Україні та суспільно-громадського життя українців за межами України.

Методологія. Провідним методом у дослідженні став *метод спостереження* задля диференціації всіх структурно-семантичних різновидів синтаксичних одиниць. Також застосовано *метод аналізу й описовий метод*.

Матеріал студії добирався з таких джерел: Культурно-гуманітарна взаємодія. *Посольство України в Канаді; Новий шлях – Українські вісті*; Представляємо наше нове видання. *Новий шлях – Українські вісті*.

Результати та дискусія. Під час аналізу структурно-семантичних особливостей заголовків репортажних текстів діаспори Канади на прикладі видання «Новий шлях – Українські вісті» проаналізовано понад 500 синтаксичних одиниць у період із 2014 по 2024 рік. За результатами зафіксовано, що односкладні номінативні речення – це найпродуктивніші синтаксеми, які становлять третину від загальної кількості. Головна функція таких речення – привернути увагу читачів до певних подій. Проте однослівних непоширених заголовків у канадських репортажах майже не виявлено, а поширені структури з іменником та узгодженим означенням трапляються вкрай рідко: «*Невирішені проблеми*» (НШ-УВ, 15.03.2016), «*Наші парадокси*» (НШ-УВ, 16.06.2015), «*Український протитанковий трактор*» (НШ-УВ, 06.04.2022), «*Гарячі українські тижні*» (НШ-УВ, 14.07.2015). Нечасто можна помітити й номінативні заголовки, поширені неузгодженим означенням («*Українці в IT*» (НШ-УВ, 29.04.2015), «*Виставка картин художника Олександра Іволги*» (НШ-УВ, 02.01.2017). На думку І. Мариненко, використання коротких номінативних заголовків «часто дезорієнтує читача в змістовому наповненні матеріалу через семантичну невизначеність або лексичну багатозначність слова, винесеного в заголовок» (Мариненко, 2020: 370). Дослідниця зазначає, що такі заголовки характерні для преси з давніми традиціями, а в сучасних українськомовних медіа майже не трапляються.

Натомість досить активно автори застосовують комбінацію другорядних членів речення в одному заголовку. Наприклад: «*Загальні збори Комітету українок Канади*» (НШ-УВ, 28.06.2016), «*Цьогорічний День відкритих дверей у Пансіоні ім. Івана Франка*» (НШ-УВ, 28.06.2016), «*Танцювальний*

ансамбль «Україна» за кулісами» (НШ-УВ, 02.02.2016), «Незнані скарби української громади» (НШ-УВ, 29.05.2015), «Віртуальні загальні дворічні збори НТШ в Канаді» (НШ-УВ, 21.07.2020), «Традиційний Щедрий Вечір знов в Едмонтоні» (НШ-УВ, 25.01.2023), «Арт-терапія для дітей під час війни» (НШ-УВ, 25.01.2023). Такі поширені номінативні заголовки більш детально розкривають тему й передають основний зміст репортажу, допомагаючи читачам відразу зрозуміти, про що йтиметься.

Активними в ролі репортажних заголовків стають структури з неузгодженими означеннями, у яких підмет виражений за допомогою таких лексем, як *день*, *вечір*, *зустріч*, *концерт*, *свято*, *річниця*, *з'їзд*, *святкування*, *вшанування* та ін. До прикладу, «**Концерт** Андріани Чучман в Торонті» (НШ-УВ, 26.01.2016), «**Вечір** Пам'яті Небесної Сотні» (НШ-УВ, 24.02.2015), «**23-тя Річниця** Незалежності України в Едмонтоні» (НШ-УВ, 19.09.2014), «**День** Незалежності під час війни за Незалежність» (НШ-УВ, 25.08.2022), «**Свято** останнього дзвоника у Рідній Школі УНО Торонто Захід» (НШ-УВ, 06.06.2017), «**Святкування** Різдва Христового учнями католицької школи Св. Йосафата у Торонто» (НШ-УВ, 09.01.2018), «**Вшанування** жертв Голодомору в Торонто» (НШ-УВ, 01.12.2021). Такі заголовки підкреслюють вагомий внесок у культурну спадщину українських громад за кордоном, а також показують зв'язок між діаспорою та батьківщиною. Інколи репортери в назвах зберігають інтерферентність, що й досі залишається характерною рисою діаспорної преси («**День Незалежності у Centennial Park**» (НШ-УВ, 29.08.2014), «**Українські шерифи** на торонтському фестивалі **Hot Docs**» (НШ-УВ, 28.06.2016)).

Номінативні поширені заголовки репортажів можуть бути як інформативними, так й емоційними через певні лексеми, що звертають увагу на культурні, соціальні, політичні чи економічні аспекти, пов'язані з діаспорою, як-от: «**Три-вожний погляд** на українську економіку з Канади» (НШ-УВ, 29.10.2014), «**Новий усніх** українського дитячого хору «Жайвір» (Торонто)» (НШ-УВ, 22.01.2019), «**Проникливий виступ** бандуристки Марини Круть в м. Едмонтон за сприяння МУНО, відділ м. Едмонтон» (НШ-УВ, 16.04.2024), «**Переживання**

українських поколінь у виставці «Пристрасть Буття» (НШ-УВ, 16.10.2023), «Хвиля емоцій на різдвяному концерті в Соборі Успення Пресвятої Богородиці» (НШ-УВ, 01.02.2023).

Особливістю заголовків репортажних текстів є використання дужок для подання додаткової інформації, аби зауважити, що це великий культурний або історичний репортаж, який складається із частин і публікується з певною періодичністю. Наприклад, «Українські мистці в Західній Європі після 1945 року» (*Частина 1–8*) (НШ-УВ, 03.03.2020 – 06.05.2020). Крім того, дужки можуть бути застосовані для додавання другорядної інформації, що пояснює або деталізує основну частину заголовка, приміром «Ольга Петлюра (на вшанування 60-х роковин відходу у вічність)» (НШ-УВ, 03.12.2019).

Дещо рідше натрапляємо на заголовкові номінативні речення, які складаються з двох іменників, поєднаних сурядним сполучником *і* (*та*), на зразок: «Тарас Шевченко *та* Іван Соколов» (НШ-УВ, 02.09.2014), «Хліб *і* Вода» (НШ-УВ, 14.08.2014). Інколи трапляються приклади з узгодженими означеннями, пор. «Чужа війна *і* наша перемога» (НШ-УВ, 12.05.2015), «Нові тривоги *і* надії» (НШ-УВ, 09.02.2016).

Зрештою, в останні роки помічаємо, що в номінативних заголовках репортажних текстів наявний предикативний центр із лексемою *репортаж* («*Репортаж з прифронтового Києва*» (НШ-УВ, 07.03.2022; НШ-УВ, 13.03.2022), «*Репортаж під час повітряної тривоги*» (НШ-УВ, 20.03.2022). Така назва чітко окреслює жанр і стиль публікації.

Заголовки номінативного типу в репортажах діаспори часто функціонують задля привернення уваги до головних тем чи ключових аспектів життя українців за кордоном. Такі заголовки зосереджені на конкретній події, зустрічі чи явищі, які мають значення для діаспори. Водночас вони ніби виходять за рамки сучасних медіаформатів, де лаконічність є важливою. Проте такі поширені номінативні структури однозначно забезпечують чітке та просте уявлення про зміст репортажу.

Помічено, що автори віддають перевагу і поширеним двоскладним реченням у формі заголовка репортажів. Такий різновид становить вагомий частину дослідження (70 синтаксичних одиниць із 500). Перевагами застосування двоскладних

заголовків може бути змістовність, зрозумілість та залученість. Речення цього типу надають більше інформації, відразу пояснюють, хто або що є суб'єктом події, що відбувається, і завдяки детальнішій побудові репортаж може викликати більший інтерес до читання самого тексту. Наприклад, «Канадська співачка вшанувала Квітку Цісик в Одесі» (НШ-УВ, 02.06.2015), «Благодійні вечори на підтримку УКУ у Канаді зібрали понад 280 тисяч дол.» (НШ-УВ, 29.12.2016), «УКУ організував паломницький тур для доброчинців із Північної Америки та Європи» (НШ-УВ, 28.09.2017), «Українська школа об'єднаними зусиллями приносить радість у навчальний процес» (НШ-УВ, 13.01.2023). З-поміж таких двоскладних заголовків часто трапляються структури, де підмет виражений ойконімом або іменником-уособленням, а саме: «Парламентарна **Програма** «Канада – Україна» святкує 30-річчя стажування у Канадському парламенті» (НШ-УВ, 20.04.2020), «**Торонто** святкує перше 15-ліття «Четвертої хвилі» (НШ-УВ, 25.02.2020), «**Едмонтон** вшанував Шевченка концертом «Тарас Шевченко – і слово і музика» (НШ-УВ, 27.03.2017), «**Світ** вимагає захистити небо над Україною» (НШ-УВ, 09.03.2022). Безумовно, метафоричність має велике значення для створення яскравих образів і робить заголовки репортажів емоційно насиченими, що особливо актуально для такого жанру публіцистики.

У двоскладних номінативних структурах помічено використання заперечень на кшталт «Святий Чудотворець **не** залишив без дарунків мешканців Українсько-канадського осередка опіки та Резиденції Святого Димитрія» (НШ-УВ, 13.02.2017) чи «Пандемія **не** може перекреслити звичаю і пошани до державних героїв» (НШ-УВ, 30.06.2021). М. П. Баган відзначає, що заперечення в оцінних заголовках апелює «не тільки для викриття негараздів, а й для увиразнення надзвичайності чого-небудь» (Баган, 2012: 154). Такі заголовки в проаналізованих репортажних текстах передають позитивне ставлення автора.

Поширені речення, у яких наявний складений іменний присудок з упущеним дієсловом-зв'язкою, як-от: «**Михайло Вербицький – автор музики гімну України**» (НШ-УВ, 04.03.2015), «**Людина 2015 року – Андрей Шептицький**» (НШ-УВ, 29.05.2015), «**Соліст Національної опери Парижа – Месьє**

Сергій Стільмашенко» (НШ-УВ, 11.06.2015), «Михайло Мороз – визначний мистець і кольорист (До 25-річчя смерті)» (НШ-УВ, 19.09.2017), «Іван Курок – винахідник, митець, патріот» (НШ-УВ, 20.12.2020). Цей тип заголовків для репортажів діаспори відіграє особливу роль, адже привертає увагу до особистості, її діяльності, досягнень, роблячи матеріал емоційно забарвленим і цікавим для читачів, а також виступає основою для створення інформаційних репортажів на суспільно-громадську чи культурну тематику.

Рідкісними серед досліджуваного матеріалу стали дієслівні односкладні речення (усього 12 синтаксем), що мають на меті уникнення прямого називання суб'єкта дії в заголовку:

- 1) означено-особові – «*Вчимося разом*» (НШ-УВ, 14.07.2015);
- 2) неозначено-особові – «*Печатку Мазепи представили у Батурині*» (НШ-УВ, 30.10.2021);
- 3) узагальнено-особові – «*Санкції залишаються, дякуйте ї за це*» (НШ-УВ, 24.03.2015);
- 4) безособові – «*Оголошено лауреатів нагороди «Світло Справедливості»*» (НШ-УВ, 10.01.2020).

Віддієприкметникові предикативні форми на *-но*, *-то* становлять національну специфіку синтаксису української мови та повідомляють «про дію здебільшого в її результаті, а не в процесі» (Загнітко, 1996: 167). Такі форми поширені в українських ЗМК, тоді як у діаспорних вони рідкісне явище. Так, у заголовку репортажу «*Свято Героїнь 2016 року було присвячено жінкам-героїням з нагоди 125-ліття першого поселення українців у Канаді*» (НШ-УВ, 26.03.2016) використано минулий час доконаного виду з допоміжним дієсловом *було*.

Інфінітивні заголовки за граматичними й семантичними властивостями близькі до безособових, однак їхня кількість серед репортажних текстів діаспори нечисельна (тільки 11 синтаксичних одиниць). Наприклад, «*Виграти Час*» (НШ-УВ, 14.09.2014), «*Віддати борг рідній землі*» (НШ-УВ, 07.11.2018), «*Спассти джерельну мову і народну культуру в умовах війни*» (НШ-УВ, 08.09.2023). Іноді застосування інфінітивних речень покликане дати пораду чи настанову до дії, приміром: «*Чому у ХХІ столітті важливо займатися іконописом*» (НШ-УВ, 19.12.2018), «*Як захиститись від спецоперацій російського*

впливу» (НШ-УВ, 05.10.2023). Як бачимо, односкладні дієслівні синтаксичні конструкції як заголовки в репортажних текстах виявляються непродуктивними.

Для публіцистики характерні явища економії мовлення, тому особливу увагу під час дослідження зосереджено на функціонуванні неповних заголовків-речень, які виконують «повноцінну комунікативну функцію, незважаючи на пропуск деяких ланок» (Вінтонів, Мала, 2018: 202). Так, пропуск присудка у назвах «*На тлі війни – Свято Державности*» (НШ-УВ, 01.09.2022) чи «*Україна на межі*» (НШ-УВ, 02.12.2014) не перешкоджає розумінню сутності репортажу.

Парцельовані структури стають «інструментом, котрий керує увагою читача і спонукає його до прочитання» (Топчий, 2021: 54). Саме тому такі неповні речення можна розглядати як найбільш ефективні засоби підвищення зацікавленості до прочитання репортажів діаспори. У заголовках репортажів проаналізовано саме парцеляцію прийменниково-відмінкових форм (прийменник *до* + *Р. в.* та прийменник *про* + *Зн. в.*), які здатні актуалізувати значення: «*Мій друже єдиний. До Шевченкового дня*» (НШ-УВ, 10.03.2015), «*Роки на службі мистецтву. До дня народження мисткині Парасі Іванець*» (НШ-УВ, 11.03.2015), «*Натхнення правдою. Про виставу Ліанни Макух «Кров нашої Землі» (Blood of Our Soil)*» (НШ-УВ, 23.03.2018), «*Вони повернуться? Про міграційну кризу доступною мовою*» (НШ-УВ, 01.06.2022).

Вільні синтаксеми заголовків перебувають на межі між повними й неповними реченнями. Вони є «неподільними семантико-граматичними утвореннями, що в готовому вигляді беруть участь у побудові будь-якого речення і стають його конструктивною частиною» (Загнітко, 2009: 61). У більшості таких прикладів назва репортажу є темою, що співвідноситься з текстом репортажу як частина із цілим, зміст якого виступає ремою. Наприклад, «*Нове про канадську допомогу Україні*» (НШ-УВ, 13.01.2015), «*Дещо про варшавський український альманах*» (НШ-УВ, 13.08.2019), «*Від романтизму до модернізму в українській пісні*» (НШ-УВ, 18.12.2014), «*До 70-ої річниці канадської Полтави*» (НШ-УВ, 18.08.2015), «*З думкою про дітей України*» (НШ-УВ, 04.05.2023).

Також під час дослідження помічено незакінчені конструкції на позначення певного емоційного стану мовця, його переживань чи міркувань, що властиво заголовкам такого жанру. Наприклад, «*Тяжке, сумне і воєнне...*» (НШ-УВ, 24.02.2016), «*Свою Україну любіть...*» (НШ-УВ, 12.04.2016), «*Про Шевченкову премію і не тільки...*» (НШ-УВ, 16.07.2017). Найважливішою функцією незакінчених заголовків-речень може бути експресивізація викладу задля «образного відображення дійсності та активізації сприйняття інформації аудиторією» (Вінтонів, Мала, 2018: 223).

До окремої групи варто віднести заголовки-питання (квеситиви), що мають на меті залучити читачів до процесу пошуку відповідей і створити емоційний зв'язок із темою репортажу. Із 30 прикладів можна виокремити такі різновиди заголовків репортажних текстів:

1) питання-припущення – «*Чи Перейде «Тиха» Війна на Донбасі у Велику Війну?»* (НШ-УВ, 26.08.2014), «*Хто поверне Україні «Золоті ключі»?*» (НШ-УВ, 01.02.2023);

питання-провокації – «*Зрада, Хитрий Задум чи Утопія?»* (НШ-УВ, 23.09.2014), «*Коли Росія припинить війну?»* (НШ-УВ, 30.09.2014);

2) питання-уточнення – «*Чи є ще українські звичаї у канадських преріях?»* (НШ-УВ, 01.02.2023), «*Театр «Стожари» – аматори чи професіонали?»* (НШ-УВ, 01.05.2017);

3) питання-з'ясування – «*Крим 2014 – ... в безодні російської слави?»* (НШ-УВ, 24.06.2015), «*Куди зникає сміття?»* (НШ-УВ, 03.10.2014);

4) питання-ствердження – «*Чому треба доводити факти про війну в Україні?»* (НШ-УВ, 18.08.2015), «*Чому Європа допускає усі ці жертви?»* (НШ-УВ, 17.02.2015).

Заголовок-квеситив «блокує, пом'якшує вплив негативної інформації... Запитальна формула в назві тексту залишає надію на можливість позитивного варіанту відповіді, альтернативного розв'язання проблеми» (Павлюк, 2010: 289), як-от: «*Що про вас одного дня скаже історія?»* (НШ-УВ, 23.02.2022), «*Бути чи не бути Україні?»* (НШ-УВ, 17.05.2016). Такі заголовки налаштовують читача на те, що відповідь на питання буде розкрита в репортажі за допомогою аналітики. До того ж

питальні заголовки мають інтерактивний характер і створюють відчуття діалогу між репортером і читачем.

Окличні заголовки виражають емоції, зокрема здивування, захоплення чи обурення, і посилюють емоційний вплив: «*Відійшов у вічність, але не у забуття!*» (НШ-УВ, 12.01.2016), «*Українській Стрільцькій Громаді Канади – 90!*» (НШ-УВ, 30.01.2018), «*Фестиваль повернувся!*» (НШ-УВ, 21.09.2022). Також у репортажних окличних заголовках є речення, що ускладнені звертанням: «*Гори, гори наша Ватро!*» (НШ-УВ, 07.09.2016), «*Щасливої вам дороги, дорогі випускники!*» (НШ-УВ, 13.06.2018), «*Рідній школі УНО Торонто-Захід – 85 років! З ювілеєм тебе, Рідна Школо!*» (НШ-УВ, 28.08.2018). Аби прямо закликати до дії у репортажних заголовках через апеляцію до історії, у самому тексті автори використовують імперативи (директиви), таким чином спонукаючи до виконання дії чи певної реакції на події: «*Декомунізувати і дерусифікувати!*» (НШ-УВ, 15.03.2016), «*Славу пам'ять героїнь зберігаймо!*» (НШ-УВ, 23.03.2018).

Щодо складних речень у заголовках репортажних текстів діаспори, то найбільш уживані з-поміж них безсполучникові (90 синтаксичних конструкцій), рідше – складнопірядні (11 синтаксем) з однотипними означальними пірядними частинами: «*Буря у шклянці, яка отруєє криницю*» (НШ-УВ, 06.05.2015), «*Художники, яким доля судила жити менше 50 років (Частина 13)*» (НШ-УВ, 10.11.2020), «*365 днів, які назавжди змінили життя українців*» (НШ-УВ, 01.03.2023), і всього кілька прикладів зі складносурядним зв'язком і протиставним сполучником сурядності: «*З глибин моря дістають перлини, а з глибин книг – знання...*» (НШ-УВ, 04.01.2019).

Безсполучникові речення в ролі заголовка дають змогу поєднати кілька ідей, розкрити причину, наслідок або додаткові деталі, допомагають донести більше змісту, створюють контекст і пояснюють взаємозв'язки між подіями або фактами, що робить такі заголовки більш інформативними. Наприклад, «*Духове поле українства, білий кінь й Голодомор: Правда про найбільшу трагедію, спротив та боротьбу поневоленого народу, від Лубнів і Лохвиці до Мельбурну й Чикаго*» (НШ-УВ, 23.01.2017)», «*Більше не страшно: сміливість у відповідь*

на терор. Репортаж з Києва» (НШ-УВ, 13.10.2022), «Виклики та адаптація: Розширення місії допомоги українським переміщеним особам» (НШ-УВ, 06.08.2024)».

Іншим різновидом складних заголовків репортажів, що подібні до безсполучникових речень, вважаємо структури, у яких перша частина функціонує як номінативне речення, що відображає загальну тему публікації, а друга – пояснює або поширює її. Наприклад, «Мінськ-2: відтермінована перемога на папері» (НШ-УВ, 12.02.2015)», «Делегація українських фермерів у Канаді: влада знелюднює село перед відкриттям ринку землі» (НШ-УВ, 01.05.2017), «10 цілей для якісного розвитку: в УКУ презентували Стратегію 2025» (НШ-УВ, 31.01.2020), «Креативний фронт України: творчість задля супротиву» (НШ-УВ, 14.09.2022), «Перша ластівка: Андрій Бойченко – кандидат до парламенту Альберти» (НШ-УВ, 23.03.2023).

Досліджено, що вживаними серед таких безсполучникових конструкцій є заголовки репортажів із прямою мовою, що останнім часом активно функціонують у медіа: «Марія Рипан про Блаженнішого Любомира: «То є надзвичайна людина» (НШ-УВ, 22.03.2016), «Андрій Веселовський: «Чи може Путін змінити свою суть? I doubt it» (НШ-УВ, 12.09.2017), «Юрій Поляківський: «Український народ навіки відійшов від «русского міра» (НШ-УВ, 18.08.2023). У таких заголовках здебільшого перша частина зазначає автора цитованих слів, а друга містить пряму мову. Однак трапляється і навпаки: «Не чекайте швидких змін та працюйте з перспективою на вічність» – Архієпископ-Митрополит Борис Гудзяк» (НШ-УВ, 19.08.2019).

Простежено, що у 26 випадків заголовки складається тільки із цитат без зазначеного автора. Наприклад: «Віолончель з фортепіано – це така Божественна гармонія...» (НШ-УВ, 15.04.2015), «На Донеччині нас насторожує ця тиша...» (НШ-УВ, 20.03.2017), «Рабів до раю не пускають!» (НШ-УВ, 06.03.2018), «Ми пам'ятаємо! Ми сильні!» (НШ-УВ, 09.08.2019), «І живуть у пам'яті народу його вірні дочки і сини» (НШ-УВ, 20.05.2020), «Ми скоро будемо вдома» (НШ-УВ, 04.04.2022). Очевидно, що такі заголовки містять інтригу, яка спонукає читача до прочитання репортажного тексту та пошуку автора слів.

Діаспорна спільнота, намагаючись привабити до себе читача, вдається до розширення заголовка до двох, подекуди й трьох речень, вміщаючи в нього практично всю сутність матеріалу. Зафіксовано 22 приклади з двома реченнями: «Лісанетний Батальйон: «Ми – як надія для цілої України, що можна прорватися». Про свої пісні, Голодомор та об'єднання Сходу і Заходу» (НШ-УВ, 02.01.2017), «Діаспора пам'ятає. Вперше виставка пам'ятників Голодомору поза Україною» (НШ-УВ, 03.03.2020), «Відійшов у вічність «останній із могикан». Юрій Шанта – Січовий стрілець Карпатської України» (НШ-УВ, 27.01.2021), «Війна і невеличке українське місто Ямпіль. Враження внутрішньо-переміщеної особи» (НШ-УВ, 23.03.2023), «Світові прем'єри від музикантів, які виконують музику серцем. Салов і Мостовой занурюють слухачів у трагедію війни на концерті в Монреалі» (НШ-УВ, 06.03.2024), і лише один з трьох – «Українська література в Канаді на сучасному етапі: проза, поезія, англомовна творчість. Короткий огляд попередніх періодів. Проза четвертого періоду» (НШ-УВ, 09.01.2017). Такі багатослівні заголовки репортажів читач, імовірно, сприймає досить складно, адже в традиційній журналістиці вони мають бути лаконічними. Проте в деяких випадках, особливо для більш складних матеріалів, як-от репортаж, заголовки з кількох речень можуть бути виправданими, оскільки вони дають змогу детальніше передати зміст репортажу або підкреслити кілька важливих аспектів.

У заголовках репортажів діаспори фігурують фразеологічні звороти чи видозміна україномовних відомих висловів. Звісно, такі тексти викликають миттєвий інтерес, а сама фраза є завжди короткою і влучною: «Скажи мені, хто твій кум, і я скажу, хто ти» (НШ-УВ, 05.04.2016), «Потрапила коса на камінь» (НШ-УВ, 02.02.2016), «Курені пластунок «Ті, що греблі рвуть» відбули велику раду» (НШ-УВ, 31.12.2019), «Нова радість стала, яка в Едмонтоні не була!» (НШ-УВ, 27.01.2022). Заголовки зазначеного типу – головний інструмент, що демонструє важливість емоційного контексту в репортажах, а також багатство мовної культури за межами України.

Висновки. Сучасний репортажний заголовок діаспорного видання «Новий шлях – Українські вісті» свідчить про те, що досліджувана синтаксична одиниця є багатофункціональною

з різним семантичним наповненням. Простежено, що речення-заголовки мають різнорідну синтаксичну структуру: від номінативного непоширеного речення до конструкцій, що складаються з двох-трьох речень. Також за результатами аналізу визначено, що продуктивними є поширені, складні чи ускладнені заголовки.

Проаналізовані структурно-семантичні особливості заголовків репортажних текстів дають підставу стверджувати, що такі речення містять значну кількість інформації, охоплюють сутність багатьох подій та явищ, але водночас створюють складність під час його прочитання та сприйняття. Тому проведене дослідження не вичерпує всіх питань, що пов'язані з репортажами української діаспори, зокрема синтаксису, а відкриває перспективи для подальших лінгвістичних розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

Баган М. Заперечення у заголовках сучасних ЗМІ. *Культура слова*. 2012. Вип. 77. С. 153–157.

Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.

Загнітко А. П. Український синтаксис : навчальний посібник. У 2 ч. Київ : ІЗМН, 1996. Ч. 1. 202 с.

Загнітко А. П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк : ДонНУ, 2009. 150 с.

Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.

Іванов В. Ф. Техніка оформлення газети: курс лекцій : навчальний посібник. Київ : Знання, 2000. 222 с.

Культурно-гуманітарна взаємодія. *Посольство України в Канаді* : вебсайт. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/kulturno-gumanitarna-vzayemodiya> (дата звернення: 23.10.2024).

Мариненко І., Михайленко В. Граматична структура заголовка сучасних українських медіа. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Вип. 187. 2020. С. 367–375.

Новий шлях – Українські вісті : вебсайт. URL: <https://newpathway.ca/>.

Павлюк Л. С. Заголовок у дискурсі мас-медіа: семантико-змістові риси і функціонально-структурні типи. *Теле- та радіожурналістика*. 2010. Вип. 9. Ч. 2. С. 285–293.

Представляємо наше нове видання. *Новий шлях – Українські вісті*. 05.09.2017. URL: <https://newpathway.ca/predstavliaemo-nashe-nove-vydannia/> (дата звернення: 23.10.2024).

Топчий Л. М. Функціональні особливості парцельованих заголовків. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71). № 6. Ч. 1. 2021. С. 53–57.

THE STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES
OF DIASPORA REPORTAGE'S HEADLINES
(BASED ON «THE NEW PATHWAY UKRAINIAN NEWS»)

Yuliia I. Krasnikova

Graduate Student at the Department of Ukrainian Language
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Kyiv, Ukraine

e-mail: yuliiakrasnikova@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8645-0419>

SUMMARY

The article is dedicated to the study of the structural and semantic characteristics of headlines in contemporary diaspora press reportages over the last decade on the base the newspaper «The New Pathway Ukrainian News» (Toronto, Canada). The results of the analysis indicate that the most frequent type of headline is the traditional short headline which is typical for mass media. The newspaper's authors use extended nominative single-clause sentences for paying readers' attention to the key aspects of the Ukrainian life abroad or events in Ukraine. Two-clause uncomplex headlines are productive because of their conciseness and clarity. According to the research the main types of question-based headlines are summarized which help establish an emotional connection with the topic of the reportage. Asyndetic constructions are the most commonly used among complex sentences in diaspora reportage's headlines. The study also identified headlines which consists of two or even three sentences, however such lengthy headlines could lead to misunderstanding of the text or disinterest of it. There are other syntactic types of headlines: verbal single-clause, infinitive, exclamatory, imperative, incomplete, parcelled structures, incomplete sentences, quotes, and phraseological units. This study is designed as a foundation for further linguistic research into the issue of Ukrainian-language diaspora reportage, their structure, genre and semantic content.

Key words: diaspora, mass media, reportage, headline, single-clause sentence, two-clause sentence, complex sentence, incomplete sentence, interrogative sentences, exclamation sentence, direct address, direct speech, phraseological units.

REFERENCES

Bagan M. (2012). Zaperechennia u zagolovkakh suchasnykh ZMI [Negation in the Headlines of Modern Media]. *Kul'tura slova [Culture of the Word]*. Vol. 77, pp. 153–157.

Vintoniv M. O., Vintoniv T. M., Mala Yu. V. (2018). Syntaksychni zasoby ekspresyvizacii v ukrayins'komu politychnomu dyskursi [Syntactic means of expressvization in Ukrainian Political Discourse]. Vinnycia: Tvory.

Zagnitko A. P. (1996). *Ukrayins'ky syntaksys* [Ukrainian Syntax]. Kyiv: IZMN. Part 1.

Zagnitko A. P. (2009). *Ukrayins'ky syntaksys: teoretyko-prykladny aspect* [Ukrainian Syntax: Theoretic and Applied Aspects]. Doneck: DonNU.

Zdorovega V. J. (2004). *Teoriya i metodyka zhurnalists'koyi tvorchosti* [Theory and Methods of Journalistic Work]. Lviv: PAIS.

Ivanov V. F. (2000). *Tekhnika oformlennia gazety* [Technique of Newspaper Design]. Kyiv: Znannia.

Kul'turno-gumanitarna vzayemodiya. *Posol'stvo Ukrayiny v Kanadi* [Cultural-Humanitarian Collaboration. Ukraine's Embassy in Canada]. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/kulturno-gumanitarna-vzayemodiya> (23.10.2024).

Marinenko I., Mykhailenko V. (2020). Gramatychna struktura zagolovka suchasnykh ukrayins'kykh media [Grammatical Structure of Headline in Modern Ukrainian Media]. *Naukovi zapysky. Seriya: Filologichni nauky* [Scientific Bulletin. Series: Philological Sciences]. Vol. 187, pp. 367–375.

Novyi Shlakh – Ukrayins'ki visti [New Way – Ukrainian News]. URL: <https://newpathway.ca/>

Pavl'uk L. S. (2010). Zagolovok u diskursi mas-media: semantyko-zmistovi rysy i funkcional'no-strukturni typy [Headline in the Discourse of Media: Semantic-Meaningful Features and Functional-Structural Types]. *Tele- ta radiozhurnalistyka* [Television Journalism and Radio Journalism]. Vol. 9. Part 2, pp. 285–293.

Predstav'ayemo nashe nove vydannia. *Novyi shlakh – Ukrayins'ki visti* [Presenting Our New Edition. New Way – Ukrainian News]. 05.09.2017. URL: <https://newpathway.ca/predstavliaemo-nashe-nove-vydannia/> (23.10.2024).

Topchyi L. M. (2021). Funkcional'ni osoblyvosti parcel'ovanykh zagolovkiv [Functional Features of Parcellated Headlines]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'kogo. Seriya: Filologiya. Zhurnalistyka* [Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism]. T. 32 (71). № 6. Part 1, pp. 53–57.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024

УДК 821.161.2
<https://doi.org/>

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ГІДІВ- ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: АНАЛІЗ КОМПОНЕНТІВ ОПЕРАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Людмила В. Майстренко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології
та перекладу
Національного університету «Одеська політехніка»,
Одеса, Україна
e-mail: lyudamay8@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4026-699X>

Лада М. Ростомова

кандидат психологічних наук, доцент кафедри англійської філології
та перекладу
Національного університету «Одеська політехніка»,
Одеса, Україна
e-mail: rostomoval@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5460-610X>

Катерина І. Драпалюк

старший викладач кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ,
Одеса, Україна
e-mail: djond90@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0264-5596>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню компетентностей у системі підготовки гідів-перекладачів до міжкультурної комунікації. Сучасний розвиток міжнародного співробітництва ставить перед освітою проблему підготовки кадрів у галузі туризму,

зокрема гідів-перекладачів. Гід-перекладач має відповідати вимогам професійно підготовленої особи, здатної виконувати професійні завдання та протистояти ризикам професійної діяльності. Доводиться зростання попиту на гідів-перекладачів у міжкультурній комунікації та необхідність модернізації системи їх підготовки. В основу статті покладено теоретичний огляд і аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, а також на педагогічні спостереження й узагальнення досвіду підготовки гідів-перекладачів щодо формування операційної компетентності. Зазначаються лінгводидактичні засади формування компетентностей гідів-перекладачів, а також розвиток когнітивних, контрольних-оцінних і комунікативних навичок, як важливих компонентів операційної компетентності. Визначена тематика занять у рамках освітньо-професійної програми, що проводиться в навчальний процес підготовки перекладачів на базі Національного університету «Одеська політехніка», охоплює аспекти критичного мислення, соціальної перцепції, самооцінки, прийняття рішень, реферування та безперервної трансляції інформації. Програма підготовки філологів спрямована на навчання студентів ефективних стратегій комунікації та здатності адаптуватися до різноманітних професійних ситуацій. За результатами дослідження встановлено, що підготовка гідів-перекладачів із метою формування операційної компетентності є ефективною в реалізації запропонованої моделі та методики.

Ключові слова: переклад, іноземна мова, гід-перекладач, професійна діяльність, міжнародна співпраця, міжнародна комунікація, дискурс, операційна компетентність.

Вступ. У наш час швидкий розвиток міжнародного співробітництва та збільшення кількості міжнаціональних контактів мають значний вплив на розширення культурного простору. Розмір та обсяг туристичних практик визначаються стратегіями пізнавальної і поведінкової активності учасників туристичного дискурсу, що впливає на характер та ефективність міжкультурної комунікації. Цей фактор підкреслює важливість досліджень у галузі міжкультурної комунікації та розвитку туризму. Так, вивчення пізнавальних і поведінкових стратегій туристів стає ключовим аспектом у розумінні їхнього сприйняття та взаємодії з іншими культурами. Такий аналіз допомагає вдосконалювати підходи до міжкультурної взаємодії та сприяє побудові більш успішних і продуктивних туристичних взаємодій.

Актуальність підготовки гідів-перекладачів у контексті зростання міжнародного туризму та розвитку міжнаціональних контактів важко переоцінити. Наразі туристична індустрія

переживає значний розвиток, що відбивається на зростанні попиту на гідів-перекладачів, які забезпечують ефективну міжкультурну комунікацію. Ці професіонали відіграють роль ключових посередників між туристами та носіями місцевих культур, допомагаючи розуміти й цінувати культурні особливості та надаючи інформаційну підтримку в іншомовному середовищі. При цьому сучасні вимоги до гідів-перекладачів зумовлюють високі критерії їхніх знань, навичок і компетентностей у галузях культури, мови та міжкультурної взаємодії.

Підготовка кваліфікованих гідів-перекладачів стає важливим чинником успішної туристичної діяльності та забезпечення високого рівня задоволеності туристів. Уже на етапі здобуття філологічної кваліфікації перекладача важливо враховувати специфіку роботи як гίδα-перекладача. Традиційні знання та навички в царині мови й літератури потребують доповнення практичними вміннями в міжкультурній комунікації, культурології, географії та історії. Глибоке розуміння місцевої культури, традицій, звичаїв і особливостей мови допомагає гиду-перекладачу успішно взаємодіяти з туристами й ефективно передавати інформацію. Отже, професійна підготовка гідів-перекладачів має передбачати комплексний підхід до розвитку різноманітних компетентностей, необхідних для успішної роботи в галузі туризму.

Актуалізоване дослідження професійної підготовки гідів-перекладачів зосереджується на вивченні професійної особистості, яка виявляється в синергії мовної індивідуальності гίδα та мовної особистості перекладача. Це пояснюється потребою в аналізі спільності дискурсивних характеристик професійного екскурсовода та професійних компетенцій культурного посередника. Проблеми формування професійної особистості гίδα-перекладача розглядаються крізь призму об'єктно-предметної галузі не лише педагогічних, а й «мовних» наук, що дає можливість урахувати наукові досягнення, отримані в суміжних галузях. Як стверджує В. Демецька, «нові завдання потребують переосмислення та уточнення об'єкта та предмета кожної науки, якимось пов'язаною з вивченням мови» (Демецька, 2007: 36). Із цією метою ми звертаємося до парадигматичного простору лінгводидактики та професійної

педагогіки, узагальнюючи досвід специфікації змісту, методів і засобів навчання іноземних мов, а також принципів ідентифікації та розвитку показників структури результативної характеристики професійної підготовки гідів-перекладачів.

Гід-перекладач є посередником у міжкультурній комунікації, спрямовує зусилля не лише на передачу актуальної інформації, але й на стимулювання перетворення сприйнятої інформації у свідомості туристів. Оскільки комунікація між представниками різних культур зорієнтована на взаємне ознайомлення та подальше вивчення чужої культури, мовні концепти, якими обмінюються учасники комунікації, набувають нових характеристик і асоціативних значень. Це потребує аналізу дискурсивного контексту міжкультурної комунікації та вивчення тексту не лише з інформативного, а й зі смислового погляду. Така вербалізована мовна діяльність об'єднує процес і результат на лінгвістичному та екстралінгвістичному рівнях. Сучасна професійна реальність підкреслює домінуючу роль комунікативної складової в контексті професійного спілкування. При цьому туристичний дискурс є засобом створення та передачі соціальних і культурних значень, що сприяє взаємному обміну та збагаченню цими значеннями як умов успішної міжкультурної комунікації.

Методологія лінгводидактики є необхідною складовою підготовки кадрів гідів-перекладачів у цій галузі до ефектної міжкультурної комунікації. Вона дає змогу розробити ефективні й адаптивні підходи до вивчення іноземних мов, що допомагає гідам-перекладачам успішно виконувати свої професійні обов'язки та забезпечувати якісну міжкультурну комунікацію в туристичній галузі з опорою на теоретико-методологічні засади, викладені у фундаментальних психолого-педагогічних працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. З-поміж авторів, чиї праці були використані в цій студії, можна відзначити Л. І. Белехову (Белехова, 2002), В. Демецьку (Демецька, 2007), В. В. Мирошніченко (Мирошніченко, 2004), А. М. Науменко (Науменко, 1994; Науменко, 2003), В. Д. Радчука (Радчук, 2000), Ю. В. Собкова (Собков, 2003), В. Коптілова (Коптілов, 1982), А. В. Чхаїдзе (Чхаїдзе, 2003) та ін. Значною добіркою студій в академічних журналах, як-от

Annals of Tourism Research, Journal of Travel Research, Tourism Management, представлені зарубіжні автори Е. Коен (Cohen, 1985), Н. Ду Крос (Du Cros, 2001), В. Гартнер (Gartner, 1996), М. Люк (Люк, 2003), С. Пейдж (Page, 2003), Н. Пребенсен, П. Ф. Ксі (Prebensen, 2017), Р. Райлі, Л. Лав (Riley, Love, 2000), М. Синклер (Sinclair, 2002) та ін. (McKercher, Cros, 2002; Tribe, Airey, 2007; Weiler, Hall, 1992).

Для досягнення практичних цілей у рамках підготовки фахівців зазначеного профілю використовувалися різні типи **методів**: 1) теоретичні методи, які передбачали аналіз літератури в галузі психології, дидактики, лінгвістики та методики навчання, вивчення програм підвищення кваліфікації гідів-перекладачів, а також аналіз педагогічного досвіду в спеціалізованих центрах; 2) діагностичні методи, за яких застосовували анкетування викладачів та учнів, проведення бесід, спостереження й узагальнення педагогічного досвіду; 3) експериментальні методи, які охоплювали тестування, проведення зрізів, аналіз письмових та усних робіт студентів.

Узагальнення науково-дослідного досвіду в галузі підготовки гідів-перекладачів відображає чинні принципи професійної педагогіки, лінгвометодики та лінгводидактики. Важливим є дослідження педагогічних процесів, спрямованих на формування професійно значимих характеристик особистості гідів-перекладачів, яке спирається на аналіз елементів освітніх програм профілю. Сучасні програми підготовки гідів-перекладачів спрямовані на поєднання формування компетенцій з оволодінням стратегіями, що допомагають уникнути професійних помилок (Науменко, 1994: 132). Професійна підготовка гідів-перекладачів відповідає дидактичним принципам та інтегрованим компонентам моделі професійної підготовки. Методологічні аспекти підготовки гідів-перекладачів враховують діалогічну концепцію вдосконалення іноземної мови й використання активних та інтерактивних методів навчання.

Результати та дискусія. Важливою складовою процесу підготовки фахівців у галузі перекладу та туризму є вироблення компетентностей гідів у перекладачів. Гід-перекладач, або просто гід, – це особа, яка не лише має знання мови, але й має навички туристичного супроводу й інтерпретації культурних

аспектів. Так, вироблення компетентностей гідів у перекладачів охоплює мовні та культурні компетентності. По-перше, гід-перекладач повинен мати високий рівень володіння мовою, якою він працює. Це не лише граматичні знання, але й лексичний багаж, вміння адаптувати мову до різних аудиторій і ситуацій. По-друге, кожен гід повинен глибоко розуміти культурні особливості та традиції країни, у якій він працює. Це передбачає знання історії, мистецтва, кулінарії, релігії тощо. Такі вміння й навички формуються в перекладачів під час вивчення курсів «Лінгвокраїнознавство», «Лінгвістичне перекладознавство» тощо. По-третє, гід-перекладач повинен мати знання про туристичні об'єкти, маршрути, історію та специфіку місцевого туризму, а також повинен бути здатний уміло організувати туристичні екскурсії та надавати інформацію групі туристів. По-четверте, комбінування професійних і комунікативних навичок дає змогу ефективно комунікувати з різними аудиторіями, включно з іноземцями, які можуть мати різний рівень знання мови, оволодіти навичками міжкультурного спілкування та знанням правил та етикету проведення екскурсій, а також мати базові знання з охорони здоров'я та безпеки туристів. По-п'яте, сучасний рівень технологічних навичок завжди стане в пригоді для проведення й організації екскурсій, тому важливо вміти використовувати аудіо- та відеогіди, мобільні додатки тощо. Уявити собі безмовну адаптацію в новій культурі неможливо, тому що висока двомовна й багатомовна компетентність є ключем до засвоєння культурного інтелекту та формування нової ідентичності (Майстренко, 2017б: 103). Усі ці компетентності можуть бути набуті через спеціалізовану освіту, тренінги, практичний досвід і постійне самоосвітнє самовдосконалення.

Спеціальність 035 «Філологія» формує у студентів базові знання й навички, які можна використовувати для розвитку таких компетентностей, що становить особливу аспектуалізацію філологічної освіти. Найважливіші з них – це *мовні компетентності*. Філологічна освіта зазвичай надає студентам глибоке розуміння мовної системи, граматики, лексики та стилістики. Це дає студентам можливість розвинути високий рівень мовних навичок як важливого елементу

компетентностей гідів-перекладачів. *Культурні компетентності* в контексті філологічної освіти завжди передбачають вивчення літератури, історії, фольклору та культурних аспектів мов, що допомагає студентам глибше зрозуміти культурні особливості країн, мови яких вони вивчають (Майстренко, 2017а: 98). Філологічна освіта часто стосується формування *комунікативних навичок* – тренування в публічному виступі, письмі й аналізі текстів, необхідних гідам-перекладачам для ефективного роботи з групами туристів. Хоча філологічна освіта не обов'язково передбачає пряме навчання через *сучасні технології*, студенти все ж можуть використовувати різні *цифрові інструменти* для вивчення мови, перекладу й *організації інформації*, що буде корисним для гідів-перекладачів.

Вимоги освітньо-професійної програми, що впроваджується в Українсько-німецькому інституті, зокрема кафедрою англійської філології та перекладу, в Національному університеті «Одеська політехніка» передбачають формування у студентів таких *компетентностей у галузі перекладу*, що передбачають: а) розуміння основного теоретичного апарату перекладу, яке охоплює знання основних термінів і принципів цього процесу (наприклад, студенти повинні розуміти терміни «еквівалентність перекладу» та «дивергенція» тощо); б) усвідомлення основних факторів та закономірностей, які впливають на неадекватність перекладу оригіналу, і здатність розрізняти й аналізувати труднощі, що виникають у процесі перекладу (наприклад, розрізнення культурних і мовних відмінностей); в) розуміння проблем перекладу слова як форми і змісту, включно із семантичними та контекстуальними аспектами (наприклад, усвідомлення того, як семантичні відтінки можуть змінюватися залежно від контексту); г) засвоєння специфіки морфологічного та синтаксичного перекладу, включно з правилами відтворення граматичних форм і структур у перекладі (наприклад, уміння правильно використовувати часи дієслова); г) знання основних проблем і напрямів індивідуально-стильового перекладу та вміння вибирати належні стратегії і методи перекладу відповідно до контексту та стилю оригіналу (прикладом може бути адаптація перекладу для різних аудиторій або стилів, жанрів екскурсії);

д) розуміння шляхів перекладацьких компенсацій або методів уникнення чи компенсації труднощів перекладу з метою забезпечення адекватності тексту (наприклад, використання синонімів або переформулювання для виправлення неперекладного); е) знання функціонально-стильових труднощів перекладу, включно з розумінням відмінностей між стилістичними особливостями мови джерела та цільової мови, їхнього впливу на процес перекладу (наприклад, урахування різниці між офіційним і неофіційним стилями).

Здобувачі вищої освіти в рамках ряду курсів розвивають уміння, що передбачають застосування теоретичних знань для аналізу національного забарвлення мов оригіналу й перекладу. Студенти навчаються також аналізу мовних одиниць оригіналу й перекладу на різних рівнях мови – фонетичному, морфологічному, лексичному, граматичному, текстовому. Наприклад, порівняння фонетичних і граматичних відмінностей між оригіналом і перекладом. Професорсько-викладацький склад працює над виробленням у них умінь розпізнавання та пояснення чинників неадекватності слова в суспільстві й особливостей його перекладу в історично-культурному контексті (наприклад, аналіз історичних і культурних впливів на переклад слів і виразів). Теоретична та практична підготовка удокладнює вміння різних видів перекладу – усного (послідовно й синхронно), письмового й за допомогою технічних засобів. Так, зокрема, вміння перекладати текст одразу ж після читання (синхронний переклад) або під час пауз у мовленні оригіналу (послідовний переклад) виведене як тренувальний засіб під час вивчення тем, про які йтиметься далі. Звертає на себе увагу професійне філологічне вміння виокремлення стилістично забарвленого значення та його співвідношення з денотатом (розуміння вживання мовних засобів для створення певного настрою або просодії в тексті). Необхідне сучасне вміння – це користування лінгвістичними корпусами лексикографічних ресурсів іноземних мов (уміння використовувати словники, термінологічні довідники й онлайн-ресурси для пошуку відповідних перекладів). Важливе також і використання набутих знань у перекладі будь-яких текстів художньої літератури, ономастичного арсеналу мови. Прикладом для

розвитку таких умінь під час навчання є здатність вибрати належні перекладацькі стратегії та засоби відтворення авторського стилю в перекладі літературних творів тощо.

Загалом підготовка гідів-перекладачів в *Національному університеті «Одеська політехніка»* актуалізується через спрямування на формування комунікативної компетенції студентів. Ця компетенція спирається на комунікативні вміння, що розвиваються на основі мовних знань і навичок. Така підготовка сприяє розвитку когнітивних процесів – різних типів мислення, зокрема словесно-логічного, теоретичного, продуктивного й репродуктивного. Студенти навчаються аналізувати інформацію, розв'язувати завдання, розробляти нові ідеї та ефективно висловлювати свої думки.

Зазначимо деякі аспекти темарію, спрямованого на підготовку гідів-перекладачів: «Прибуття до країни: аеропорт, залізниця, корабель, автомобіль», «Організація / карта подорожей, митні формальності», «Готельна справа», «Туристичні скарби», «Кухня, манера поведінки за столом та мовні аспекти», «Пересування містом та громадський транспорт», «Відвідування музеїв, театрів та організація відпочинку», «Медична допомога», «Фінансові транзакції».

Окрім того, під час підготовки гідів-перекладачів акцентується увага на розвитку професійних, світоглядних і громадянських якостей. Патріотизм і повага до своїх пращурів завжди привертала особливий краєзнавчий інтерес. Водночас важливою складовою підготовки є виховання морально-етичних цінностей. Студенти вчать бути відповідальними, виявляти повагу до співрозмовників і опонентів зі спілкуванням, а також виявляти толерантність до різних поглядів і культур.

Методичні спостереження за процесом підготовки гідів-перекладачів дають змогу зробити попередні висновки, що виносяться як основні положення проведеного колективом авторів дослідження. **Теза перша:** зважаючи на різноманітність і поширеність іноземної лексики в сучасному мовленні, гід-перекладач повинен бути озброєний не лише мовними навичками, але й розумінням специфіки інтернаціональних слів та псевдодрузів. Ця підтема актуалізує явище запозичень,

їхнє походження та вплив на мовний простір, а також стратегії їхнього перекладу. **Друга теза:** дослідження інтернаціональних слів є важливим аспектом для гід-перекладача, оскільки це дає змогу зрозуміти їхню особливість і правильно перекласти їх у контексті тексту. Так, утворення термінів у мові за допомогою дериватологічних засобів – суфіксів та префіксів, які часто використовуються для створення нових слів або для модифікації їхнього значення, потребує особливої уваги перекладача, урахування дії аналогії в системі певної мови. Неологізми можуть бути результатом технологічного розвитку, культурних тенденцій або інших факторів, і вміння правильно перекладати ці нові слова допомагає зберегти адекватність тексту. Безеквівалентна лексика, а також псевдоеквівалентність, становлять виклики для перекладу (Собков, 2003: 360). Ці терміни вказують на ситуації, коли в мові джерела немає точного відповідника в мові-цілі. Попри інші мовносистемні перекладацькі проблеми гід-перекладач повинен уміти знаходити адекватні й ефективні способи передачі такої лексики, зберігаючи при цьому зміст та стиль оригіналу.

Названі наявні парадигми теорії і методики професійної освіти та професійної педагогіки потребують аналізу функцій професійної діяльності гідів-перекладачів, як-от аналітична, рефлексивна й інформаційно-посередницька. Це потрібно для ідентифікації їх компонентів у структурі операційної компетентності й визначення показників. Когнітивний компонент забезпечує ефективну обробку інформації, контроль-но-оцінний – грамотне оцінювання, а комунікативний – успішність акту комунікації та надання інформації. Проведене дослідження, спрямоване на розробку системи формування операційної компетентності гідів-перекладачів, спирається на спрямованість на реалізацію професійної діяльності, на аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду й на орієнтацію на методологічні підходи. Методи інтерактивного навчання використовуються для формування професійно значимих здібностей гідів-перекладачів (Мітіна, 2022: 23). Проектування навчального процесу здійснюється з орієнтацією на відкрите спілкування між гідами-перекладачами та викладачем як умову успішності та результативності.

Викладачами кафедри англійської філології та перекладу розроблено комплекс діагностичних матеріалів для моніторингу результатів професійної підготовки та формування операційної компетентності гідів-перекладачів. Він передбачає анкетування й експертну оцінку практичного застосування знань, отриманих під час реалізації освітньо-професійної програми, спрямованої на засвоєння професійно-важливої інформації та відпрацювання операцій, необхідних для діяльності гідів-перекладачів. Реалізація комплексу відбувалась у формі практичних занять під керівництвом викладача. Позааудиторна діяльність, що передбачала науково-дослідний пошук і автономну творчу роботу, спрямована на підготовку до занять і виконання проектної діяльності з вивчення та застосування матеріалу.

Дослідно-експериментальна робота, представлена в нашому дослідженні, передбачає проведення пілотажного експерименту під час практики серед учасників екскурсійних груп для виявлення основних вимог до професійної підготовки гідів-перекладачів. Така апробація набутих умінь спрямована на розвиток особистісних характеристик, що сприяють поліпшенню показників сформованості операційної компетентності та її реалізації в подальшому. Попередні спостереження демонструють значний прогрес у сформованості компонентів операційної компетентності студентів завдяки вмотивованості, технологізації процесу здобуття інформації та мовним навичкам майбутніх перекладачів. У когнітивному компоненті найбільше покращення відзначається у здатності до критичного мислення та соціальної перцепції; у контрольно-оцінковому компоненті – у самооцінці й умінні приймати рішення; у комунікативному компоненті найбільше покращення спостерігається у здібностях до реферування та безперервної трансляції інформації. Наприкінці передбачається оцінка стейкхолдерами якості підготовки гідів-перекладачів до професійної діяльності.

Висновки. Актуальність підготовки гідів-перекладачів у контексті зростаючого міжнародного туризму й розвитку міжнаціональних контактів надзвичайно висока, адже вони – ключові фігури в туристичній індустрії, які забезпечують ефективну міжкультурну комунікацію та інформаційну

підтримку в міжнародному середовищі. Підготовка гідів-перекладачів до міжкультурної комунікації може вважатися ефективною за умови, що вона спрямована на формування операційної компетентності та стосується професійно значимих здібностей. Сучасні вимоги до цих фахівців охоплюють широкий спектр компетенцій у галузях культури, мови та міжкультурної взаємодії.

Освітня програма з філології передбачає формування різноманітних компетентностей студентів у царині перекладу, починаючи від розуміння теоретичних аспектів перекладу та закінчуючи вмінням застосовувати отримані знання в практичній діяльності. Особлива увага приділяється розвитку комунікативних, когнітивних і аналітичних навичок студентів, що є важливими для успішного виконання ними завдань гідів-перекладачів.

ЛІТЕРАТУРА

Белехова Л. І. Інтегративна модель інтерпретації поетичного тексту в контексті перекладу. *Проблеми зіставної семантики* : зб. наук. праць. Вип. 5. Київ : КДЛУ; 2002. С. 314–322.

Демецька В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми. Херсон : Норд, 2007. 346 с.

Коптілов В. «Хай слово мовлено інакше...» Проблеми художнього перекладу. Київ : Дніпро, 1982. 296 с.

Майстренко Л. В. Культурний інтелект як фактор міжнаціональної комунікації. *Текст. Контекст. Інтертекст: науковий електронний журнал*. Миколаїв : Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2017(а). Вип. 1. С. 97–101.

Майстренко Л. В. Роль мовного фактора в концепції культурного інтелекту. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої галузі в контексті міжнародного співробітництва України»*. 20–21 квітня 2017 р. Миколаїв : МНАУ, 2017(б). С. 101–103.

Мирошниченко В. В. Авторська концепція художнього твору: онтогенез і експансія (на матеріалі англomовної та французької україніки). Запоріжжя : ЗДУ, 2004. 283 с.

Мітіна О. М., Ростомова Л. М., Павлюк Х. Т. Впровадження інноваційних технологій у навчанні іноземної мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов в умовах дистанційної освіти* : збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (24 лютого 2022 р.). Ізмаїл : РВВ ІДГУ. 2022. С. 20–22.

Науменко А. М. Сутність перекладу й перекладознавства. *Нові підходи до вивчення й викладання філології у вищій школі*. Київ : Київський університет ім. Т. Шевченка, 1994. С. 120–136.

Науменко А. М. Блуканина сучасного перекладу: від глухого кута семіотики до глухого кута когнітивної лінгвістики. *Нова філологія*. 2003. № 3 (18). С. 105–349.

Радчук В. Д. Забобони неперекладності. *Всесвіт*. 2000. № 1–2. С. 166–170.

Собков Ю. В. До питання адекватного використання трансформацій у перекладі. *Нова філологія*. 2003. № 3 (18). С. 358–365.

Чхайдзе А. В. Відтворення лексико-синтаксичного паралелізму при перекладі художньої прози. *Нова філологія*. 2003. № 3 (18). С. 366–378.

Cohen E. The Tourist Guide: The Origins, Structure and Dynamics of a Role. *Annals of Tourism Research*. 1985. 12 (1). P. 5–29.

Du Cros H. A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research*. 2001. № 3 (2). P. 165–170.

Gartner W. C. *Tourism Development: Principles, Processes, and Policies*. New York : Van Nostrand Reinhold, 1996. 560 p.

Льск М. *The Encyclopedia of Tourism and Recreation in Marine Environments*. Wallingford : CABI Publishing, 2003. 213 p.

McKercher B., Cros H. D. *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York : Haworth Hospitality Press, 2002. 262 p.

Page S. J. *Tourism Management: Managing for Change*. Oxford : Linacre House ; Jordan Hill, 2003. 381 + XVII p.

Prebensen N. K., Xie P. F. Guiding the modern Chinese tourist. *Annals of Tourism Research*. 2017. № 63. P. 223–224.

Riley R. W., Love L. L. The State of the Art of Tour Guiding Research: A Review of Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*. 2000. № 27 (4). P. 972–989.

Sinclair M. T., Stabler M. J. (eds). *The Tourism Industry: An International Analysis*. Wallingford : CABI Publishing, 2002. P. 205–222.

Tribe J., Airey D. *Developments in tourism research*. London : Elsevier Science, 2007. 268 p.

Weiler B., Hall C. M. (eds). *Special Interest Tourism*. New York : Belhaven Press, 1992. 214 p.

EFFECTIVENESS OF TRAINING GUIDE-INTERPRETERS FOR INTERCULTURAL COMMUNICATION: ANALYSIS OF THE COMPONENTS OF OPERATIONAL COMPETENCE

Liudmyla V. Maistrenko

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of English
Philology and Translation
Odessa Polytechnic National University,
Odessa, Ukraine

e-mail: lyudamay8@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4026-699X>

Lada M. Rostomova

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of English
Philology and Translation
Odessa Polytechnic National University,
Odesa, Ukraine
e-mail: rostomova1@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5460-610X>

Kateryna I. Drapaliuk

Senior Lecturer at the Department of Language Training
Odessa State University of Internal Affairs,
Odesa, Ukraine
e-mail: djond90@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0264-5596>

SUMMARY

The article is devoted to the study of competences in the system of training guide-interpreters for intercultural communication. The current development of international cooperation poses the problem of training personnel in the field of tourism, in particular, guide-interpreters. A tour guide-interpreter meets the requirements of a professionally trained person who is able to perform professional tasks and withstand the risks of professional activity. The article proves the growing demand for guide-interpreters in intercultural communication and the need to modernize the system of their training. From the professional point of view, guide-interpreters play a role of the bridge between people, cultures, opinions, and as intercultural communication experts, mediators. The article is based on the theoretical review and analysis of domestic and foreign literature, as well as on pedagogical observation and generalization of experience of training guide-interpreters in the formation of operational competence. The linguistic and didactic principles of forming the competences of guide-interpreters, as well as the development of cognitive, control and evaluation and communication skills, which are important components of operational competence, are indicated. The defined topics of classes within the educational and professional programme, which is carried out in the educational process of translators training at the «Odessa Polytechnic», cover aspects of critical thinking, social perception, self-assessment, decision-making, abstracting and continuous information broadcasting. The training programme for philologists is aimed at teaching students effective communication strategies and the ability to adapt to various professional situations. The results of the study show that the training of guide-interpreters with the aim of forming operational competence is effective in the implementation of the proposed model and methodology.

Key words: *translation, foreign language, guide-interpreter, professional activity, international cooperation, international communication, discourse, operational competence.*

REFERENCES

- Bieliakhova L. I. (2002). Intehrativna model interpretatsii poetychnoho tekstu v konteksti perekladu [Integrative model of poetic text interpretation in the context of translation]. *Problemy zistavnoi semantyky [Problems of Compative Semantics]*. Kyiv: KDLU. Issue 5, pp. 314–322 [in Ukrainian].
- Cohen E. (1985). The Tourist Guide: The Origins, Structure and Dynamics of a Role. *Annals of Tourism Research*. 12 (1), pp. 5–29.
- Chkhaidze A. V. (2003). Vidtvorennia leksyko-syntaksychnoho paralelizmu pry perekladi khudozhnoi prozy [Reproduction of lexical-syntactic parallelism in the translation of literary prose]. *Nova filolohiia [New philology]*. № 3 (18), pp. 366–378 [in Ukrainian].
- Demetska V. (2007). Teoriia adaptatsii: kros-kulturni ta perekladoznavchi problem [Adaptation theory: cross-cultural and translation studies problems]. Kherson: Nord. 346 p. [in Ukrainian].
- Du Cros H. (2001). A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research*. № 3 (2), pp. 165–170.
- Gartner W. C. (1996). *Tourism Development: Principles, Processes, and Policies*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Koptilov V. (1982). «Khai slovo movleno inakshe...» Problemy khudozhnogo perekladu [Reproduction of lexical-syntactic parallelism in the translation of artistic prose]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Льск М. (2003). *The encyclopedia of tourism and recreation in marine environments*. Wallingford: CABI Publishing.
- Maistrenko L. V. (2017a). Kulturnyi intelekt yak faktor mizhnatsionalnoi komunikatsii [Cultural intelligence as a factor of interethnic communication]. *Tekst. Kontekst. Intertekst*. No. 1, pp. 97–101 [in Ukrainian].
- Maistrenko L. V. (2017b). Rol' movnogo faktoruv v kontseptsii kulturnoho intelektu [The role of the language factor in the concept of cultural intelligence]. *Proceedings from MIIM' 22: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya «Zahalni aspekty innovatsiinoho rozvytku osvითnoi haluzi v konteksti mizhnarodnogo spivrobotnytstva Ukrainy» [International scientific-practical conference «General Aspects of Innovation Development of Education in the Context of International Cooperation of Ukraine»]*. Mykolaiv: MNAU, pp. 101–103 [in Ukrainian].
- McKercher B. & Cros H. D. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: Haworth Hospitality Press.
- Mitina O. M., Rostomova L. M. & Pavliuk Kh. T. (2022). Vprovadzheniia innovatsiinykh tekhnolohii u navchanni inozemnoi movy [Implementation of innovative technologies in foreign language teaching]. *Aktualni problemy navchannia inozemnykh mov v umovakh dystantsiinoyi osvity: Zbirnyk naukovykh prats' za materialamy II Vseukrains'koyi naukovo-praktychnoyi online-konferentsii [Actual problems of teaching foreign languages in the context of distance education: Proceedings from UIIM II All-Ukrainian Scientific and Practical Online Conference]*. Izmail: RVV IDHU, pp. 20–22 [in Ukrainian].
- Myroshnychenko V. V. (2004). Avtors'ka kontseptsiya khudozhn'oho tvoruv: ontogenezi i ekspansiya (na materialy anglo-movnoyi ta francuz'koyi ukrainiky) [The author's concept of an artistic work: ontogenesis and expansion (on the material of English- and French-speaking Ukrainians)]. Zaporizhzhia: ZDU. 283 p. [in Ukrainian].

Naumenko A. M. (1994). Sutnist perekladu y perekladoznavstva [The essence of translation and translation studies]. *Novi pidkhody do vyvchennia y vykladannia filolohii u vyshchii shkoli* [New approaches to the study and teaching of philology in higher education]. Kyiv: KU, pp. 120–136 [in Ukrainian].

Naumenko A. M. (2003). Blukanyna suchasnoho perekladu: vid hlukhoho kuta semiotyky do hlukhoho kuta kohnityvnoi linhvistyky [Blukanin of modern translation: from the impasse of semiotics to the impasse of cognitive linguistics]. *Nova filolohiia* [New philology]. № 3 (18), pp. 105–349 [in Ukrainian].

Page S. J. (2003). *Tourism Management: Managing for Change*. Oxford: Linacre House; Jordan Hill.

Prebensen N. K. & Xie P. F. (2017). Guiding the modern Chinese tourist. *Annals of Tourism Research*. № 63, pp. 223–224.

Radchuk V. D. (2000). Zabobony neperekladnosti [Superstitions of untranslatability]. *Vsesvit* [Universe]. 1–2, pp. 166–170 [in Ukrainian].

Riley R. W. & Love L. L. (2000). The State of the Art of Tour Guiding Research: A Review of Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*. № 27 (4), pp. 972–989.

Sinclair M. T. & Stabler M. J. (eds) (2002). *The Tourism Industry: An International Analysis*. Wallingford: CABI Publishing.

Sobkov Yu. V. (2003). Do pytannia adekvatnoho vykorystannia transformatsii u perekladi [To the issue of adequate use of transformations in translation]. *Nova filolohiia* [New philology]. № 3 (18), pp. 358–365 [in Ukrainian].

Tribe J. & Airey D. (2007). *Developments in tourism research*. London: Elsevier Science.

Weiler B. & Hall C. M. (eds) (1992). *Special Interest Tourism*. New York: Belhaven Press.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2024

УДК 811.111:42
<https://doi.org/>

ОСОБЛИВОСТІ АБРЕВІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ СЛОВОТВОРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ МОРСЬКИХ КОНВЕНЦІЙ

Ольга І. Шерстюк

кандидат технічних наук, доцент кафедри філології
Одеського національного морського університету,
Одеса, Україна
e-mail: olusha972@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0482-2656>

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості творення та функціонування в міжнародній морській комунікації абревіатур, які становлять невід'ємну частину сучасного судноплавства. Оскільки морські конвенції регулюють ключові аспекти діяльності в морській галузі, питання ефективної комунікації набуває першочергового значення. Використання абревіатур забезпечує стандартизацію та стислість термінології, спрощуючи міжнародну комунікацію між професіоналами.

У рамках роботи проведено класифікацію абревіатур за різними критеріями, включно зі структурою, походженням, галуззю використання та графічним оформленням. Зокрема, розглядаються ініціальні абревіатури, які складаються з перших літер кожного слова, складові абревіатури, що утворюються через комбінацію частин слів, та змішані абревіатури, які поєднують літери й частини слів. Дослідження виявляє, що така класифікація допомагає систематизувати абревіатури відповідно до їхнього призначення та галузі використання, що полегшує розуміння й підвищує точність термінології в міжнародному середовищі.

Семантичний аналіз демонструє, що морські абревіатури мають чітку структуру, де кожен компонент несе конкретне смислове навантаження. Крім того, деякі абревіатури мають синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні зв'язки, що дає змогу структурувати термінологічні відношення та зрозуміти взаємозв'язки між поняттями. Зазначено, що стандартизована

семантична структура абревіатур є важливою для однозначного розуміння термінів у галузі безпеки судноплавства.

Порівняльний аналіз абревіатур у різних конвенціях, а саме SOLAS, MARPOL, STCW та COLREG, дає змогу виявити специфіку кожної з них. Зокрема, SOLAS охоплює широкий спектр термінів для технічного оснащення, MARPOL зосереджена на екологічних термінах, STCW містить кваліфікаційні абревіатури, а COLREG має специфічну навігаційну термінологію. Описані відмінності відображають функціональні особливості кожної конвенції. Дослідження показує, що система морських абревіатур тісно пов'язана з новітніми технологіями, вимогами екології та безпеки, що вказує на їхню подальшу еволюцію в напрямі цифровізації та стандартизації у глобальному масштабі.

***Ключові слова:** абревіація, морська термінологія, міжнародні морські конвенції, стандартизація, семантична структура, класифікація абревіатур.*

Вступ. У сучасному морському суднопластві спостерігається стрімке зростання ролі міжнародних конвенцій, які регулюють усі аспекти морської діяльності. Невід'ємною частиною цих документів є система абревіатур, що забезпечує ефективну професійну комунікацію та стандартизацію термінології.

Зростання кількості нових абревіатур у зв'язку з технологічним прогресом у морській галузі, необхідність систематизації та уніфікації чинних абревіатур, потреба в стандартизації перекладу абревіатур різними мовами та важливість точного розуміння абревіатур для забезпечення безпеки мореплавства зумовлюють **актуальність** дослідження особливостей формування та функціонування абревіатур у міжнародних морських конвенціях.

Теоретичною базою для проведення дослідження слугували праці вчених у галузі морської термінології. Особливу цінність серед лексикографічних джерел становить «Словник моряка» (Сміт, 1868), який зафіксував морську термінологію в період її активного практичного застосування. Автор поставив перед собою завдання створити вичерпний морський словник, який би задовольняв потреби як цивільного флоту, так і військово-морських сил. Серед сучасних учених Ана Боканегра-Валле у своєму дослідженні (Боканегра-Валле, 2010) підкреслює роль стандартизованих мовних норм і конвенцій у комунікації на морі. Вона аналізує мовні конструкції та їхні функціональні особливості в умовах різнонаціональної

взаємодії. Вагомий внесок у дослідження морської термінології зробили й українські науковці. У праці Н. М. Корнодудової та М. А. Баранової (Корнодудова, Баранова, 2015) проаналізована структура багатокomпонентних термінів, зокрема їхня специфіка в морській галузі. У статті Н. В. Нікуліної (Нікуліна, 2019) розглядається транспортна термінологічна мегасистема як широка мережа понять і категорій, що охоплюють транспортну галузь загалом і морську зокрема. Дослідження (Ohiienko, 2024) виокремлює основні методи формування морських термінів англійською мовою, а саме утворення шляхом словоскладання, афіксації та скорочення. Проте попри значну кількість досліджень окремих аспектів морської термінології і абревіації комплексний аналіз особливостей формування та функціонування абревіатур у міжнародних морських конвенціях досі не проводився. Наявні дослідження зосереджені переважно на загальних питаннях термінології або окремих аспектах абревіації, що зумовлює необхідність системного дослідження цієї проблематики з урахуванням сучасних тенденцій розвитку морської галузі та міжнародної комунікації.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей формування та функціонування абревіатур у міжнародних морських конвенціях.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- 1) дослідити теоретичні засади абревіації в контексті морської термінології;
- 2) класифікувати структурні типи абревіатур у морських конвенціях;
- 3) проаналізувати семантичні особливості абревіатур;
- 4) провести порівняльний аналіз використання абревіатур у різних конвенціях;
- 5) визначити тенденції розвитку системи абревіатур у морських конвенціях.

Матеріалом дослідження слугували тексти основних міжнародних морських конвенцій: Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі (SOLAS); Міжнародної конвенції про запобігання забрудненню із суден (MARPOL); Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування

моряків та несення вахти (STCW); Міжнародних правил запобігання зіткненню суден на морі (COLREG); Конвенції про працю в морському судноплаванні (MLC).

У дослідженні використано такі **методи**: описовий метод для систематизації та класифікації абrevіатур, порівняльний метод для виявлення спільних і відмінних рис абrevіатур у різних конвенціях, метод компонентного аналізу для дослідження семантичної структури абrevіатур, статистичний метод для визначення частотності вживання абrevіатур, метод контекстуального аналізу для вивчення особливостей функціонування абrevіатур.

Результати та дискусія. Виникнення абrevіації в міжнародних морських конвенціях зумовлене кількома передумовами, серед яких ключову роль відіграє необхідність швидкої та ефективної комунікації. Галузь судноплавання потребує оперативного обміну інформацією, особливо у випадках надзвичайних ситуацій, коли кожна секунда має значення. Використання абrevіатур дає змогу значно скоротити час передачі інформації, забезпечуючи точне й лаконічне вираження змісту без втрати його основного сенсу, що важливо як у вербальній, так і в письмовій комунікації.

Важливим фактором є також потреба стандартизації міжнародних норм і правил, адже морська галузь функціонує в глобальному масштабі, де різні країни зобов'язані дотримуватись однакових стандартів у питаннях безпеки, екологічних вимог і технічних норм (Ohienko, 2024: 194). Саме через це такі міжнародні конвенції, як MARPOL (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships) та SOLAS (Safety of Life at Sea), використовують абrevіатури як уніфікований засіб спілкування, що полегшує розуміння та застосування стандартів у різних країнах незалежно від національної мови.

Крім того, у міжнародному судноплаванні працюють представники різних культур, і абrevіатури стають свого роду «універсальною мовою», яка легко впізнається й інтерпретується (Varynska, Kornodudova, 2019: 555–556). Це дає змогу знизити комунікаційні бар'єри, а також кількість помилок, які можуть виникати через відмінності в мовах і культурах. До того ж абrevіація значно спрощує складні терміни, якими рясніють

міжнародні морські конвенції, роблячи їх доступнішими для широкого вжитку в професійному середовищі.

Іншою важливою причиною поширення абревіацій є інформаційна перенасиченість та необхідність економії простору в документації та звітах, де великий обсяг інформації потрібно подати у стислій формі. Абревіатури дають можливість уникнути надлишкового тексту, зберігаючи простір для важливих деталей і полегшуючи читання та сприйняття інформації (Корнодудова, Баранова, 2015: 27). Це актуально як для офіційної документації, так і для позначень на обладнанні, навігаційних картах і в інструкціях.

Нарешті, важливим аспектом є постійний технічний прогрес та поява нових технологій, які вимагають введення нових термінів для опису сучасного обладнання, процесів і процедур (Нікуліна, 2019: 285). Абревіація полегшує адаптацію нових термінів до міжнародної професійної мови, що дає змогу швидко інтегрувати їх у стандартизований лексикон.

Класифікація морських абревіатур відіграє ключову роль у систематизації та стандартизації морської термінології, створюючи чітку структуру для організації професійних знань і полегшуючи процес міжнародної комунікації. У міжнародних морських конвенціях абревіатури можна класифікувати за різними критеріями:

1. За структурою утворення:

а) ініціальні абревіатури (літерні), які складаються з перших літер кожного слова в словосполученні. Кожна літера вимовляється окремо. Наприклад: *IMO (International Maritime Organization)*, *VTS (Vessel Traffic Service)*, *PSC (Port State Control)*, *EPIRB (Emergency Position Indicating Radio Beacon)*;

б) складові абревіатури, що формуються із частин слів або поєднання перших кількох літер кожного слова. Вони можуть утворювати нове слово, яке вимовляється як єдине ціле. Наприклад: *NAVTEX (Navigational Telex)*, *MARPOL (Marine Pollution)*, *INMARSAT (International Maritime Satellite)*;

в) змішані абревіатури, що поєднують літери та складові частини слів. Це дає змогу зберігати стислість терміна та легко передавати його значення, пор. *GMDSS (Global Maritime Distress and Safety System)*, *COLREG (Collision Regulations)*, *SOLAS (Safety of Life at Sea)*.

2. За походженням:

а) англломовні абрєвіатури, створєні на основі англійських слів, що підкрєслєє домінування англійської мови в міжнародному суднопластві. Наприклад: *ISM (International Safety Management)*, *STCW (Standards of Training, Certification and Watchkeeping)*, *AIS (Automatic Identification System)*;

б) інтернаціональні абрєвіатури, загальноповживані у світі незалежно від національної мови. Такі терміни, як *RADAR (Radio Detection and Ranging)* і *SONAR (Sound Navigation and Ranging)*, використовуються в багатьох мовах як стандартизовані терміни.

3. За галузью використання:

а) навігаційні абрєвіатури, що позначають системи та інструменти, які використовуються в навігації, наприклад: *GPS (Global Positioning System)*, *ECDIS (Electronic Chart Display and Information System)*, *ROT (Rate of Turn)*;

б) технічні абрєвіатури – скорочєння, що описують технічні параметри та компоненти суден: *RPM (Revolutions Per Minute)*, *UMS (Unattended Machinery Space)*, *ME (Main Engine)*;

в) адміністративні абрєвіатури для документів і сертифікатів, необхідних для забезпечєння відповідності стандартам: *DOC (Document of Compliance)*, *SMC (Safety Management Certificate)*, *CoC (Certificate of Competency)*.

4. За функціональним призначєнням:

а) організаційні – назви організацій та об'єднань, що здійснюють регулювання або нагляд у галузі суднопластва. Наприклад: *WHO (World Health Organization)*, *ILO (International Labour Organization)*, *IACS (International Association of Classification Societies)*;

б) процедурні абрєвіатури, що відображають конкретні процедури або операції, як-от *SAR (Search and Rescue)*, *ETA (Estimated Time of Arrival)*, *ETD (Estimated Time of Departure)*.

5. За кількістю компонентів:

а) двокомпонентні – абрєвіатури, що складаються з двох слів або компонентів: *GT (Gross Tonnage)*, *DW (Deadweight)*;

б) трикомпонентні – абрєвіатури з трьох складових, наприклад: *AIS (Automatic Identification System)*, *VDR (Voyage Data Recorder)*;

в) багатокомпонентні – комплексні абрєвіатури, які можуть бути результатом скорочення чотирьох і більше слів, наприклад: *MARPOL (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships)*, *SOLAS (International Convention for the Safety of Life at Sea)*.

6. За способом використання:

а) стандартизовані – офіційно прийняті на міжнародному рівні абрєвіатури, обов'язкові для використання в документах і звітах, наприклад: *IMO (International Maritime Organization)*, *IMDG (International Maritime Dangerous Goods)*;

б) професійні – скорочення, які використовуються здебільшого в професійному середовищі мореплавців і можуть не мати міжнародної стандартизації, наприклад: *AB (Able Bodied Seaman)*, *OOW (Officer of the Watch)*.

7. За графічним оформленням:

а) написані великими літерами – абрєвіатури, у яких всі літери пишуться великим шрифтом, наприклад: *MMSI (Maritime Mobile Service Identity)*, *MSDS (Material Safety Data Sheet)*;

б) змішаного написання: *PoC (Port of Call)*, *MDoH (Medical Declaration of Health)*, *CoE (Contract of Employment)*, *eLORAN (enhanced Long Range Navigation)*.

8. За частотністю використання:

а) загальнозживані – поширені скорочення, що використовуються повсякденно: *ETA (Estimated Time of Arrival)*, *VHF (Very High Frequency)*;

б) спеціальні – менш відомі або зживані в специфічних ситуаціях, наприклад: *SOPEP (Shipboard Oil Pollution Emergency Plan)*, *ECDIS (Electronic Chart Display and Information System)*.

Ця класифікація допомагає ефективно розподілити та зрозуміти абрєвіатури, що зживаються в морських конвенціях, з огляду на їхню структуру, функції та сферу застосування.

Семантичні особливості абрєвіатур у морській термінології становлять складну й багатогранну систему смислових відношень. Насамперед морські абрєвіатури характеризуються чіткою семантичною структурою, де кожен компонент несе конкретне смислове навантаження. Наприклад, в абрєвіатурі *GMDSS (Global Maritime Distress and Safety System)* кожен

елемент відображає ключову характеристику системи: *Global* – всесвітній характер, *Maritime* – морська галузь застосування, *Distress* – функція оповіщення про лихо, *Safety* – функція безпеки, *System* – системна організація.

Важливою семантичною особливістю є тематична класифікація абrevіатур, наведена вище.

Семантичні зв'язки в абrevіатурах також виявляються через:

1) синонімічні відношення: *ME* (*Main Engine*) та *MP* (*Main Propulsion*), *DOC* (*Document of Compliance*) та *SMC* (*Safety Management Certificate*);

2) антонімічні пари: *ETA* (*Estimated Time of Arrival*) – *ETD* (*Estimated Time of Departure*), *POB* (*Persons on Board*) – *POA* (*Persons Overboard*);

3) гіперо-гіпонімічні відношення: *IMO* (*International Maritime Organization*) як загальне поняття, *MEPC* (*Marine Environment Protection Committee*) як підпорядкована структура.

Особливу увагу варто приділити семантичній мотивації абrevіатур:

1. Пряма мотивація: *VTS* (*Vessel Traffic Service*) – безпосередньо відображає призначення служби; *RPM* (*Revolutions Per Minute*) – точно описує вимірювану величину.

2. Асоціативна мотивація: *RADAR* (*Radio Detection and Ranging*) – вказує на принцип дії через технологію; *SONAR* (*Sound Navigation and Ranging*) – відображає метод роботи.

Важливим аспектом є також семантична компресія – здатність абrevіатури передавати складне поняття в компактній формі. Наприклад, *COLREG* (*Collision Regulations*) охоплює весь комплекс правил запобігання зіткненням; *STCW* (*Standards of Training, Certification and Watchkeeping*) відображає комплексну систему стандартів.

Семантична прозорість абrevіатур залежить від частотності використання, контексту застосування та професійної підготовки користувачів.

Аналіз семантичних особливостей морських абrevіатур демонструє їхній системний характер і важливу роль у формуванні професійної комунікації. Чітка семантична структура забезпечує однозначність розуміння термінів у міжнародному

морському середовищі, що є критично важливим для безпеки мореплавства й ефективності морської індустрії (Vocanegra-Valle, 2011: 48).

Проведемо порівняльний аналіз використання абревіатур у ключових міжнародних морських конвенціях: SOLAS, MARPOL, STCW та COLREG.

SOLAS (International Convention for the Safety of Life at Sea) характеризується широким використанням абревіатур, пов'язаних із безпекою судноплавства та рятувальними операціями. У цій конвенції переважають технічні абревіатури для позначення обладнання, як-от *ECDIS (Electronic Chart Display and Information System)*, *GMDSS (Global Maritime Distress and Safety System)*, *VDR (Voyage Data Recorder)*, абревіатури, пов'язані з рятувальними засобами, зокрема *EPIRB (Emergency Position Indicating Radio Beacon)*, *SART (Search and Rescue Transponder)*, та навігаційні терміни, як-от *AIS (Automatic Identification System)*, *GPS (Global Positioning System)*.

MARPOL (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships) фокусується на екологічних аспектах і містить екологічні терміни, наприклад: *SOPEP (Shipboard Oil Pollution Emergency Plan)*, *OWS (Oily Water Separator)*, технічні специфікації, як-от *VOC (Volatile Organic Compounds)*, *COW (Crude Oil Washing)*, і адміністративні абревіатури, наприклад: *IOPP (International Oil Pollution Prevention Certificate)*.

STCW (Standards of Training, Certification and Watchkeeping) концентрується на професійній підготовці та містить кваліфікаційні терміни: *CoC (Certificate of Competency)*, *GOC (General Operator's Certificate)*, посадові абревіатури: *OOW (Officer of the Watch)*, *AB (Able Bodied Seaman)*, і навчальні стандарти: *CBT (Computer Based Training)*, *SSO (Ship Security Officer)*.

COLREG (Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea) використовує навігаційні терміни, наприклад: *CPA (Closest Point of Approach)*, *VTS (Vessel Traffic Service)*, і технічні специфікації, як-от *NUC (Not Under Command)*, *RAM (Restricted in Ability to Maneuver)*.

Порівняльний аналіз використання абревіатур у міжнародних морських конвенціях виявляє ряд характерних особливостей, що відображають специфіку кожного документа.

За частотністю використання SOLAS демонструє найвищу концентрацію технічних аббревіатур, що пов'язано з детальною регламентацією технічного оснащення суден. MARPOL зосереджується на екологічних термінах, відображаючи свою спрямованість на захист морського середовища. STCW характеризується переважанням професійно-кваліфікаційних аббревіатур, що відповідає її освітньо-професійному спрямуванню. COLREG містить найменшу кількість аббревіатур, проте вони відрізняються високим ступенем стандартизації та чіткості.

Структурні особливості аббревіатур також різняться між конвенціями. У SOLAS переважають багатоконпонентні аббревіатури, що відображають складність технічних систем та обладнання. MARPOL характеризується більшою кількістю складових аббревіатур, які часто поєднують частини слів для створення змістовних термінів. STCW використовує переважно прості ініціальні аббревіатури, що полегшує їх запам'ятовування та використання в освітньому процесі. COLREG вирізняється використанням здебільшого трилітерних аббревіатур, що забезпечує лаконічність та ефективність комунікації в навігаційних ситуаціях.

Семантичний аналіз демонструє чітку спеціалізацію конвенцій: SOLAS концентрується на термінології безпеки й технічного оснащення, MARPOL – на екологічній термінології, STCW – на професійно-освітній лексиці, а COLREG – на навігаційно-маневрених термінах. Функціональне призначення аббревіатур також відповідає основним завданням кожної конвенції: створення умов безпеки для SOLAS, захист навколишнього середовища для MARPOL, професійна підготовка для STCW та регулювання руху суден для COLREG.

Важливо відзначити наявність міжконвенційних зв'язків, які проявляються у використанні деяких універсальних аббревіатур (наприклад, IMO, VTS) у всіх конвенціях, при цьому кожна конвенція має свій специфічний набір термінів. Спостерігається також взаємодоповнення термінологічних систем, що забезпечує комплексне регулювання морської галузі.

Стандартизація аббревіатур є спільною рисою всіх конвенцій, які дотримуються єдиних принципів аббревіації та забезпечують однозначність тлумачення термінів. Це сприяє

ефективній міжнародній комунікації та уникненню непорозумінь у професійному середовищі.

Еволюція використання абревіатур також має свої особливості: SOLAS показує найбільшу динаміку появи нових абревіатур, що пов'язано з технологічним прогресом, MARPOL регулярно доповнюється новими екологічними термінами відповідно до зростаючих вимог до захисту довкілля, STCW адаптується до нових технологій навчання, тоді як COLREG зберігає відносно стабільну термінологічну базу, що забезпечує надійність і передбачуваність у навігації.

За останні роки система морських абревіатур зазнала значних змін. Насамперед спостерігається чітке домінування англomовних абревіатур, які стали де-факто міжнародним стандартом у морській галузі. Характерною особливістю стала поява все більшої кількості гібридних форм, що поєднують букви та цифри, особливо в технічній документації. Також значно збільшилася кількість складних багатокомпонентних абревіатур, що відображають розвиток нових технологічних систем і процесів.

Сучасні абревіатури інтегруються із цифровими системами навігації та управління суднами. Особливо це помітно в галузі електронного документообігу, де відбувається активна стандартизація скорочень для полегшення міжнародної комунікації. Важливими напрямками розвитку стали екологічні стандарти, що відображаються в таких абревіатурах, як *BWM* та *EEDI*, а також системи безпеки, представлені кодами *ISM* та *ISPS*.

Говорячи про майбутні перспективи розвитку системи абревіатур, можна впевнено прогнозувати їх подальшу інтеграцію із системами штучного інтелекту й автоматизованими системами перекладу. Очікується створення динамічних баз даних скорочень, які дадуть можливість оперативно оновлювати й синхронізувати термінологію у світовому масштабі.

Значна увага приділятиметься розробці нових міжнародних стандартів, адаптованих до цифрової епохи. При цьому спостерігається тенденція до спрощення складних абревіатур для кращого розуміння всіма учасниками морської галузі. Важливим аспектом стане гармонізація регіональних систем

скорочень для забезпечення єдиного глобального стандарту.

Серед нових напрямів розвитку особливо виділяється створення аббревіатур для систем автономного судноплавства та кібербезпеки. Також активно розвивається термінологія, пов'язана з екологічним моніторингом і захистом навколишнього середовища. Усе більшого значення набуватимуть багатомовні системи скорочень, інтегровані з міжнародними базами даних.

Основним викликом залишається зростаюча складність нових технологічних термінів, але це питання вирішуватиметься за допомогою впровадження автоматизованих систем розшифрування та створення більш інтуїтивних форм скорочень. Система морських аббревіатур постійно еволюціонує у напрямі технологічної орієнтованості, при цьому зберігаючи свою основну функцію – забезпечення ефективної міжнародної комунікації у морській галузі.

Загалом майбутні системи морських аббревіатур нерозривно пов'язане із цифровізацією галузі, посиленням вимог до стандартизації та зростаючою увагою до екологічних і безпекових аспектів морського судноплавства.

Висновки. На основі проведеного дослідження особливостей аббревіації в англійській термінології міжнародних морських конвенцій можна зробити висновок про її системний і багатоаспектний характер. Аналіз показав, що аббревіатури класифікуються за різними критеріями: структурою (ініціальні, складові, змішані), походженням (англомовні та інтернаціональні), сферою використання (навігаційні, технічні, адміністративні), функціональним призначенням (організаційні, процедурні) та іншими ознаками. Особливо важливим є те, що кожна з основних конвенцій (SOLAS, MARPOL, STCW, COLREG) має свою специфіку використання аббревіатур, що відповідає призначенню та сфері регулювання.

Семантичний аналіз морських аббревіатур продемонстрував їхню чітку структурованість і вмотивованість, що проявляється через синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні відношення. Особливу роль відіграє семантична компресія, яка дає змогу передавати складні поняття в компактній формі, зберігаючи при цьому їхнє повне смислове навантаження.

Важливо відзначити, що семантична прозорість абревіатур безпосередньо залежить від їх частотності використання та професійної підготовки користувачів, що підкреслює необхідність постійного оновлення та вдосконалення системи морської термінології.

Дослідження виявило чіткі тенденції розвитку системи морських абревіатур, серед яких домінування англомовних форм, збільшення кількості гібридних і багатокомпонентних абревіатур, а також активна інтеграція із цифровими системами навігації та управління суднами. Майбутній розвиток абревіації в морській галузі нерозривно пов'язаний із подальшою цифровізацією, посиленням вимог до стандартизації та зростаючою увагою до екологічних і безпекових аспектів морського судноплавства. При цьому ключовою залишається роль абревіатур у забезпеченні ефективної міжнародної комунікації та безпеки мореплавства.

ЛІТЕРАТУРА

Корнодудова Н. М., Баранова М. А. Структура багатокомпонентних термінів у морській термінології. *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри* : збірник наукових праць V Міжнародної наукової конференції, 24–25 квітня 2015 року. Одеса : ОНМУ, 2015. С. 25–29.

Нікуліна Н. В. Транспортна термінологічна мегасистема: огляд публікацій і тематика наукових розвідок. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 283–290.

Ana Bocanegra-Valle. The Language of Seafaring: Standardized Conventions and Discursive Features. *Speech Communications. International Journal of English Studies*. 2011. Vol. 11 (1). P. 35–53.

Ohiienko M. Basic methods of forming maritime terms in English. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 75, том 2. С. 193–198.

Varynska A. M., Kornodudova N. N. Maritime terminology in the format of international communication. *Association agreement: driving integrational changes. Collective monograph*. Chicago : Accent Graphics Communications, 2019. P. 547–566.

IMO. International Maritime Organization. List of Conventions. URL: <https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/ListOfConventions.aspx> (15.10.2024).

FEATURES OF ABBREVIATION AS A WORD-FORMATION METHOD IN ENGLISH TERMINOLOGY OF INTERNATIONAL MARITIME CONVENTIONS

Olha I. Sherstiuk

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
at the Department of Philology
Odessa National Maritime University,
Odessa, Ukraine
e-mail: olusha972@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0482-2656>

SUMMARY

The article examines the features of the formation and functioning of abbreviations in international maritime communication, which are an integral part of modern shipping. Since maritime conventions regulate key aspects of activities in the maritime sector, the issue of effective communication is of paramount importance. The use of abbreviations ensures the standardization and conciseness of terminology, simplifying international communication among professionals.

The study classifies abbreviations based on various criteria, including structure, origin, field of application, and graphical presentation. Specifically, it covers initialisms composed of the first letters of each word, compound abbreviations formed by combining parts of words, and mixed abbreviations that combine letters and word parts. The research reveals that this classification helps systematize abbreviations according to their purpose and application area, facilitating understanding and enhancing terminology accuracy in an international environment.

Semantic analysis shows that maritime abbreviations have a clear structure, where each component carries a specific semantic meaning. Additionally, some abbreviations have synonymous, antonymous, and hypernym-hyponymic relations, enabling the structuring of terminological relationships and the creation of interconnections between concepts. It is noted that a standardized semantic structure of abbreviations is essential for the unambiguous understanding of terms in the field of maritime safety.

A comparative analysis of abbreviations in various conventions, such as SOLAS, MARPOL, STCW, and COLREG, reveals the specificity of each. For instance, SOLAS covers a wide range of terms related to technical equipment, MARPOL focuses on environmental terms, STCW includes qualification abbreviations, and COLREG has specific navigational terminology. These differences reflect the functional characteristics of each convention. The study demonstrates that the system of maritime abbreviations is closely linked to advanced technologies and environmental and safety requirements, indicating its further evolution towards digitalization and standardization on a global scale.

Key words: *abbreviation, maritime terminology, international maritime conventions, standardization, semantic structure, classification of abbreviations.*

REFERENCES

Kornodudova N. M., Baranova M. A. (2015). Struktura bahatokomponentnykh terminiv u morskii terminolohii [The structure of multicomponent terms in maritime terminology]. *Pivden' Ukrainy: etnoistorychny, movny, kul'turny ta relihiiny vymiry* [Southern Ukraine: Ethno-Historical, Linguistic, Cultural and Religious Dimensions: Collection of Scientific Works of the V International Scientific Conference, April 24–25, 2015]. Odesa: ONMU, pp. 25–29 [in Ukrainian].

Nikulina N. V. (2019). Transportna terminolohichna mehasystema: ohliad publikatsii i tematyka naukovykh rozvidok [Transport terminological megasystem: a review of publications and topics of scientific research]. *Terminolohichny visnyk* [Terminological Gazetteer]. Vol. 5, pp. 283–290 [in Ukrainian].

Ana Bocanegra-Valle (2011). The Language of Seafaring: Standardized Conventions and Discursive Features. *Speech Communications. International Journal of English Studies*. Vol. 11 (1), pp. 35–53.

Ohiienko M. (2024). Basic methods of forming maritime terms in English. *Aktual'ni pytannia humanitarnykh nauk* [Humanities science current issues]. 75, Vol. 2, pp. 193–198.

Varynska A. M., Kornodudova N. N. (2019). Maritime terminology in the format of international communication. *Association agreement: driving integrational changes. Collective monograph*. Chicago: Accent Graphics Communications, pp. 547–566.

IMO. International Maritime Organization. List of Conventions. Retrieved from: <https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/ListOfConventions.aspx> (15.10.2024).

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024

УДК 811.112.2*282.2(436)

<https://doi.org>

НІМЕЦЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ ЗАКАРПАТСЬКОГО АРЕАЛУ

Ярослав М. Шетеля

аспірант

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

e-mail: noritsu16@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4974-9157>

АНОТАЦІЯ

У час світової глобалізації лексикон різних мов постійно поповнюється. Зазнає впливу й українська мова. Нині вона збагачується переважно запозиченнями з англійського словника, проте одиниці німецького походження в літературному й особливо діалектному вжитку посідають значне місце серед лексем іношомовного походження. З огляду на це питання функціонування німецьких запозичень в українському розмовному мовленні є актуальним і своєчасним.

Пропонована стаття виконана в напрямі, заданому дослідженнями авторів, яких цікавили проблеми німецько-українських міжмовних контактів на Закарпатті. Наявність німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття зумовлена насамперед заселенням краю німецькими колоністами (перша хвиля німецької колонізації тривала у XII–XIII ст., а друга – упродовж XVIII до середини XIX ст.). З огляду на це мета статті – пошук і попередній лінгвістичний огляд германізмів, запозичених у діалектній вокабулярій закарпатських говірок у процесі німецько-української міжмовної взаємодії на Закарпатті. Завдання студії: 1) дослідити приклади лексичної інфільтрації побутової лексики з німецької (австрійської) мови в українські говірки зазначеного ареалу; 2) окреслити основні риси їх фонетичної адаптації в українському діалектному мовленні зазначеного ареалу. Об'єкт дослідження – німецько-українські лінгвальні контакти, а предмет – їхні прояви на лексичному рівні, представлені сумою різночасових запозичень в ареалі закарпатських говірок.

Ключові слова: німецько-українські міжмовні контакти, діалект, ареал, лексичні запозичення, Закарпаття.

Вступ. Діалектне мовлення автохтонного слов'янського населення Закарпаття протягом тривалого часу інтенсивно засвоювало іншомовну лексику, значний відсоток якої становлять німецькі слова, які належать до різних лексико-семантичних груп. Звісно, у процесі лінгвальних контактів відбувається лексичне збагачення обох мов, які взаємодіють, наслідком чого є адстрат як нейтральний тип взаємодії. Тож німецькі говірки Закарпаття також зазнали впливу слов'янського мовлення, про що вже йшлося у студіях вітчизняних дослідників. Зокрема, вагомий внесок у вивчення розвитку та функціонування німецьких говірок Закарпаття в умовах іншомовного оточення зробили вчені Ужгородського національного університету Л. Владимир, С. Штефуровський, Й. Шрамл, М. Шін, Г. Меліка, М. Медвідь, Е. Стародимова, Ф. Куля, І. Чолос, Л. Шмідзен та ін., які здійснили ґрунтовний аналіз історії та сучасного стану німецьких говірок Закарпаття. Однак процеси, шляхи запозичення германської лексики в діалектне мовлення закарпатських українців, особливості їхньої адаптації та вжитку досі досліджені лише фрагментарно (пор.: Гвоздяк, 1998 та ін. студії цього автора; Лопушанський, Пиц, 2011; близько за проблематикою й ареалом: Нечаєва, 2014). Тож відсутність спеціального монографічного дослідження питомої ваги германізмів у словнику українських ідіомів Закарпаття, досвіду їхньої хронологічної стратифікації, тематичної дистрибуції та стилістичних функцій у розмовному мовленні зумовлює **актуальність** студій, призначених компенсувати цей пробіл у наукових знаннях.

Мета статті – дослідити результати німецько-українських мовних контактів, відбитих у діалектному словнику українців Закарпаття. Досягнення мети студії передбачає розв'язати кілька **завдань**: 1) дослідити приклади лексичної інфільтрації побутової лексики з німецької (австрійської) мови в українські говірки зазначеного ареалу; 2) окреслити основні риси їх фонетичної адаптації в українському діалектному мовленні зазначеного ареалу.

Об'єкт дослідження – німецько-українські лінгвальні контакти, а **предмет** – їхні прояви на лексичному рівні, представлені сумою різночасових запозичень в ареалі закарпатських говірок.

Мета, предмет і об'єкт студії зумовили використання таких лінгвістичних методів: *описового* та *зіставного*.

Виклад основного матеріалу

1. Вступні зауваги

Наявність німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття зумовлена насамперед заселенням краю німецькими колоністами (перша хвиля німецької колонізації тривала у XII–XIII ст., а друга – упродовж XVIII до середини XIX ст.). Колонізація здійснювалася різними шляхами. На подарованій графському дому Шенборнів території Мукачівсько-Чинадіївської домінії, що належала Ференцу Ракоці II, оселилися вихідці зі східної Франконії, південної Богемії, південної Баварії та Швабії. У верхів'ях річки Тересви осіли вихідці з верхньої Австрії. Німці зі східної Галичини, Угорщини утворили невеликі німецькомовні поселення в Ужгороді, Мукачеві, Рахові, Т.-Бистрій, Т.-Реметі, Перечині, Кобилицькій Полянці та ін.

Найцікавіше, що власне лінгвістичне дослідження цієї категорії іншомовних лексем в українському словнику почалося не в середовищі місцевих науковців, а далеко від Закарпаття. Так, І. П. Котляревський, публікуючи своє перше видання «Енеїди», додав до книги словничок чужомовних слів, серед яких 45 було позначено як «німецькі слова», наприклад: *краватка, крам, крейда, мусити, ваги, бровар*.

Наприкінці XIX століття український етнограф та історик П. С. Єфименко, укладаючи список лексем іншомовного походження, вживаних в українському мовленні, дав перший перелік німецьких запозичень. Далі, у першій половині XX століття, німецькі запозичені слова були об'єктом наукової уваги І. В. Шаровольського, який став упорядником німецько-українського словника. Зокрема, його досвід роботи з українським вокабулярієм дав змогу виокремити 288 німецьких лексичних одиниць, які функціонували в літературній мові того часу.

За даними сучасних словників, український літературний лексикон налічує близько 1000 лексем німецького походження, повністю засвоєних українською мовою. Крім того,

великий шар лексики німецького походження представлений в українській спеціальній та науковій термінології (Енциклопедія «Українська мова». Київ : Українська енциклопедія, 2000). Нарешті, «Словник іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука містить 1005 німецьких запозичень.

Зазначена проблема цікавила й мовознавців Ольденбурзького університету (Німеччина), які тривалий час працювали над проектом «Слова, що подорожують». Дослідники виокремили германський (німецький, зокрема) лексичний стратум у східнослов'янських мовах, зокрема в українській. Було встановлено, що значна частина німецьких слів у різні періоди історії потрапила в українську мову через польську: поляки мали тісні торговельні контакти з німцями, а українці, особливо західні, – з поляками. Отже, до українського лексикону ввійшли, наприклад, назви важливих культурних реалій *фільварок* (das Vorwerk), *дах* (das Dach) тощо.

Як у випадку з будь-якими запозиченнями, «іншомовність», закріпленість германізмів за реаліями чужої культури поступово «стирається» в українській мовній свідомості, і вони набувають нових значень, змінюють форму під впливом асоціацій із українською лексикою.

2. Фонетична рецепція німецьких запозичень у мовленні українців Закарпаття

Ознайомлення з корпусом запозичень варто починати з вивчення їх фонетичного оформлення. Огляд профільної наукової літератури дозволяє попередньо окреслити приблизний список німецьких (австрійських) лексем, уживаних у мовленні українців Закарпаття, і саме його вивчення дає можливість уявити основні закономірності звукової рецепції запозичень. Зупинимося на приголосних.

2.1. Губні приголосні

2.1.1. Німецький лабіальний [b] передається артикуляційно близьким укр. [б] незалежно від позиції: *байцувбти* (н.-в.-н. *büizen* – «травити», «роз'їдати», «припікати», «протравлювати», «фарбувати морилкою») і *ббйца* (н.-в.-н. *Büize* – «протрава», «міцна горілка»; Мельничук, 1982 (1: 118)), *балка*

(н.-в.-н. *Balken* – «балка», «брус»; Ibid., 128), *бараки* (*Baracke* – «барак»), *бігльзь* (*Bjgeleisen* – «праска»; Ibid., 191), *букса* (н.-в.-н. *Bjchse* – «втулка», «букса», «бляшанка»; Ibid., 288), *баки* (*Bjcke* – «шока»), *бакенбарди* (*Bjckenbart* – «бакенбарди»; Ibid., 120), *вербувати* (*wjrben* – «вербувати, агітувати»; Ibid., 351–352), *рібізлі* (*Ribisel* – «смородина, порічки»), *проба* (н.-в.-н. *Prybe* – «проба»; Мельничук, 2003 (4: 589)), *шайба* (*Scheibe* – «шайба»; Мельничук, 2012 (6: 367)), *гаубиця* (н.-в.-н. *Haubntze* – «гаубиця (тип гармати)»; Мельничук, 1982 (1: 482)) тощо.

Однак у деяких запозичених словах [b] оглушується й змінюється в українських говірках Закарпаття на [ф], [х], пор.: *шупльядка*, *шухляда*, *шухляда* (*Schublade* – «шухляда»; Мельничук, 2012 (6: 497)).

2.1.2. Нім. [p] = укр. [п]: *канут* (*karjtt* – «розбитий, зіпсований, зламаний»), *луна* (*Ljre* – «лупа»; Мельничук, 1985 (2: 307)), *папір* (*Papner* – «папір»; Мельничук, 2003 (4: 283)), *марціпан* (*Marzipan* – «марціпан»; Мельничук, 1989 (3: 403)), *пуцувати* (н.-в.-н. *putzen* – «чистити»; Мельничук, 2003 (4: 645)) та ін.

2.1.3. Німецьке [f] передається українським [ф]: *фалда* (*Falte* – «складка»), *фальцювати* (*falzen* – «фальцювати»), фальшивий (*falsch* – «неправдивий, хибний, помилковий»; Мельничук, 2012 (6: 70)), *фарба* (*Farbe* – «колір», «фарба»; Ibid., 74), *фірганги* (*Vorhang* – «завіса на вікні, штори»; Ibid., 1–2–103: варіант *фірганги* тут пропущено), *фрайур* (*Freier* – «наречений»; Ibid., 126), *гешефт* (*Geschjft* – «справа, торговельна операція»; Мельничук, 1982 (1: 503)), *луфт* (н.-в.-н. *Luft* – «повітря»; Мельничук, 1989 (3: 331)), *фййдер* (*Feder* – «перо (для письма)»), *фест* (*fest* – «міцний, твердий»; Мельничук, 2012 (6: 91)), *фіртель* (*Viertel* – «чверть»; Ibid., 89), *фусиклі* (*FuЯ + Socken* – «шкарпетки»), *файно* (н.-в.-н. *fein* – «гарний, витончений»; Ibid., 64–65), *флінта* (*Flinte* – «мисливська рушниця»; Ibid., 109), *фляшка* (*Flasche* – «пляшка»; Ibid., 113) та ін. Подвоєний *ff* спрощується до [ф]: *трафити* (*treffen* – «влучати», «потрапляти»), *вафля* (н.-в.-н. *Waffel* – «вид печива»; Мельничук, 1982 (1: 340)).

Німецький кластер [pf] в українському діалектному мовленні спрощується в [п] або [ф]: *ні(у)п* (*Pfaffe* – «піп»), *файфа* (*Pfeife* – «люлька»), *фенік/феніг* (*Pfennig* – грошова одиниця), *фунт* (*Pfund* – одиниця виміру ваги, фунт) тощо.

2.1.4. Нім. [w] як укр. [в], пор.: *вага* (н.-в.-н. *Wbge* «вага»; Мельничук, 1982 (1: 317)), *вартувати* (*warten* – «вартувати, чекати, очікувати»), *векерка* (*Wecker* – «будильник»), *віршилки* (*W̄rstchen* – «сосиска»), *вандрувати, мандрувати* (*wandern* – «блукати, подорожувати (пішки)»); Мельничук, 1989 (3: 380)), *варта* (н.-в.-н. *W̄rte* – «варта», «сторожова башта»), *вербувати* (*werben* – «вербувати, агітувати»), *вінкель* (*Winkel* – «кутомір, кут») та ін.

2.2. Зубні приголосні

2.2.1. Німецьке [d] передається через українське [д]: *ділі* (*Diele* – «підлога»), *друт* (н.-в.-н. *Draht* – «дріт»; Мельничук, 1985 (2: 131)), *кнедлики* (*Kn̄del* – «кнедлики»), *фалда* (н.-в.-н. *Falte* – «складка»; Мельничук, 2012 (6: 68)), *дамаск* (*Damast* – «дамаск, дамастова тканина»), *дірект* (*direkt* – «прямо»), *дунст* (*Dunst* – «випар»), *дунстовати* (*d̄ynsten* – «варити на парі»), *креденц* (*Kredenz* – «низький буфет, сервант»; Мельничук, 1989 (3: 81)), *лада* (*Lbde* – «висувна шухляда», «скриня»; *Ibid.*, 335), *пудра* (*Puder* – «пудра») тощо. Синкопа [д] фіксується в *мунштук* (*Mundst̄ck* – «мундштук»).

2.2.2. Нім. [t] відповідає українському [т]: *таляр* (*Taler* – старовинна німецька монета), *ташка* (*Tasche* – «сумка»), *трафити* (*treffen* – «влучати», «потрапляти») тощо.

Подвоєння tt, зазвичай, спрощується, пор. *капут* (н.-в.-н. *kar̄tt* – «розбитий, зіпсований, зламаний»; Мельничук, 1985 (2: 379)).

2.2.3. Нім. [z] як укр. [ц]: *цуг* (*Zug* – «рух», «перехід», «потяг», «тяга»; Мельничук, 2012 (6: 264)), *пуцувати* (н.-в.-н. *putzen* – «чистити»; Мельничук, 2003 (4: 645)), *шпацірувати* (*spazieren* – «гуляти, прогулюватися»; Мельничук, 2012 (6: 459)), *шанц* (*Schanze* – «земляне укріплення, окоп»), *цанглі* (*Zange* – «шипці, кліщі»), *цімент* (*Zement* 104 – «цемент»), *цолшток* (*Zollstock* – «складна лінійка, складний метр»), *цурюк* (*zur̄ck* – «назад») тощо.

2.2.4. Нім. [s, ss] через укр. [c]: *гріс* (*GrieЯ* – «манна крупа»; Мельничук, 1982 (1: 596): із висновком про польську мову як посередник запозичення; закарпатська форма, відсутня в ЕСУМ, може бути прикладом безпосередньої інфільтрації з німецького словника) тощо.

Німецький кластер [st] відповідає українському [шт]: *штос* (*StoЯ* – «стіс»), *штрека* (*Strecke* – «відстань, штрек»; Мельничук, 2012 (6: 480)), *штука* (*Stьck* – «штука») та ін.

Кластер [sp] на початку слова відповідає українському [шп]: *шпуровати* (*sparen* – «складати (зокрема, гроші)», «заощаджувати, економити»; Мельничук, 2012 (6: 459): форма з кореневим у в дефініції відсутня), а також похідне *шпурований* «заощадливий, економний» (в ЕСУМ відсутнє), *шпаціровати* (*spazieren* – «гуляти, прогулюватися»), *шпицлик* (*Spitzel* – «шпигун») та ін.

Термін *шпиц* у марамороських говірках вживається у значенні, якого немає у мові-джерелі, тобто як «підківка на передній частині підошви взуття», тоді як семантика *Spitze* діал. *Spitz* у власне німецькому вжитку – це «гострий кінець», «шпиль», «вістря» (Мельничук, 2012 (6: 464)). Отже, маємо випадок семантичної інновації всередині групи запозичених технічних термінів.

2.3. Язикові приголосні

2.3.1. Німецький приголосний [g] в діалектній вимові відтворюється через [г] або [ґ]. Пор.: *гешфм* (*Geschöft* – «справа, торговельна операція»), *глязурь* і *глязурь* (*Glasьr* – «глазур»; Мельничук, 1982 (1: 520)), *гріс* (*GrieЯ* – «манна крупа»), *швагер* (*Schwager* – «дівер»), *гершли* (*Gerste* – «ячмінь»), *троугер* (*Tröger* – «носильник») та ін.

2.3.2. Нім. [k] = укр. [к]: *кнедлики* (*Knцdel* – «кнедлі»), *кельня* (*Kelle* – «кельма, кельня»), *цурюк* (*zурьck* – «назад»), *гак* (с.-в.-н. *hake(n)* – «крюк» Мельничук, 1982 (1: 454); *Haken* – «гак, гачок»), *пакувати* (*packen* – «упаковувати, складати», пор. однак Мельничук, 2003 (4: 257)), *штрека* (*Strecke* – «відстань, штрек»), *капут* (н.-в.-н. *карьtt* – «розбитий, зіпсований, зламаний»), *кэфер* (*Kyffer* – «чемодан», «скриня»), *факел* (*Fackel* – «факел, смолоскип»; Мельничук, 2012 (6: 65)) та ін.

2.3.3. Нім. [h] відтворюється як укр. [x]: *ріхтувати* (*richten* розм. «упорядковувати, прибирати, готувати (їжу)»), *пех* (*Pech* – «невдача») та ін. Відзначимо, що фрикативний звук [з] (Ich-лаут), що стоїть за диграфом *ch*, в українському діалектному мовленні Закарпаття звучить саме як [χ] (Ach-лаут), пор. *глайховати* (*gleichen* – «бути схожим»). Цей звук випадає у слові *друшляк* (*Durchschlag* – «решето, друшляк»).

На початку слова [h] заступається фрикативним [г]: *гак* (*Haken* – «гак, гачок»), *галстук* (*Hblstuch* – «нашийна хустка» чи *Hblsstuck* – «річ для ший»; Мельничук, 1982 (1: 461)), *ганділь/генділь* (*Handel* – «торгівля»), *гелер* (с.-в.-н. *heller, haller*, н. *Heller* – заст. назва дрібної монети; Мельничук, 1982 (1: 492)), *гакльовати* (*hdkeln* – «пласти гачком»), *гокерлик* (*Hocker* – «табуретка»), *госундраги* (*Hosenträger* – «підтяжки») тощо.

2.3.4. Нім. *sch* [ш] незалежно від позиції передається укр. [ш]: *ташка* (н.-в.-н. *Tasche* – «кишеня», «сумка»; Мельничук, 2006 (5: 530)), *шона* (с.-в.-н. *schopf* – «будова без передньої стіни як навіс для возів», нім. діал. *Schopf* – «навіс», «сарай»; Мельничук, 2012 (6: 453)), *шутер* (*Schotter*, діал. *Schutter* – «щебінь, жорства, гравій»; Ibid., 496), *шурувати* (*schüren* – «давати поштовх», «розпалювати вогонь»; Ibid., 493), *решедфт* (*Geschäft* – «справа, торговельна операція»), *шури* (*Schurz* – «фартух»; Ibid., 494).

Цікаво відзначити, що закарп. діал. *шбїта* – «поліно» (нім. *Scheit* – «т. с.») розвинуло переносне значення «незграбна людина», отже, маємо семантичну інновацію у слов'янському вжитку запозиченого слова. В ЕСУМ (Мельничук, 2012 (6: 368)) відзначене лише збірне *шайтэр* – «дрова», джерелом якого є інша німецька форма – *Scheiter(holz)* – «поліно».

2.4. Сонанти

2.4.1. Носові. Нім. [n] через укр. [н]: *гандель* (*Handel* – «торгівля»), *гандлювати* (*handeln* – «торгувати»), *кнедлики* (*Knedel* – «кнедли») та ін.

Нам відомі приклади, діалектної заміни [н] > [м] перед губним, пор. *бакембарди* < *Backenbart* – «бакенбарди».

Нім. [m] через укр. [м], пор. *регїмент* (н.-в.-н. *Regimünt* – «полк»; Мельничук, 2003 (4: 43)).

Звукосполюки з носовими сонантами:

[mp] передається через укр. [мп]: *компас* (*Kompass* – «компас»; Мельничук, 1985 (2: 541)), *лумп* (*Lump* – «негідник», «гульвіса»);

[nt] як укр. [нт]: *флінта* (*Flinte* – «мисливська рушниця»);

[rm] як укр. [рм]: *аларм* (*Lärm* – «шум, галас») тощо.

2.4.2. Плавні. Фонема [l] в німецьких запозиченнях реалізується і як м'яке [л'], і як тверде [л], пор.: *валик* (*Walze* – «вал, валик, ролик»), *фалда* (*Falte* – «складинка»), *лютра* (*Lüfter* – «драбина»; Мельничук, 1989 (3: 271–272)), *лата*, *латка* (с.-в.-н. *latte* – «планка, рейка»; Мельничук, 1989 (3: 199), нім. *Latte* – «планка, рейка»), *шуфляда* (*Schublade* – «шухляда»), *клямра* (н.-в.-н. *Klammer* – «скоба для дерев'яних деталей»; Мельничук, 1985 (2: 469)), *факля* (*Fackel* – «смолоскип, факел»), *фляшка* (*Flasche* – «пляшка»), *глазур* і *глязурь* (*Glasur* – «глазур»), *кікля* (н.-в.-н. *Kittel* – «верхній полотняний або суконний одяг»; Мельничук, 1985 (2: 451): закарпатська форма не врахована), *аларм* (*Alarm* – «тривога»), *карфіол* (*Karfiol* – «кольорова капуста»), *рінгельшпіль* (*Ringelspiel* – «карусель») та ін.

Нім. [r] через укр. [р]. У запозиченнях цей звук представлений:

1) на початку слова: *регімент* (н.-в.-н. *Regimünt* – «полк»);

2) в позиції після анлаутного консонанта: *фриштик* (*Frühstück* – «сніданок»; Мельничук, 2012 (6: 132));

3) в середині слова між приголосним і голосним: *штрека* (*Strecke* – «відстань, штрек»), *гейрок* (*Gührock* – «сюртук»; Мельничук, 1982 (1: 491));

4) в інтервокальній позиції: *герінги* (лише plur.) (*Hering* – «оселедець»; Мельничук, Ibid.: діал. форма *герінги* відсутня), *шпуровати* (*sparen* – «складати (зокрема, гроші)», «заощаджувати, економити»);

5) в кінці слова: *шовгор* (*Schwager* – «дівер, швагер»; Мельничук, 2012 (6: 394): без зазначеної форми), *папір* (*Papier* – «папір») тощо.

Деякі запозичення зазнають дисиміляції в діалектному мовленні Закарпаття, пор. *r – r > p – l*: *рула* (н.-в.-н. *Röhre* – «трубка», нім. *Rohr* – «труба», «очерет»; Мельничук, 2006 (5: 145)).

Висновки. Як засвідчує короткий огляд способів фонетичного засвоєння німецької лексики в українських говірках закарпатського ареалу, процес їхнього входження в слов'янське мовлення досить складний. Саме так, адже попри більш-менш стабільну фонетичну адаптацію іншомовних слів (зумовлена порівняною близькістю фонологічних систем обох мов) граматичний і словотвірний чинники суттєво коригують їхнє оформлення. Свій внесок в укорінення германізмів у лексико-семантичній системі закарпатських говірок робить і семантичний чинник, оскільки запозичення на місцевому ґрунті розвивають інноваційні семами, відриваючись від оригінальних вокабул у мові-донорі.

ЛІТЕРАТУРА

Гвоздяк О. М. Запозичення лексики німецького походження в українських говірках Ужгородщини. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Романо-германська філологія»*. 1998. Вип. 4. С. 7–11.

Лопушанський В. М., Пиц Т. Б. Німецькомовні лексичні запозичення у південно-західних говорах України : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Посвіт, 2011. 124 с.

Мельничук О. С. (ред.). Етимологічний словник української мови: в 7 т. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.

Нечаєва Н. Запозичення з німецької мови в буковинських говірках. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. № 2. С. 98–102.

PROBLEMS OF GERMAN-UKRAINIAN INTERLINGUAL CONTACTS IN TRANSCARPATHTIA

Yaroslav M. Shetelya

Graduate Student

State Institution «South Ukrainian National Pedagogical university named after K. D. Ushinsky»,
Odesa, Ukraine

e-mail: noritsu16@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4974-9157>

SUMMARY

In the era of global globalization, the lexicon of different languages is constantly being replenished. The Ukrainian language is also being influenced. Currently, it is enriched mainly by borrowings from the English dictionary, but units of German origin in literary and especially dialectal use occupy a significant place among lexemes of foreign origin. In view of this issue, the functioning of German borrowings in Ukrainian colloquial speech is relevant and timely.

The proposed article is written in the direction set by the research of the authors who were interested in the problems of German-Ukrainian interlingual contacts in Transcarpathia. The presence of German borrowings in the Ukrainian dialects of Transcarpathia is primarily due to the settlement of the region by German colonists (the first wave of German colonization lasted in the 12th–13th centuries, and the second – during the 18th to the middle of the 19th century). In view of this, the purpose of the article is to search for and conduct a preliminary linguistic review of Germanisms borrowed into the dialect vocabulary of Transcarpathian dialects in the process of German-Ukrainian interlingual interaction in Transcarpathia. The objectives of the study are: 1) to investigate examples of lexical infiltration of everyday vocabulary from the German (Austrian) language into Ukrainian dialects of the specified areal; 2) to outline the main features of their phonetic adaptation in Ukrainian dialect speech of the specified areal. The object of the study is German-Ukrainian linguistic contacts, and the subject is their manifestations at the lexical level, represented by the sum of borrowings of different times in the areal of Transcarpathian dialects.

Key words: German-Ukrainian interlanguage contacts, dialect, areal, lexical borrowings, Transcarpathia.

REFERENCES

- Hvozdyak O. M. (1998). Zapozychenn'a leksyky nimets'koho pokhodzhenn'a v ukrayins'kiy hovirski Uzhhorodshchyny [Borrowing of Vocabulary of German Origin in the Ukrainian Dialect of Uzhhorod Region]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'kogo universytetu. Seriya «Romano-hermans'ka filolohiya»* [Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Seria «Romano-Germanic philology»]. Vol. 4, pp. 7–11.
- Lopushans'kyi V. M., Pytz T. B. (2011). Nimets'komovni leksychni zapozychennia u pviddenno-zakhidnykh hovirakh Ukrayiny [German-Language Lexical Borrowings in the South-Western Dialects of Ukraine]. Drohobych: Posvit, 124 p.
- Mel'nychuk O. S. (red.) (1982–2012). Etymolohichni slovnyk ukrayins'koyi movy: v 7 t. [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv: Naukova dumka. Vol. 1–6.
- Nechayeva N. (2014). Zapozychennia z nimets'koyi movy v bukovyns'kykh hovirках [Borrowings from the German Language in Bukovyna Dialects]. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University: Philological Sciences. Linguistics*. No. 2, pp. 98–102.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2024

**Вимоги до оформлення наукових праць,
що друкуються в «Науковому віснику Південноукраїнського
національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки»**

ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ

Обсяг основного тексту статті (без анотацій та літератури) має становити не менше 0,5 др. арк. (12 с.), 21600–22000 знаків з пробілами.

Шрифт тексту – Times New Roman, розмір 14, інтервал 1,5; поля з усіх сторін – 20 мм.

СТРУКТУРА СТАТТІ

1. Шифр УДК без абзацного відступу, у верхньому лівому куті першої сторінки.

2. Назва статті великими літерами напівжирним шрифтом, вирівняно по центру.

3. Інформація про автора (-ів): ім'я та прізвище – курсив, напівжирний шрифт (науковий ступінь, учене звання, посада, назва організації, в якій працює автор, країна, e-mail, ORCID ID, Researcher ID або Scopus ID – якщо автор має). Вирівняно по центру. Кегль 12, інтервал 1,0.

4. Анотація – слово «АНОТАЦІЯ» з абзацним відступом, великими літерами, напівжирним шрифтом, курсив. Обсяг 1500–1800 знаків без пробілів з ключовими словами. Текст анотації оформляється курсивом, інтервал між рядками одинарний, шрифт тексту – Times New Roman, розмір 12.

«Ключові слова» напівжирним шрифтом, абзацний відступ, курсив, інтервал між рядками одинарний, шрифт тексту – Times New Roman, кегль 12, курсив.

5. Текст статті містить три розділи: **вступ** (мета та завдання дослідження; матеріали та методи дослідження), **результати та дискусія**, **висновки**.

6. Цитування та внутрішньотекстове посилання у тексті подавати за стилем APA (American Psychological Association style), наприклад, (Петров, 2018); якщо зазначається сторінка джерела, то вона подається через двокрапку, наприклад, (Петров, 2018: 120).

7. Таблиці, схеми, рисунки, діаграми розміщуються в центрі сторінки безпосередньо після посилання на них у тексті статті. Слово «Таблиця» та її номер пишуться курсивом зверху вирівняно справа, а рядком нижче вирівняно по центру – назва таблиці. Інші ілюстрації, теж нумеровані, підписуються знизу вирівняно по центру.

8. Формули подаються в окремому рядку вирівняно по центру, нумеруються арабськими цифрами в круглих дужках з правого боку сторінки.

9. Слово «ЛІТЕРАТУРА» пишеться великими літерами курсивом напівжирним шрифтом вирівняно по центру. Нижче подаються за алфавітом використані літературні джерела БЕЗ НУМЕРАЦІЇ. Література оформляється відповідно до вимог «ДСТУ 8302:2015». Кегль 12, інтервал 1,0.

10. Після викладу матеріалу статті подається інформація англійською мовою відповідно до пунктів 2, 3, 4.

ЗРАЗОК

УДК 81'25:82–5:811.111=811.161.2

**СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ
ПРОМОВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Іван Петренко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

e-mail: ipetrenko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0442-6837>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено опису лінгвокультурних особливостей англомовних промов політиків, а також засобам їх відтворення в перекладах українською мовою. Тема дослідження є актуальною з позиції функціонально-комунікативного підходу...

***Ключові слова:** політичні промови, лінгвокультурні особливості, перекладацькі операції, адекватність перекладу.*

Текст статті.

Вступ (критичний аналіз наукових джерел, актуальність, методи та матеріал дослідження).

Результати та дискусія.

Висновки.

ЛІТЕРАТУРА

Горбань Ю. А., Білик Ю. І., Дячук Л. В. та ін. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV–XX століть. Київ: Знання, 2007. 439 с.

METHODS OF REPRODUCING LINGUISTIC AND CULTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH POLITICAL SPEECHES IN UKRAINIAN

Ivan Petrenko

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Translation,
Theoretical and Applied Linguistics, State Institution «South Ukrainian
National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,
Odesa, Ukraine

e-mail: spetrenko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0442-637>

SUMMARY

The article has been devoted to the description of linguistic and cultural peculiarities of English politicians and methods of their presentation in Ukrainian.

The problem of the research is urgent taking into consideration the functional and communicative approach...

Key words: *politicians' speeches, lingual and cultural peculiarities, translation operations, adequate translation.*

REFERENCES

Horban Iu. A., Bilyk Iu. I., Diachuk L. V. ta in. (2007). *Istoriia suchasnoho svitu: sotsialnopolitychna istoriia XV–XX stolit* [History of the modern world: social-political history of the XV–XX centuries]. Kyiv: Znannia. 439 p. [in Ukrainian]

До статті додаються:

Довідка про автора (авторів) на окремому аркуші: прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи (для аспірантів – місце навчання), посада, науковий ступінь, учене звання, домашня адреса (індекс обов'язково), адреса електронної пошти, контактні телефони, поштова адреса (або адреса відділення «Нової пошти») для надсилання друкованого екземпляру журналу.

Текст статті та додаткові матеріали надсилати електронною поштою на електронну адресу zhmaeva@gmail.com (у темі листа вказати прізвище автора).

Грошовий переказ сплачується **після позитивного рішення редколегії про прийняття статті до друку**. Редакційна колегія залишає за собою право перевіряти отримані статті на наявність плагіату, віддавати надіслані статті на додаткове рецензування, а також відхиляти ті з них, які не відповідають вимогам або науковим напрямкам журналу.

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ НЕ НЕСЕ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗМІСТ СТАТЕЙ ТА МОЖЕ НЕ ПОДІЛЯТИ ДУМКУ АВТОРА!

Мови публікацій: українська, англійська, німецька, польська, китайська, корейська.

ЗМІСТ

Alexander I. Iliadi

Miscellanea etymologica: Slavica. IV. 5

Volodymyr A. Glushchenko

The principle of historicism and the origins
of the comparative-historical method. 18

Viktoriiia S. Husak

The significant impact of cognitive linguistics
on the urbanonyms as imprints of cultural memory
(on the example of the cities Kyiv and Vilnius). 35

Tetiana M. Korolova

Experimental phonetics in Ukraine: main stages. 49

Tetiana Yu. Moroz, Svitlana S. Mykytiuk

Practical application of multimodal approaches
in foreign language teaching. 62

Наталія Г. Арефьєва

Фразеологія в категоріях культури. 76

Тетяна В. Громко, Олена М. Міміна

Лінгвістичні уроки сприйняття та толерування
мовних варіацій (за піснею Ірвінга та Джорджа
Гершвінів Let's Call the Whole Thing Off). 90

Юлія І. Краснікова

Структурно-семантичні особливості заголовків
репортажних текстів діаспори (на матеріалі видання
«Новий шлях – українські вісті»). 110

Людмила В. Майстренко, Лада М. Ростомова,

Катерина І. Драпалюк

Досвід підготовки гідів-перекладачів
до міжкультурної комунікації: аналіз компонентів
операційної компетентності. 126

Ольга І. Шерстюк

Особливості аббревіації як способу словотвору
в англійській термінології міжнародних
морських конвенцій. 142

Ярослав М. Шетеля

Німецькі запозичення в українському діалектному
мовленні закарпатського ареалу. 157

Вимоги до оформлення наукових праць, що друкуються
в «Науковому віснику Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського:
Лінгвістичні науки». 168

CONTENTS

Alexander I. Iliadi Miscellanea etymologica: Slavica. IV.	5
Volodymyr A. Glushchenko The principle of historicism and the origins of the comparative-historical method.	18
Viktoriia S. Husak The significant impact of cognitive linguistics on the urbanonyms as imprints of cultural memory (on the example of the cities Kyiv and Vilnius).	35
Tetiana M. Korolova Experimental phonetics in Ukraine: main stages.	49
Tetiana Yu. Moroz, Svitlana S. Mykytiuk Practical application of multimodal approaches in foreign language teaching.	62
Natalia G. Arefieva Phraseology in the categories of culture.	76
Tetiana V. Hromko, Olena M. Mitina Linguistic lessons in perception and tolerance of language variations (to the song of Irving and George Gershwin «Let’s Call the Whole Thing Off»).	90
Yuliia I. Krasnikova The structural and semantic features of diaspora reportage’s headlines (based on «The new pathway Ukrainian news»).	110
Liudmyla V. Maistrenko, Lada M. Rostomova, Kateryna I. Drapaliuk Effectiveness of training guide-interpreters for intercultural communication: analysis of the components of operational competence.	126

Olha I. Sherstiuk

Features of abbreviation as a word-formation
method in english terminology of international
maritime conventions. 142

Yaroslav M. Shetelya

Problems of German-Ukrainian interlingual contacts
in Transcarpathia. 157

Requirements to the content and structure
of the articles published in Scientific Research Issues
of South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky. 168

Українською та англійською мовами

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 7 від 26.12.2024 р.

Затверджено як фахове видання (збірник наукових праць)
ВАК України 21.09.2020 р. за № 1188

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України № 1188
від 24 вересня 2020 року (спеціальність 035 – філологія)

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради
України з питань телебачення і радіомовлення № 225 від 01.02.2024 року

Усі матеріали збірника представлені на сайті:
<https://www.lingstud.od.ua>

Відповідальний за випуск – **О. І. Іліаді**
e-mail: alexandr.iliadi@gmail.com

Формат 60x84/16. Гарнітура Newton.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10,34.
Замов. № 0125/034. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.